

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní

Možnosti změn ve volebním systému ČR
Diplomová práce

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní
Akademický rok: 2022/2023

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Bc. Zuzana Chmelíková**
Osobní číslo: **E21170**
Studijní program: **N0488A050001 Hospodářská politika a veřejná správa**
Specializace: **Ekonomika veřejného sektoru**
Téma práce: **Možnosti změn ve volebním systému ČR**
Zadávající katedra: **Ústav ekonomických věd**

Zásady pro vypracování

Cílem práce je analyzovat současný volební systém, kterým jsou prováděny volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR. Půjde především o analýzu metody přepočtu volebního výsledku na mandáty, stejně tak o diskusi o procentní hranici nutnou pro vstup do sněmovny.

Student se bude zabývat veřejnou volbou, konkrétně různými metodami, kterými jsou v různých zemích přepočítávány volební výsledky na mandáty, a provede srovnání se situací v ČR. Součástí řešení bude i aplikace jiných řešení a aproximace reálných dopadů na tvorbu koalic.

Osnova:

- Volební systémy.
- Volební systém v ČR.
- Přepočtové metody volebních výsledků na mandáty.
- Analýza, výsledky, doporučení.

Rozsah pracovní zprávy: **cca 50 stran**
Rozsah grafických prací: **-**
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

GALLAGHER, Michael a Paul MITCHELL. *The Politics of Electoral Systems*. New York: Oxford University Press, 2005. ISBN 0-19-925756-6.
CHYTILEK, Roman, Jakub ŠEDO, Tomáš LEBEDA a Dalibor ČALOUD. *Volební systémy*. Vyd. 4. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-548-6.
KREJČÍ, Oskar. *Nová kniha o volbách*. Praha: Professional Publishing, 2006. ISBN 80-86946-01-0.
LEBEDA, Tomáš. *Volební systémy poměrného zastoupení: mechanismy, proporcionalita a politické konsekvence*. V Praze: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1523-3.
NOVÁK, Miroslav a Lubomír BROKL. *Úvod do studia politiky*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2011. Studijní texty, sv. 50. ISBN 978-80-7419-052-0.

Vedoucí diplomové práce: **prof. Ing. Jan Stejskal, Ph.D.**
Ústav ekonomických věd

Datum zadání diplomové práce: **1. září 2022**
Termín odevzdání diplomové práce: **30. dubna 2023**

prof. Ing. Jan Stejskal, Ph.D. v.r.
děkan

L.S.

doc. Ing. Jan Černožský, Ph.D. v.r.
vedoucí ústavu

V Pardubicích dne 1. září 2022

Prohlašuji:

Práci s názvem Možnosti změn ve volebním systému ČR jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 30. 04. 2023

Zuzana Chmelíková v. r.

PODĚKOVÁNÍ

Tímto bych ráda poděkovala svému vedoucímu práce prof. Ing. Janu Stejskalovi, Ph.D. za jeho odbornou pomoc a cenné rady, které mi pomohly při zpracování diplomové práce. Také bych chtěla poděkovat celé své rodině a blízkým přátelům za jejich podporu.

ANOTACE

Cílem práce je analyzovat současný volební systém, kterým jsou prováděny volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR. Půjde především o analýzu metody přepočtu volebního výsledku na mandáty, stejně tak o diskusi o procentní hranici nutnou pro vstup do sněmovny. Student se bude zabývat veřejnou volbou, konkrétně různými metodami, kterými jsou v různých zemích přepočítávány volební výsledky na mandáty, a provede srovnání se situací v ČR. Součástí řešení bude i aplikace jiných řešení a aproximace reálných dopadů na tvorbu koalic.

KLÍČOVÁ SLOVA

teorie veřejné volby, volby, volební systémy, parlamenty, mandáty

TITLE

Possibilities of change in the electoral system of the Czech Republic

ANNOTATION

The goal of this thesis is to analyze the current electoral system through which the Chamber of Deputies of the Czech Republic election result is determined. This work will mainly focus on the analysis of the method used to calculate gained mandates based on the election results as well as a discussion around the threshold percentage required to enter the Chamber. The author is to address public choice, specifically the various methods used to calculate gained mandates based on election results in other countries, and conduct a comparison with the current situation in the Czech Republic. The thesis is to include a theoretical application of other methods and an approximation of the real impact on the formation of coalitions.

KEYWORDS

public choice theory, elections, electoral systems, parliaments, mandates

OBSAH

ÚVOD.....	11
1 VEŘEJNÁ VOLBA A VOLEBNÍ SYSTÉMY.....	12
1.1 Teorie veřejné volby	12
1.2 Charakteristika veřejné volby	13
1.2.1 Hlasovací pravidla	14
1.2.2 Politický trh a jeho subjekty	15
1.3 Problémy veřejné volby	17
1.3.1 Racionální neznalost voliče a teorie politického cyklu	17
1.3.2 Model středového voliče a politické strany v boji o voliče.....	18
1.3.3 Vliv byrokracie	20
1.3.4 Vliv zájmových skupin a dobývání renty (rent-seeking)	21
1.3.5 Obchodování s hlasy (logrolling)	22
1.4 Volební systémy	23
1.4.1 Většinové volební systémy.....	24
1.4.2 Poměrné volební systémy.....	25
1.5 Metody přepočtu hlasů na mandáty	28
1.5.1 Volební kvóty	28
1.5.2 Volební dělitele	30
2 VOLEBNÍ SYSTÉMY VYBRANÝCH ZEMÍ	32
2.1 Volební systém do Parlamentu České republiky	32
2.1.1 Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR.....	32
2.1.2 Financování politických stran v souvislosti se sněmovními volbami ČR.....	36
2.1.3 Vývoj volebního systému do Poslanecké sněmovny ČR	37
2.1.4 Návrhy změn volebního systému pro volby do Poslanecké sněmovny ČR....	40
2.2 Současné volební systémy do Parlamentu v zahraničních zemích.....	45
2.2.1 Slovenská republika	45
2.2.2 Polská republika	47

3	ANALÝZA PŘEPOČTU VOLEBNÍHO VÝSLEDKU NA MANDÁTY	49
3.1	Současný volební systém do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR.....	49
3.1.1	Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR v roce 2021	49
3.1.2	Porovnání současného volebního systému se systémem předcházejícím	51
3.1.3	Státní příspěvky politickým subjektům dle volebních výsledků 2021	58
3.1.4	Simulace změny základní volební klauzule na volebních výsledcích 2021	62
3.2	Aplikace návrhů na změnu volebního systému do sněmovny ČR	66
3.2.1	Skotská varianta	66
3.2.2	Holandská varianta	69
3.2.3	Varianta celostátního obvodu	72
3.2.4	Varianta používaná ve volebních letech 1992–1998 v ČR	74
4	VÝSLEDKY ANALÝZY A DOPORUČENÍ	76
	ZÁVĚR	85
	POUŽITÁ LITERATURA.....	87

SEZNAM ILUSTRACÍ A TABULEK

Graf 1 – Rozložení voličských preferencí v politickém spektru.....	19
Graf 2 – Složení Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR dle volebních výsledků roku 2021 ..	50
Graf 3 – Rozložení mandátů dle současného a předchozího volebního systému v roce 2021.	52
Graf 4 – Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR z roku 2021	58
Graf 5 – Struktura příspěvků politickým subjektům za celé volební období od roku 2021	60
Graf 6 – Příspěvky politickým subjektům za celé volební období od roku 2021 (v Kč)	60
Graf 7 – Jednorázové a pravidelné státní příspěvky stranám 2021 dle podmínek ČR (v Kč).	61
Graf 8 – Jednorázové a pravidelné státní příspěvky stranám 2021 dle zahraničí (v Kč).....	61
Graf 9 – Simulace výsledků sněmovních voleb ČR v roce 2021 při různé volební klauzuli ..	63
Graf 10 – Velikost vládního kabinetu při použití Skotské varianty.....	67
Graf 11 – Velikost vládního kabinetu při použití Holandské varianty	69
Graf 12 – Velikost vládního kabinetu při použití Varianty celostátního obvodu	72
Graf 13 – Velikost vládního kabinetu při použití přepočtu z období 1992–1998	74
Tabulka 1 – Příklad rozdělení mandátů dle Hareovy kvóty a metody největších zbytků	29
Tabulka 2 – Příklad rozdělení mandátů dle Hareovy kvóty a metody největších průměrů	30
Tabulka 3 – Příklad rozdělení mandátů pomocí d’Hondtova dělitele.....	31
Tabulka 4 – Nejdůležitější změny volebního systému do Poslanecké sněmovny ČR	40
Tabulka 5 – Výsledky voleb do Národní rady Slovenské republiky v roce 2020.....	46
Tabulka 6 – Výsledky voleb do Sejmu v roce 2019 (Polsko).....	48
Tabulka 7 – Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR v roce 2021	50
Tabulka 8 – Simulace rozdělení mandátů Poslanecké sněmovny ČR v letech 2006–2017	52
Tabulka 9 – Výsledky sněmovních voleb ČR v letech 2006–2017.....	53
Tabulka 10 – Počet hlasů nutných pro získání mandátu při současném a předchozím systému ..	55
Tabulka 11 – Index deformace volebních výsledků při současném a předchozím systému ...	55
Tabulka 12 – Počet hlasů na mandát ve volebních krajích ve volbách roku 2021.....	57
Tabulka 13 – Příspěvky pro jednotlivé politické subjekty dle volebních výsledků 2021	59

Tabulka 14	– Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny 2021 s různou volební klauzulí.....	62
Tabulka 15	– Vládní koalice ve volebních letech 2006–2021 při různé volební klauzuli	64
Tabulka 16	– Měření proporcionality výsledků voleb 2021 se změnou klauzule	65
Tabulka 17	– Simulace rozdělení mandátů sněmovny ČR dle Skotské varianty	68
Tabulka 18	– Měření proporcionality výsledků voleb dle Skotské varianty	68
Tabulka 19	– Simulace rozdělení mandátů sněmovny ČR dle Holandské varianty.....	71
Tabulka 20	– Měření proporcionality výsledků voleb dle Holandské varianty	71
Tabulka 21	– Simulace rozdělení mandátů sněmovny dle Varianty celostátního obvodu.....	73
Tabulka 22	– Měření proporcionality výsledků voleb dle Varianty celostátního obvodu	73
Tabulka 23	– Simulace rozdělení mandátů sněmovny dle přepočtu z období 1992–1998	75
Tabulka 24	– Měření proporcionality výsledků voleb dle přepočtu z období 1992–1998.....	75
Tabulka 25	– Porovnání výsledků sněmovních voleb v roce 2006 dle vybraných návrhů	79
Tabulka 26	– Porovnání výsledků sněmovních voleb v roce 2010 dle vybraných návrhů	80
Tabulka 27	– Porovnání výsledků sněmovních voleb v roce 2013 dle vybraných návrhů	81
Tabulka 28	– Porovnání výsledků sněmovních voleb v roce 2017 dle vybraných návrhů	81
Tabulka 29	– Porovnání výsledků sněmovních voleb v roce 2021 dle vybraných návrhů	82

ÚVOD

Svobodné volby mají vliv na celou společnost, tedy na život každého z občanů stejně tak přeneseně na ostatní ekonomické subjekty v národním hospodářství. Volby legitimují Parlament k jeho další činnosti a od výsledků zvolených zástupců se potom odvíjí aktivity (politiky) všech dalších institucí spravujících daný stát. Popisované je však výsledkem volebního procesu, který zahrnuje přípravu voleb, samotnou volbu, zjištění výsledků a v poslední řadě interpretace výsledků. Je třeba zdůraznit, že v různých zemích jsou aplikovány různé volební systémy. Výběr volebního systému je důležitý, jelikož se dle něj přeměňují hlasy voličů na mandáty, a má tak zásadní vliv na složení Parlamentu. Volebních systémů, resp. metod převedení vůle voličů na mandáty existuje celá řada. Postupem času se volební systémy v jednotlivých státech měnily s cílem nastavení volebního systému tak, aby z výsledků voleb vzešel reprezentativní Parlament, z kterého následně vzejde akceschopná a konzistentní vláda. Otázkou však je, zda tyto cíle nejdou proti sobě a je vůbec možné dosáhnout obojího.

Cílem práce je analyzovat současný volební systém, kterým jsou prováděny volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR. Půjde především o analýzu metody přepočtu volebního výsledku na mandáty, stejně tak o diskusi o procentní hranici nutnou pro vstup do sněmovny. Student se bude zabývat veřejnou volbou, konkrétně různými metodami, kterými jsou v různých zemích přepočítávány volební výsledky na mandáty, a provede srovnání se situací v ČR. Součástí řešení bude i aplikace jiných řešení a aproximace reálných dopadů na tvorbu koalic.

Práce je rozdělena do několika kapitol. První kapitola se věnuje teorii veřejné volby, jež se zabývá kolektivním rozhodováním. Je zde popsáno, jak se ve veřejné volbě rozhoduje a také to, jaké problémy s ní souvisí. Tato kapitola taktéž pojednává o volebních systémech, jejich klasifikaci a o způsobech přepočtu hlasů na mandáty. Druhá kapitola se zaměřuje na volební systémy ve vybraných zemích. Je zde především popsáno, jak probíhají volby do Poslanecké sněmovny ČR, ale pozornost je věnována též Slovensku a Polsku. Tato kapitola je doplněna o státní financování politických stran dle jejich dosažených volebních výsledků a jsou zde taktéž popsány některé návrhy změn volebního systému ČR. Další kapitoly zahrnují analýzu současného volebního systému do Poslanecké sněmovny ČR. Pozornost je zaměřena na rozdělení mandátů, s nímž souvisí výsledná proporcionalita volebních výsledků a stabilita nově sestavené vlády. Taktéž je zde provedena simulace volebních výsledků v případě aplikace jiné přepočtové metody či změny volební klauzule.

1 VEŘEJNÁ VOLBA A VOLEBNÍ SYSTÉMY

1.1 Teorie veřejné volby

Teorie veřejné volby je poměrně mladá ekonomická disciplína, která vznikla na přelomu poloviny 20. století. Podle Holmana (2016) představuje nový průkopnický příspěvek k vývoji ekonomie. Svými pracemi ji rozvinuli zejména američtí ekonomové James Buchanan a Gordon Tullock. Tito představitelé a další, kteří se zabývali či zabývají rozhodováním ve veřejném sektoru (např. Duncan Black, Kenneth Joseph Arrow, Anthony Downs, Mancur Olson, William Niskanen), jsou součástí tzn. školy veřejné volby (Holman, 2017).

Holman (2018) tvrdí, že ke vzniku teorie veřejné volby došlo propojením dvou zcela odlišných společenských věd, a to politologie a ekonomie. Zatímco politologie studuje chování člověka na veřejnosti (resp. politickou aktivitu) a předpokládá, že politický člověk (ať už v roli voliče nebo politika) prosazuje veřejný zájem, ekonomie zkoumá rozhodování člověka na trhu a předpokládá, že jedinec sleduje pouze svůj vlastní zájem. Loužek (2017) v této souvislosti podotýká, že díky propojení těchto věd je škola veřejné volby realističtější než jiné přístupy v politické vědě. Podle teorie veřejné volby se člověk chová racionálně nejen v hospodářské, ale i politické oblasti života (Holman, 2017). Proto škola veřejné volby prohlašuje, že je rozhodování o věcech veřejných silně podřízeno individualismu politiků, jejichž **zájem nemusí být v souladu se zájmem veřejným** (Mikušová a Stejskal, 2014).

Teorie veřejné volby se obecně považuje za ekonomickou analýzu politiky, která se zabývá teorií státu, politickými pravidly (volebními systémy, způsoby hlasování aj.) a především procesy **kolektivního rozhodování**. Za pomoci ekonomických metod a nástrojů zkoumá a vysvětluje, jak se účastníci politického trhu chovají a jaký vliv mají na rozhodování ve veřejném sektoru (Holman, 2017). Podle Maaytové (2012) se škola veřejné volby snaží odpovědět na to, jakým způsobem jsou prostřednictvím politického procesu činěna rozhodnutí o alokaci a redistribuci veřejných zdrojů. Podstata teorie veřejné volby podle Mikušové a Stejskala (2014) spočívá v požadavku na efektivnost výsledku veřejné volby (politických rozhodnutí). Tedy, aby nedocházelo k plýtvání veřejných zdrojů a namísto toho byly tyto zdroje využity tím nejlepším možným způsobem, a to dle požadavků občanů (voličů).

Teorie veřejné volby předpokládá nejen racionalitu jedinců, kdy jejich chování směřuje k maximalizaci vlastního užitku, ale staví také na předpokladu, že hlavními aktéry veřejné volby jsou jednotlivci nikoliv kolektivní entity jako je například stát, který reprezentuje ochránce veřejného zájmu (Jackson a Brown, 2003). Je tedy možné tvrdit, že

teorie veřejné volby je založena na metodologickém individualismu. Petrusek (1996) tento pojem vysvětluje jako postoj, který v politických rozhodováních dává přednost analýze preferencí, zájmů a motivů jednání jednotlivců před zkoumáním celého kolektivu (státu). Základem je myšlenka, podle které kolektivní entity nejsou schopny volit ani jednat, pouze jedinci (občané a politici) volí a jednají (Holman, 2017).

1.2 Charakteristika veřejné volby

Z předešlého textu již vyplývá, že předmětem teorie veřejné volby je kolektivní rozhodování, jinými slovy též veřejná volba. Jedná se o poměrně složitý proces rozhodování o veřejných záležitostech, jehož výsledkem jsou politická rozhodnutí, která svým způsobem ovlivňují kvalitu života všech lidí v dané zemi (Hamerníková a Maaytová, 2007). Podle Samuelsona a Nordhause (1991) se veřejnou volbou rozumí **proces, ve kterém se individuální preference občanů (voličů) transformují do kolektivního rozhodnutí**. V této souvislosti Holman (2018) dodává, že každý volič své preference vyjadřuje prostřednictvím volebního mechanismu, který je určen zákony platnými v dané zemi. Pro získání komplexnější představy o veřejné volbě je také vhodné uvést, že podle Tetřevové (2011) je veřejná volba jedním ze základních předpokladů demokratických států, pro které je charakteristické, že se veškerá politická (veřejná) moc formuje od samotných občanů, nikoliv od nedemokraticky dosazených orgánů veřejné moci.

Tetřevová (2011) také uvádí, že se veřejná volba realizuje prostřednictvím **politického hlasování**, kdy se občané na rozhodování o věcech veřejných podílejí buď přímo (tzv. přímá demokracie), anebo nepřímo (tzv. nepřímá či zastupitelská demokracie). V rámci přímé volby přímo participují na rozhodování o veřejných záležitostech (např. referendum). Tento způsob volby je pro občany velmi časově nákladný. Proto je převažující formou volby volba nepřímá, kdy jsou občany zvoleni jejich „zástupci“ (politici), kteří za ně následně po dobu svého mandátu přijímají politická rozhodnutí a spravují tak stát (Bílek, 2021). U této formy volby však podle Mikušové a Stejskala (2014) hrozí, že politici nebudou prosazovat zájmy svých voličů.

V nepřímé demokracii může být aktérem veřejné volby buď jedinec (např. ministr), nebo kolektivní aktér (např. vláda, parlament). S rozhodováním jedince jsou spojovány nižší náklady na rozhodovací proces, ale hrozí zde jeho morální či odborné selhání (Maaytová a kol., 2015). Proto je podle Ochrany a kol. (2010) užitečnější spíše kolektivní rozhodování. V tomto případě je však zapotřebí aplikace některého hlasovacího pravidla.

1.2.1 Hlasovací pravidla

Podle Maaytové (2012) aktéři veřejné volby (politici) v zájmu veřejnosti projednávají nějaký společenský problém, diskutují o něm, navrhují různé varianty jeho řešení a následně hlasují, pro jaké východisko se v konečné fázi rozhodnou. Hlasovací pravidlo **umožňuje určit vítěze hlasování**, tedy to, která z variant bude vybrána jako kolektivní rozhodnutí. Existují různá hlasovací pravidla. Podle Stejskala a kol. (2020) jsou nejčastěji používána tato:

- pravidlo jednomyslné shody;
- pravidla většinová.

Při použití pravidla jednomyslné shody je výsledek veřejného hlasování závislý na všeobecné shodě (konsenzu) všech zúčastněných stran. Výhodou této formy skupinového rozhodování je výrazná demokratičnost a záruka, že nebude potlačen názor menšiny (Maaytová a kol., 2015). Tím je podle Tetřevové (2008) dosaženo efektivního výsledku, neboť je přijata taková alternativa, která vyhovuje všem zúčastněným stranám, resp. žádná strana není přijatou alternativou nijak poškozena. To se však děje na úkor vysokých nákladů spojených s vyjednáváním. Podle Jurečky (2018) se jedná o značně komplikovaný a zdoluhavý proces s nejistým výsledkem. Příčinou nejistoty je jak nízká pravděpodobnost přijetí jednomyslné shody z důvodu diferencovaných preferencí jednotlivých stran, tak možnost zablokování daného rozhodnutí jediným aktérem, protože s ním nebude souhlasit a nebude mít celkově zájem na dosažení konečné dohody (Strecková a Malý, 1998). Z těchto důvodů je pravidlo jednomyslné shody využíváno jen omezeně a mnohem častěji se v kolektivním rozhodování používá některé z většinových pravidel (Ochrana, 2005).

Na základě většinových hlasovacích pravidel si kolektivní aktéři vybírají tu variantu, která při hlasování získala většinu hlasů – tj. vítězná varianta (Stejskal a kol., 2020). Podle Maaytové a kol. (2015) je termín „většina hlasů“ relativním pojmem, jelikož je definován tím, jaké většinové hlasovací pravidlo se použije. Maaytová (2012) uvádí nejpoužívanější většinová pravidla následovně:

- pravidlo prosté většiny – k vítězství je nutná nadpoloviční většina hlasů;
- pravidlo relativní většiny – k vítězství je zapotřebí poměrně nejvíce hlasů;
- pravidlo kvalifikované většiny – k vítězství je potřebná tzv. kvalifikovaná většina.

Ochrana a kol. (2010) spatřuje výhodu většinových pravidel v tom, že oproti pravidlu jednomyslné shody je jimi možné poměrně rychle dosáhnout výsledného rozhodnutí.

Maaytová a kol. (2015) doplňuje, že je při jejich použití také zachován princip demokratičnosti, neboť ve všech případech vítězí většinový názor. Problémem však je, že ani jedno z většinových pravidel nezaručuje, že bude zvolena celospolečensky nejvhodnější varianta řešení. Výsledky hlasování jsou totiž plně v moci hlasující většiny, tudíž většina může zneužít svého dominantního postavení a rozhodnout ve svůj prospěch na úkor menšiny (Hamerníková a Maaytová, 2007).

Základním většinovým pravidlem je pravidlo prosté většiny. Jeho použití však s sebou přináší určité komplikace. Pokud se aktéři volby rozhodují mezi více než dvěma možnostmi, může dojít k tomu, že žádná z nich nezíská nadpoloviční většinu hlasů, a není tak možné určit vítěznou alternativu. Proto se při více než dvou alternativách využívá pravidlo relativní většiny (Ochrana, 2005). Jurečka (2018) v souvislosti s pravidlem prosté většiny používá pojem „tyranie většiny“. K tyranii dochází, pokud došlo k těsné nadpoloviční shodě (např. 51 % voličů rozhodne o přijetí návrhu, s nímž 49 % voličů nesouhlasí). Podle Mikušové a Stejskala (2014) lze v tomto případě očekávat, že menšina bude realizovat další kroky ke zvrácení takto získaného veřejného rozhodnutí. Této tyranii je možné se vyhnout použitím pravidla kvalifikované většiny, kdy je pro přijetí dané alternativy zapotřebí předem definovaný většinový počet hlasů, který je ve všech případech větší nežli nadpoloviční většina hlasů. Pravidlo kvalifikované většiny se využívá především při přijímání velmi důležitých rozhodnutí, např. ústavní zákony (Maaytová a kol., 2015).

1.2.2 Politický trh a jeho subjekty

Veřejná volba se realizuje na politickém trhu, kde se stejně jakož to na trhu ekonomickém střetává nabídka s poptávkou. Pro určité zjednodušení, teorie veřejné volby považuje politika za „výrobce či obchodníka“ (nabídková strana politického trhu) a voliče za „spotřebitele či zákazníka“ (poptávková strana politického trhu). Každý politik či politická strana nabízí voličům své politické sliby (resp. volební program) a každý volič se na základě vlastních individuálních preferencí rozhoduje, zda tyto sliby „smění“ za svůj hlas ve volbách (Holman, 2018).

Podle Maaytové (2012) při veřejné volbě dochází k vyjednávání mezi jednotlivými účastníky na politickém trhu. Teorie veřejné volby předpokládá, že se **každý subjekt chová racionálně**, resp. rozhoduje se na základě svých preferencí a na politickém trhu jedná v souladu s cílem maximalizovat svůj individuální užitek (Stejskal a kol., 2020). Jurečka (2018) rozlišuje následující účastníky na politickém trhu a uvádí jejich cíle:

- občané / voliči – cílem je dosažení co nejvyššího užitku ze svého politického chování;
- politici / politické strany – cílem je maximalizace volebních hlasů a volební vítězství;
- byrokracie – cílem byrokrata je maximalizace rozpočtu jeho úřadu a růst jeho vlivu;
- zájmové skupiny – cílem je ovlivnit veřejnou politiku a zvýšit prospěch svých členů.

Podle Jurečky (2018) každý občan (volič) dává svůj volební hlas takové politické straně (či politikovi), jež nabízí volební program, který je nejbližší jeho preferencím a odpovídá jeho představám o budoucím vývoji společnosti. Farkáčová (2021) dodává, že volič očekává, že jím zvolený politik (zástupce) bude prosazovat jeho zájmy a bude přijímat politická rozhodnutí v souladu s volebním programem a že se tímto způsobem postará o jeho blahobyť, ať už v jakékoli oblasti.

Politici zastupují občany ve veřejné volbě. Usilují o politickou moc a prestiž, kterou získávají vítězstvím ve volbách (Holman, 2017). Jejich snahou je udržení stávajících voličů a získání nových, aby dosáhli maximálního počtu volebních hlasů, který jim umožní získat funkce v řízení státu, a byl tak maximalizován jejich užitek (Stejskal a kol. 2020). Podle Tetřetové (2008) politik nejúčinněji působí na voličovo rozhodování tím, že přijímá taková opatření, která jsou v souladu s voličskými preferencemi. Při úvaze, že je individuální prospěch voličů tvořen pouze velikostí jejich důchodu James Buchanan (1998) dokázal, že si politici prostřednictvím růstu transferů a rozpočtových výdajů „kupují“ hlasy voličů. Přirozeným důsledkem politického zápasu o voliče jsou potom rozpočtové deficity.

Podle Holmana (2017) však teorie veřejné volby přiznává, že chování politiků nemusí být vždy motivováno pouze snahou o maximalizaci vlastního prospěchu. Politici ve skutečnosti mohou prosazovat i taková opatření, která považují za správná pro veřejný zájem. Obdobně to tak mohou být i samotní občané, kteří prostřednictvím volby rozhodují nejen za sebe, ale i za své nejbližší okolí či členy rodiny. Někdy jim do procesu rozhodování vstoupí altruismus, tedy jakási vnitřní pohnutka, která je vede k potlačení vlastního zájmu ve prospěch zájmu ostatních (Farkáčová, 2021).

Podle Mikušové a Stejskala (2014) byrokracie představuje skupinu úřadů, které nesou odpovědnost za státem zajišťované aktivity a poskytované veřejné služby. Byrokraty (státní úředníky) potom Maaytová a kol. (2015) definuje jako podpůrný aparát politiků, jelikož realizují jejich rozhodnutí v praxi – byrokraté jsou tedy konečným článkem celého procesu veřejné volby. Na rozdíl od politiků nejsou do funkcí voleni, ale jmenováni, nejsou tedy závislí na výsledcích voleb (Holman, 2018).

Zájmové skupiny Jurečka (2018) chápe jako sdružení občanů nebo firem, kteří sdílejí společný zájem. Tento zájem obhajují a snaží se ho prosadit tím, že působí na již zmíněné účastníky politického trhu. Existuje jich celá řada, jde např. o profesní komory, svazy výrobců a zaměstnavatelů, ale specifickou zájmovou skupinou jsou také politické strany, byrokraté a daňový poplatníci (Holman, 2018).

1.3 Problémy veřejné volby

Při analýze chování účastníků na politickém trhu, teoretici školy veřejné volby došli k závěru, že je veřejná volba poznamenána mnoha problémy a jevy. Tyto problémy způsobují neefektivitu na politickém trhu, která se projevuje plýtváním veřejných zdrojů či přijímáním takových politik, jež jsou v rozporu se zájmy voličů.

1.3.1 Racionální neznalost voliče a teorie politického cyklu

Podle Maaytové (2012) celkem běžně dochází k tomu, že občan ve volební den upřednostní jiné činnosti před využitím jeho aktivního volebního práva. Holman (2018) tuto skutečnost odůvodňuje tím, že si lidé uvědomují váhu svého hlasu. Pokud o nějaké věci rozhoduje málo početná skupina, hlas každého voliče má na kolektivní rozhodnutí zásadní vliv. V tomto případě si voliči obstarají všechny relevantní informace, aby jejich volba byla skutečně racionální. Jestliže však o věci rozhoduje větší počet voličů (parlamentní volby), hlas každého z nich má váhu podstatně nižší. Podle Loužka (2017) v takovéto situaci voliči pocítují, že je nepravděpodobné, aby svým hlasem ovlivnili výsledek kolektivní volby, a proto je pro ně racionálním chováním to, že se rozhodnou volby neúčastnit.

Předpokladem racionálního chování člověka je podle Melzochové (2013) skutečnost, že maximalizuje svůj užitek tím způsobem, že v rámci svého rozhodování porovnává přínosy a náklady všech možných alternativ. V této souvislosti Maaytová (2012) uvádí, že se občan volby nezúčastní, protože se nejisté užítky z volby nevyrovnají nákladům na volební účast. Podle Blaise (2000) mezi tyto náklady spadá zejména čas strávený zjišťováním si informací o kandidátech a jejich volebních programech, ale také náklady související s cestou k volbám. Pokud se občan i přesto rozhodne volby účastnit, jedná se o tzv. **racionální ignoraci**. Podle Holmana (2018) však hlasování takového voliče nelze považovat za kvalifikované. Volič, poznamenaný racionální ignorancí, bude volit politika či politickou stranu na základě svého ideologického přesvědčení, vlastních zkušeností, nebo bude volit prostě toho, kdo na něj působí nejlepším dojmem.

Pro racionálně ignorantní voliče je nesnadné rozeznávat krátkodobé a dlouhodobé dopady jednotlivých politických opatření. Tento jev škola veřejné volby nazvala jako tzv. **efekt krátkozrakosti**. Downs (1957) předpokládá, že volič při své úvaze, koho bude volit, bere v potaz jen krátkodobé benefity, které pro něj z volby plynou. Volič tedy neřeší, jaké negativní důsledky volba časem přinese.

Podle Holmana (2017) si vládní politici uvědomují, že voliči mají sklony hodnotit politiku podle stávající hospodářské situace, a proto v zájmu svého znovuzvolení aktivně **ovlivňují hospodářský cyklus**. Přibližně dva roky před volbami preferují expanzivní opatření, která přináší voličům prospěch v podobě růstu produkce a zaměstnanosti, ale jejichž náklady se v podobě vyšší inflace dostaví až po volbách. Po volbách se vláda uchyluje k protiinflační (restriktivní) politice, aby „napravila“ to, co způsobila svoji předvolební expanzivní politikou. Negativní efekty této politiky se v podobě poklesu produkce a zaměstnanosti projeví v době, kdy nové volby ještě nehrozí. Pokud by politici s restriktivní politikou (s nepopulárními opatřeními) nastoupili už před volbami, bylo by to pro ně velmi riskantní, mohli by totiž ztratit voliče, a tak by nemuseli být znovu zvoleni.

Jurečka (2018) se zamýšlí nad tím, že snaha politiků o jejich zvolení může vést k předkládání populistických volebních programů s krátkodobým efektem, orientovaným na růst současné spotřeby a vyhýbání se nákladným investičním projektům, které své výhody přinesou až v budoucnu. Možná, že kdyby byla vláda přesvědčena o svém znovuzvolení, nemusela by před volbami realizovat expanzivní politiku, ale mohla by se spíše zaměřit na dlouhodobější vládní projekty.

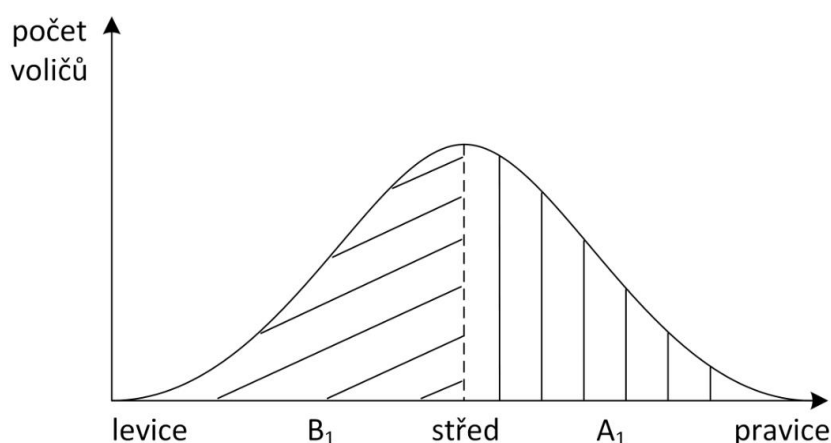
1.3.2 Model středového voliče a politické strany v boji o voliče

Mueller (2003) tvrdí, že nepřímá volba je v podstatě soutěží politických stran, resp. jejich volebních programů. Strany vytvářejí své programy tak, aby se s nimi ztotožnilo co nejvíce voličů, a tak dosáhly volebního vítězství. Podle modelu středového voliče boj o většinu hlasů **vyhraje ta strana, jejíž program osloví tzv. středového voliče**. Stejskal a kol., (2020) středového voliče popisuje jako voliče, jehož preference se nacházejí přesně uprostřed spektra, a rozděluje tak soubor všech voličů na dvě shodné poloviny. Preference středového voliče však politické strany neznají, tudíž ve volbách zvítězí ta strana, která je nejlépe odhadne. Výstižně to vyjádřil Anthony Downs (1957), jehož tvrzení zní následovně: „*Strany nevyhrávají volby, aby formulovaly své politické programy, nýbrž formulují své politické programy, aby vyhrály volby*“.

Model středového voliče je vytvořen za předpokladu lichého počtu voličů a existence dvou politických rivalů snažících se maximalizovat počet voličských hlasů. Tento model ilustruje **graf č. 1**. Horizontální osa znázorňuje rozložení voličských preferencí v politickém spektru. Nachází se na ní dvě soupeřící politické strany – levicová strana B a pravcová strana A. Svislá osa představuje počet voličských hlasů, které strany mohou díky svým volebním programům získat. Pokud tyto politické strany zpočátku formulují své volební programy velmi vyhraněně, „lokalizují“ se v pozicích A_1 a B_1 . V tomto případě jsou strany stejně daleko od středu politického spektra. Strana A získá všechny voliče napravo od pozice A_1 a také voliče v prostoru od středu do bodu A_1 (poněvadž těmto voličům více vyhovuje volební program politické strany A než strany B). Strana B analogicky získá všechny voliče vlevo od B_1 a také všechny voliče v prostoru od středu spektra do bodu B_1 (Holman, 2017).

Aby však měla politická strana příležitost svůj volební program uskutečňovat, musí nejdříve získat většinu voličů (Holman, 2018). Politická strana B může získat část hlasů politické strany A tím, že poleví ze své vyhraněné ideologie a do svého volebního programu přidá i nějaké pravicovější nabídky. Tak se přiblíží ke středu politického spektra, tedy k bodu, od něhož se nalézají stejný počet voličů napravo i nalevo – jde o pozici středového voliče (Stejskal a kol., 2020). Model předpokládá, že politická strana A uvažuje stejně.

Důsledkem tohoto chování politických stran je to, že obě strany budou své volební programy formulovat velmi podobně (Jackson a Brown, 2003). Volič je pak de facto v situaci, kdy „nemá na výběr“, čehož důsledkem je klesající účast ve volbách (Maaytová, 2012). Podle Holmana (2018) zde také vzniká riziko, že nespokojení voliči budou mít tendence volit spíše politické radikály než velké demokratické strany, které tím, že se snažily „zalíbit všem“, zradily vlastní politickou ideologii.

Graf 1 – Rozložení voličských preferencí v politickém spektru (Ochrana, 2001)

1.3.3 Vliv byrokracie

Tradiční analýza chování byrokracie předpokládala, že státní úředníci plní požadavky a přání svých politických vůdců (Volejníková, 2005). Podle teoretiků veřejné volby je však realita taková, že byrokraté nesledují společenské blaho, ale sledují pouze své individuální zájmy stejně jako jiné ekonomické subjekty (Holman, 2017). Dle Niskanena (1971) se snaha byrokrata o maximalizaci vlastního prospěchu projevuje v tom, že má tendenci **maximalizovat rozpočet svého úřadu**. Od těchto veličin se totiž odvíjí byrokratovy zájmy, a to pocit důležitosti, posílení vlivu a moci, zlepšení společenského postavení, zvýšení platu, získání nároku na věcné vybavení (např. služební auto) či další administrativní podpory – vytvoření sekretariátu, kde může zaměstnat své známé (Maaytová a kol., 2015).

Aby politici zvyšovali rozpočty státních úřadů, byrokraté na ně vyvíjejí nátlak a prostřednictvím rad a doporučení ovlivňují jejich rozhodování ve svůj prospěch. Byrokraté jsou považovány za odborníky a disponují informační převahou vůči nově zvoleným politikům. Státní úředníci totiž po politických změnách neopouštějí své úřady jako to dělají politikové, ale zůstávají na svých pracovních pozicích (Jurečka, 2018). Informační převaha také vyplývá z jejich monopolu na činnost. Mezi úředníky totiž neexistuje žádná konkurence, jelikož vykonávají specifické úřednické služby, které v zemi nedělá nikdo jiný než oni (Holman, 2018).

Holman (2018) také podotýká, že se byrokraté zaměřují i na získávání dalších kompetencí. Čím více kompetencí úřad má, tím vyšší má šance na navýšení rozpočtu. Z tohoto důvodu byrokraté prosazují nové regulace, které vyžadují úřední dohled, vydávání povolení a kontrolu. S byrokracií je spojena i rozpínavost veřejného sektoru, což znamená, že pokud politik zvýší rozpočet jednomu úřadu, budou jeho navýšení požadovat i další úřady. Úřady si tak budou moci dovolit další zaměstnance, což vede k růstu veřejných výdajů a k přebujelé byrokracii (Maaytová, 2012).

Státní úředníci tedy usilují o maximalizaci rozpočtu svých úřadů bez ohledu na kritéria hospodárného, efektivního a účelného nákladní s veřejnými prostředky (Maaytová a kol., 2015). Podle Holmana (2017) lze byrokracii jen stěží donutit ke „střídmosti“. Kompetence politiků jsou totiž vůči úředníkům značně omezeny. Chrání je zákon o státní službě, kvůli kterému je prakticky nemožné státního úředníka propustit nebo mu snížit plat. Jediným nástrojem, který může zvýšit efektivnost byrokracie, je podle teoretiků veřejné volby vytvoření konkurenčního prostředí či vytvoření účinného systému kontroly.

1.3.4 Vliv zájmových skupin a dobývání renty (rent-seeking)

Rozhodování politiků nebývá zatíženo jen tlakem byrokracie, ale je zatíženo také tlakem zájmových skupin. Zájmové skupiny se snaží **prosadit takovou politiku vlády a takové zákony, které budou pro její členy výhodné** (Holman, 2016).

Zájmy různých skupin se od sebe přirozeně odpuzují, a proto se mezi skupinami vede určitý boj o „státní přízeň“. Pokud by zájmová skupina boj prohrála, bylo by pravděpodobné, že by vláda přijala takové opatření, které by ji přihoršilo. Maaytová a kol. (2015) uvádí následující praktiky, kterými mohou zájmové skupiny prosazovat své zájmy v parlamentu:

- ovlivňování byrokracie – konzultace, setkání a nabídky vysokých pracovních pozic;
- ovlivňování parlamentu (lobbying) – také financování volební kampaně, podplácení;
- ovlivňování veřejného mínění – masmédiá, petice, stávky, protesty a demonstrace.

Boj pravděpodobně vyhraje ta skupina, která bude houževnatěji prosazovat své zájmy a která má výrazný moc a vliv. Schopnost skupiny vyvíjet politický tlak závisí na problematice, kterou se skupina zabývá, počtu jejích členů, finanční síle, organizačních schopnostech, osobních vazbách s politiky a byrokraty, popularitě u veřejnosti a na možnosti vládu „poškodit“ pokud se nezachová tak, jak si skupina žádá (Maaytová a kol., 2015).

I přesto, že cílem politiků je maximalizace počtu volebních hlasů, politici často upřednostňují přání úzkých zájmových skupin před těmi voličskými (Holman, 2018). Voliči jsou totiž tzv. „mlčící většinou“, protože nejsou motivováni podnikat jakékoliv kroky k prosazení svých zájmů. Vysvětlením je, že pokud se ekonomické důsledky nějakého politického opatření rozpočítají mezi velkou skupinu lidí, připadá na jednotlivce malá částka. Zatímco u malých skupin je to přesně naopak, tam je motivace členů mnohem silnější, protože na každého z nich připadne částka větší (Holman, 2016). Politikové si podle Holmana (2018) uvědomují, že kdyby se pustili do boje s vlivnou (i když méně početnou) zájmovou skupinou a jejími reprezentanty, znamenalo by to pro ně risk politické kariéry.

S vlivem zájmových skupin je spojován pojem **dobývání renty** neboli rent-seeking. Volejníková (2005) tento pojem definuje jako proces ovlivňování politiků za účelem obohacení se na úkor jiných. Ať už rentu v podobě peněžních i nepeněžních příjmů dobývají politici, byrokrati nebo jiné zájmové skupiny, obvykle je to na úkor spotřebitelů a daňových poplatníků. Důvodem je skutečnost, že může docházet k navyšování spotřebitelských cen či k „rozebírání“ státního rozpočtu zájmovými skupinami – vzniknou velké rozpočtové schodky či nutnost zvyšování daní (Holman, 2016).

1.3.5 Obchodování s hlasy (logrolling)

Dalším zajímavým jevem, ke kterému na politickém trhu dochází, je obchodování s hlasy neboli logrolling. V Česku je tento termín znám také pod názvem „jánabráchismus“. Podle Maaytové a kol. (2012) se jedná o **výměnu podpory či laskavosti mezi politiky za účelem prosazení vlastních zájmů**, kterými se rozumí přijetí jejich návrhů v parlamentu. Jurečka (2018) tvrdí, že se parlamentní menšiny nachází v situaci, kdy nemají šanci prosadit své zájmy. Důvodem je, že jimi předložený návrh nedosáhne požadované většiny hlasů, a je tak snadno „smeten ze stolu“. Proto je pravděpodobné, že se některé skupiny poslanců spojí (vytvoří koalici) a dohodnou se na vzájemném „přihrávání“ hlasů. Tímto způsobem dosáhnou toho, že budou prosazeny i jejich zájmy. Důsledkem „jánabráchismu“ je podle Holmana (2017) skutečnost, že politici přijímají zákony „v balíku“, jenž obsahuje zákony, které by pravděpodobně nebyly přijaty, pokud by se o nich hlasovalo odděleně.

Zainteresovaným stranám tyto vzájemné dohody přináší prospěch, ale společnost to obvykle poškozují. Mikušová a Stejskal (2014) toto tvrzení odůvodňují tím, že obchodováním s hlasy je obcházeno většinové pravidlo přijímání rozhodnutí, které by mělo chránit zájmy voličů. Dle Muellera (2003) však existují případy či situace, kdy je logrolling pro společnost výhodný. Jeho prospěšnost bývá spatřována, pokud je jím možné odblokovat politická jednání, nebo je realizací daného „balíčku“ dosaženo (v součtu) kladného přírůstku společenského blahobytu (Mikušová a Stejskal, 2014).

Podle Stejskala a kol. (2020) skupiny poslanců kooperují jen tehdy, pokud to každé straně přinese prospěch. V případě že politická strana zvažuje vytvoření koalice, pokládá si otázku, zda se jí spolupráce skutečně vyplatí (zdali neodradí své voliče a nebude finančně či mocensky strádat). Koalice se formují podle principu velikosti a ideologie. Zatímco princip velikosti predikuje vznik koalic podle počtu hlasů v koalici, princip ideologie klade důraz na blízkost stranických preferencí. Dle Rikera (1962) **politické strany nejsou z racionálních důvodů motivovány vytvářet koalice větší, než je tzv. minimální vítězná**. Důvodem je, že pokud se koalice skládá z více členů, přínosy ze členství jsou příliš rozptýleny. Stejskal a kol. (2020) popisuje minimální vítěznou koalici takto: *„Jedná se o koalici, která zajišťuje dostatečný počet hlasů potřebných k výhře dané alternativy a ani o jeden hlas více.“* S počtem koaličních partnerů roste prostor pro vznik problémů a sporů mezi nimi. Čím větší je počet spolupracujících subjektů, tím vyšší jsou potom náklady na vyjednávání a také riziko, že jimi budou přijaty nekomplexní dohody (např. zákony), zejména pokud si strany nejsou názorově blízké. Je tedy možné tvrdit, že koalice s menším počtem členů jsou stabilnější a odolnější.

1.4 Volební systémy

Podle Bureše (2012) je při definici volebního systému podstatné uvést, v čem se tento termín odlišuje od volebního procesu. Volební proces představuje podstatně širší pojem, poněvadž jde o souhrn všech pravidel a zákonů, které rámcují celý proces a organizaci voleb. Dle Syllové (2007) se jedná o pravidla, jež upravují přípravu voleb, samotné odevzdání hlasu, zjištění výsledků voleb a jejich ověření. Zjištění volebních výsledků závisí na použitém systému přidělování mandátů, resp. na volebním systému. **Volební systém tedy představuje pouze jednu sadu z komplexu volebního procesu**, která se zabývá přímo problematikou hlasování a zpracování jeho výsledků (Bureš, 2012).

V odborné literatuře lze nalézt různé definice volebních systémů. Chytilík a kol. (2009) volebním systémem chápe konkrétní způsob, kterým je vůle občanů transformována do konečné podoby voleného zastupitelského sboru (jak na lokální, celostátní, tak i nadnárodní úrovni). Dle Nováka a kol. (2019) se volebním systémem nejčastěji rozumí souhrn pravidel, pomocí kterých se ve volbách na základě počtu odevzdaných voličských hlasů rozdělují mandáty mezi politické strany či jednotlivé kandidáty.

Volebních systémů existuje v nejrůznějších podobách celá řada. I přesto, že se jedná o poměrně často zpracovávané téma, jejich rozdělení do základních kategorií a terminologie spojená s jednotlivými volebními designy podle Šedy (2007) zůstávají otevřenou otázkou. Dle Nováka a kol. (2019) se volební systémy nejčastěji klasifikují na základě způsobu, kterým jsou hlasy převáděny na mandáty. Rozlišují se tak tři základní typy systémů:

- většinové volební systémy;
- poměrné volební systémy;
- smíšené volební systémy.

Podle Mlejníka (2010) se na volební pravidla kladou dva základní požadavky. Snahou je nastavit volební systém v dané zemi tak, aby z volebního klání vzešel **reprezentativní parlament** a z reprezentativního parlamentu následně **akceschopná a konzistentní vláda**. To je však problematické, neboť se často dosahuje jednoho na úkor druhého. Poměrný volební systém splňuje požadavek reprezentativnosti, ale vlády se pak sestavují obtížně a často nemají dlouhé trvání. Akceschopné a stabilní vlády sice vznikají v případě použití většinového volebního systému, ale tam hrozí nedostatečně reprezentativní parlament. Nabízí se tak idea zlaté střední cesty, a to použití smíšeného volebního systému, který představuje kombinaci obou systémů (část mandátů je rozdělena tak a část zase onak).

Nicméně podle významných politologů smíšené systémy znamenají spíše syntézu nedostatků, nikoli výhod, a proto před smíšenými formami varují. Sartori (2011) tvrdí následující: „*Ať už spárujeme většinový systém a poměrné zastoupení v jakémkoli poměru, bude z toho vždy nedobré manželství, velmi křehká a kontraproduktivní záležitost.*“

Důležitou součástí všech volebních systémů jsou tzv. **volební obvody**. Volebním obvodem se rozumí ohraničené území, ve kterém se rozděluje předem stanovený počet mandátů. Podle Lebedy (2008) se mandáty ve většině případů rozdělují ve více volebních obvodech než v jednom. Obvodů může být až tolik, kolik je třeba přidělit mandátů v rámci daného zastupitelského sboru. Hlavním atributem volebních obvodů je jejich velikost. Velikost se podle Cabady a Kubáta (2007) odvíjí od počtu mandátů, které lze v konkrétním obvodu získat. Pohybuje se od nejmenších jednomandátových volebních obvodů (lze získat pouze jeden mandát) až po různě velké vícemandátové obvody.

1.4.1 Většinové volební systémy

Podle Krejčího (2006) jsou většinové volební systémy založeny na majoritním principu. To znamená, že **všechny mandáty**, které jsou ve volebním obvodě k dispozici, **získává ten politický subjekt, jenž obdržel většinu voličských hlasů** (tj. vítěz obvodu). Je třeba také uvést, že většinové volební systémy se využívají zejména v jednomandátových obvodech, ale využití mají i v těch obvodech kde se rozhoduje o více než jednom mandátu.

Z hlediska specifikace vyžadované „většiny“ Novák a kol. (2019) rozlišuje dva základní většinové volební systémy:

- volební systémy relativní většiny (též jednokolové systémy);
- volební systémy absolutní většiny (též dvoukolové systémy).

V případě systému relativní většiny se za vítěze volebního obvodu považuje ten kandidát, který obdržel více hlasů než kdokoli další – stačí mu relativní většina (pokud se v obvodu rozděluje více mandátů než jeden, získají je ti nejúspěšnější kandidáti). Kdežto systémy absolutní většiny vyžadují většinu nadpoloviční, tedy získá více hlasů, než mají všichni ostatní kandidáti dohromady (Novák a kol. 2019). Dle Krejčího (2006) je absolutní většina v případě většího počtu kandidátů těžko dosažitelná, a proto bývá spojena s vyhlášením dalších kol hlasování. V praxi se nejčastěji jedná o dvoukolové systémy volby, kdy do druhého kola postupuje pouze omezený počet kandidátů z kola prvního (je předem stanoven počet nejúspěšnějších kandidátů, který postupuje či o postupu rozhoduje určitý podíl hlasů z prvního kola). Ve druhém kole voleb potom k vítězství postačuje většina relativní.

Cabada a Kubát (2007) poznamenává, že celkovým vítězem voleb se stává politická strana, jejíž kandidáti zvítězili ve větším počtu volebních obvodů. V praxi se může přihodit, že ve voleném zastupitelském sboru dostane více mandátů politická strana, která obdržela v celostátním měřítku menší počet hlasů než strana jiná.

Důležité je také poznamenat, že volič disponuje tolika hlasy, kolik je v daném obvodu třeba rozdělit mandátů a zároveň se předpokládá, že každému kandidátovi může dát pouze jeden hlas. Podle Nováka a kol. (2019) existují mnohé podoby relativně většinových systémů, které se odlišují způsobem hlasování:

- tradiční hlasování – volič hlasuje pouze pro jednoho kandidáta (jeden mandát);
- blokové hlasování – volič má tolik hlasů, kolik mandátů má být v obvodu rozděleno;
- limitované hlasování – volič má méně hlasů, než je počet přerozdělovaných mandátů;
- stranické blokové hlasování – volič nevolí přímo jednotlivé kandidáty, ale jednu politickou stranu, kdy vítězná strana dle své kandidátky obsahuje všechny mandáty;
- kumulativní hlasování – volič může dát jednomu kandidátovi více hlasů než jeden;
- ordinální hlasování – volič na hlasovacím lístku určuje pořadí, ve kterém kandidáty preferuje – umožňuje vynechání druhého kola při použití pravidla absolutní většiny.

1.4.2 Poměrné volební systémy

Lebeda (2008) uvádí, že poměrné volební systémy je možné použít jen v takových volebních obvodech, kde se rozděluje více mandátů než jeden. Jak už z jejich názvu vyplývá, jedná se o systémy založené na principu poměrného zastoupení, kdy si **kandidující politické strany rozdělují mandáty v určitém poměru, který vychází z počtu voličských hlasů**, jež ve volbách získaly. Podle Krejčího (2006) jsou tyto systémy více reprezentativní a demokratické než ty většinové, neboť zajišťují zastoupení národnostních menšin, respektive těch voličů, kteří nehlasovali pro vítěze (chrání volební práva poražených).

Novák a kol. (2019) rozlišuje dvě kategorie poměrných volebních systémů. Jestliže si volič vybírá mezi kandidátkami stran, případně si může sestavovat kandidátku vlastní, jedná se o **listinné systémy**. Pokud si však volič vybírá mezi jednotlivými kandidáty pomocí svých preferencí (seřazuje je pomocí číselné řady), jde o **jednojmenné přenosné hlasování** (nebo také tzv. Irský poměrný systém). Pozornost zde bude věnována pouze listinným poměrným systémům, neboť jsou tou nejrozšířenější volební technikou, která se v současné době používá pro účely voleb do parlamentu.

Definičním znakem listinných systémů jsou **kandidátní listiny** (zkráceně kandidátky), které podle Syllové (2007) slouží k představení kandidátů jednotlivých politických stran a dalších subjektů ucházejících se o přízeň voličů. Chytilík a kol. (2009) stanovené pořadí kandidátů na kandidátních listinách vnímá jako velmi důležité, neboť se od něj odvíjí pravděpodobnost jejich zvolení (resp. získání mandátu). Pokud strana ve volbách obdrží určitý počet mandátů, rozděluje je mezi kandidáty, kteří jsou na prvních místech její kandidátky. Jedinci, kteří na ní zauímají poslední pozice, tak mají nejnižší šanci na zvolení.

Na základě možnosti voliče ovlivnit pořadí kandidátů na listině Syllová (2007) vymezuje následující typy kandidátních listin:

- přísně vázaná (uzavřená) kandidátní listina;
- vázaná (otevřená) kandidátní listina;
- volná kandidátní listina.

Syllová (2007) tvrdí, že v případě využití přísně vázané kandidátní listiny volič nemůže nijak ovlivnit pořadí jednotlivců na dané kandidátce. Volič si tedy nevybírá mezi jednotlivými kandidáty, nýbrž hlasuje pro stranu jako celek. Zasahování do struktury kandidátní listiny je voliči umožněno v ostatních typech listin, a to prostřednictvím využití preferenčních hlasů. Dle Krejčího (2006) volič své preference vyjadřuje tzv. kroužkováním, kdy tímto způsobem označuje kandidáty, které upřednostňuje před ostatními (posouvá je tak na vyšší pozice v kandidátce). U vázané kandidátní listiny si volič může vybírat mezi jednotlivými kandidáty jedné politické strany, kdežto u volné kandidátní listiny může hlasovat pro kandidáty různých politických stran. U posledního zmíněného typu listin může volič provádět i zásadnější úpravy na jedné kandidátce, může škrtnat či připisovat kandidáty.

Kromě odlišných typů kandidátních listin mohou listinné poměrné systémy nabývat nejrůznějších možných podob. Podle Chytilka a kol. (2009) jich je tolik, že každý listinný je svým způsobem originál. Tuto pestrost mají dle Nováka a kol. (2019) na svědomí zejména následující klíčové proměnné:

- velikost volebního obvodu;
- volební formule;
- uzavírací klauzule;
- počet a charakter skrutinií.

Velikost volebního obvodu má dle Taagepera a Shugarta (1989) mnohem silnější dopad na proporcionalitu než jakékoli jiné faktory. Nejvýrazněji totiž ovlivňuje to, do jaké míry bude zvolený zastupitelský sbor odrážet hlasování voličů. Podle Nováka a kol. (2019) je obecně známo, že se zvyšující se velikostí obvodů vzrůstá míra proporcionality, neboť si jsou podíly získaných voličských hlasů a přidělených mandátů každé strany bližší. Proporcionalita se naopak vytrácí v malých volebních obvodech, kde platí opačné pravidlo: **se snižováním velikosti obvodů se zvyšuje míra disproportionality volebních výsledků.** Jinými slovy, v malých obvodech dochází k tomu, že se zvětšuje rozdíl mezi podílem hlasů a podílem mandátů každé strany, silné strany pak bývají nadreprezentovány a slabé naopak podreprezentovány. Podle Taagepera a Shugarta (1989) menší obvody mohou produkovat uměle vytvořené většiny (strana může získat nadpoloviční většinu mandátů, přestože její zisk hlasů nepřesahuje 50 %).

Uzavírací klauzuli Chytitel a kol. (2009) popisuje jako zákonem stanové procento získaných hlasů, které musí strana či jiný politický subjekt překročit, aby se mohla zúčastnit rozdělování mandátů. Jedná se o snad vůbec nejznámější prostředek, kterým lze v rámci poměrných systémů zamezit nadměrnému tříštění parlamentních sil, neboť **zabraňuje vstupu drobných stran do parlamentu**, a vede tak k vytváření stabilní vlády. Krejčí (2006) si však pokládá otázku, zda uzavírací klauzule nelikviduje původní smysl zavedení systému poměrného zastoupení. Z těchto důvodů je dle Sartoriho (2011) těžké určit ideální výši klauzule. Novák a kol. (2019) dodává, že klauzule může být ustanovena v různé výši, a to jak na úrovni celého státu, tak i na úrovni každého volebního obvodu.

Dle Chytilka a kol. (2009) řada poměrných volebních systémů využívá **více skrutinií, resp. úrovní volebních obvodů, na nichž probíhá rozdělování mandátů.** Může se jednat buď o určitý počet mandátů, který je předem vyčleněn pro vyšší úroveň, nebo o případy, kdy se na tuto úroveň přesune předem neznámá část mandátů nepřidělená při použití volební kvóty. Chytilka a kol. (2009) tak rozlišuje mandáty:

- kompenzační – vyrovnávají rozdíl mezi mandáty, které strany získaly v obvodech, a výpočtem pro celostátní úroveň (vyrovnávají disproportionální účinek malých obvodů)
- zbytkové (viz. část 1.5.1)

Krejčí (2006) zmiňuje ještě mandáty prémiové. Jde o předem vyčleněné mandáty, které jako odměnu získají nejúspěšnější strany ve volbách. Tato technika výrazně zvýhodňuje silné strany na úkor slabých a způsobují disproportionality volebních výsledků.

1.5 Metody přepočtu hlasů na mandáty

V rámci poměrných volebních systémů se používají různé volební formule, resp. metody, které umožňují převod voličských hlasů na mandáty. Gallagher (1991) uvádí, že každá volební formule byla navržena tak, aby minimalizovala disproporce volebních výsledků. Na základě způsobu přepočtu volebních výsledků se obecně rozlišují dvě kategorie volebních formulí, a to metody volebních kvót a metody volebního dělitele.

1.5.1 Volební kvóty

Podle Lebedy (2008) volební kvóty představují matematické vzorce, které pracují s celkovým počtem odevzdaných hlasů a celkovým počtem mandátů. Cabada a Kubát (2007) dodává, že jejich výsledkem je kvóta (též volební či mandátové číslo), která stanovuje **minimální počet hlasů, jež strana musí získat, aby měla nárok na přidělení jednoho mandátu**. Platí, že čím nižší je výsledek kvóty, tím více mandátů rozděljuje. Pro listinné poměrné volební systémy jsou podle Nováka a kol. (2019) typické následující druhy volebních kvót:

- Hareova kvóta;
- Hagenbach-Bischoffova kvóta;
- Imperialiho kvóta (a její posílená verze).

Rozlišuje se ještě Hareova-Niemeyerova kvóta, která se počítá pro každou politickou stranu zvlášť (výsledkem je přímo počet mandátů, které má strana obdržet) a Droopova kvóta, jež se v praxi používá spíše pro systém jednoho přenosného hlasu, nikoliv pro listinné poměrné systémy (Novák a kol., 2019).

Hareova kvóta je původní a nejjednodušší metodou transformace hlasů na mandáty. Tato kvóta se podle Cabady a Kubáta (2007) vypočítá tak, že se celkový počet platných hlasů odevzdaných všem stranám v daném obvodu vydělí celkovým počtem mandátů, které lze v tomto obvodu získat. Dle Lebedy (2008) přidělování mandátů probíhá tak, že každá strana obdrží tolik mandátů, kolikrát se celá výše kvóty vejde do počtu hlasů, které získala. Výhodou Hareovy kvóty není pouze její jednoduchost, ale také jedna z nejvyšších měř proporcionality. Její významnou nevýhodou je však skutečnost, že prakticky nikdy nerozděljuje všechny mandáty, které jsou v daném volebním obvodu k dispozici. To vede k tomu, že podstatně velká část mandátů musí být rozdělena jiným způsobem (viz. dále). Podle Chytilka a kol. (2009) úpravou této základní volební formule vznikly ostatní typy kvót. **Hagenbach-Bischoffova kvóta** se od Hareovy kvóty odlišuje tím, že vychází

z teoretického předpokladu, jako by rozdělovala o jeden mandát více. Tímto způsobem se sníží velikost výsledné kvóty, a je tak možné rozdělit více mandátů. Zvyšování dělitele ale redukuje počet zbytkových mandátů jen částečně. Obdobně je tak postavena i **Imperialiho kvóta**, která však k celkovému počtu mandátů nepřičítá „jednotku“, ale „dvojku“ nebo v její posílené verzi přičítá dokonce „trojku“. Novák a kol. (2019) upozorňuje na skutečnost, že při použití Imperialiho kvóty (a její posílené verze) hrozí nebezpečí rozdělení více mandátů, než je danému obvodu přikázáno. Tyto kvóty jsou považovány za nejméně proporční volební formule, proto mají využití zejména tam, kde kandiduje velké množství politických stran v rámci takového systému, který postrádá účinné mechanismy proti expanzi drobných stran (jako např. malá velikost obvodu, uzavírací klauzule).

Jak již bylo uvedeno, problémem výše popsaných metod je, že **samotné kvóty ve většině případů nedokážou přidělit všechny mandáty**, které jsou v obvodu k dispozici. Proto jsou podle Lebedy (2008) spojovány s dalšími metodami, nebo bývají aplikovány v systémech s více skrutinii, kde taková vlastnost není na závadu.

Chytilík a kol. (2009) uvádí, že **při jedné úrovni volebních obvodů** mohou být zbylé mandáty rozděleny podle metody největších zbytků či metody největších průměrů. Při použití **metody největších zbytků** případnou nerozdělené mandáty těm politickým stranám či jiným kandidujícím subjektům, které mají největší absolutní počet nevyužitých hlasů. Jsou zde porovnávány zbylé hlasy, které stranám nestačily na získání dodatečného mandátu (nepřekročily hodnotu kvóty). Metoda největších zbytků je postavena tak, že jedné straně nelze přidělit více dodatečných mandátů než jeden. Podle Nováka a kol. (2019) potom tato metoda mírně napomáhá malým stranám před velkými, zejména v menších obvodech. Aplikaci metody největších zbytků společně s Hareovou kvótou znázorňuje **tabulka č. 1**, kde se rozděluje pět mandátů mezi pěti stranami (A, B, C, D, E), které celkem získaly 1 000 hlasů.

Tabulka 1 – Příklad rozdělení mandátů dle Hareovy kvóty a metody největších zbytků

Kvóta = $1000/5 = 200$						
Strana	A	B	C	D	E	Součet
Počet hlasů	485	290	140	75	10	1 000
Počet mandátů (1. výpočet)	2	1	0	0	0	3
Zbylé hlasy	85	90	140	75	10	400
Počet mandátů (2. výpočet)	0	1	1	0	0	2

Zdroj: Vlastní zpracování dle Taagepera a Shugarta (1989)

Chytilék a kol. (2009) popisuje i druhou metodu, **metodu největších průměrů**. Tato metoda všechny zbylé mandáty v obvodu postupně přiděluje stranám, které vykazují největší průměr hlasů připadající na následující mandát, o jehož přidělení se právě rozhoduje. Na rozdíl od metody největších zbytků mohou strany v tomto případě získat více než jeden dodatečný mandát. Novák a kol. (2019) v souvislosti s touto metodou doplňuje, že mírně zvýhodňuje silnější strany a v kombinaci s jakoukoliv kvótou přináší vždy stejné výsledky jako d'Hondtový dělitel (viz. dále). Pro cílenější vysvětlení popsaného principu **tabulka č. 2** znázorňuje stejný příklad jako tabulka č. 1, ale za použití metody největších průměrů.

Tabulka 2 – Příklad rozdělení mandátů dle Hareovy kvóty a metody největších průměrů

Kvóta = $1000/5 = 200$						
Strana	A	B	C	D	E	Součet
Počet hlasů	485	290	140	75	10	1 000
Počet mandátů (1. výpočet)	2	1	0	0	0	3
Průměry pro další mandát	$485/3 = 162$	$290/2 = 145$	$140/1 = 140$	$75/1 = 75$	$10/1 = 10$	–
Počet mandátů (2. výpočet)	1	0	0	0	0	1
Průměry pro další mandát	$485/4 = 121$	$290/2 = 145$	$140/1 = 140$	$75/1 = 75$	$10/1 = 10$	–
Počet mandátů (3. výpočet)	0	1	0	0	0	1

Zdroj: Vlastní zpracování dle Cabady a Kubáta (2007)

Pokud se mandáty rozdělují na **více úrovních volebních obvodů** (skrutinií), přidělování mandátů dle Lebedy (2008) probíhá zcela odlišným způsobem. Nepřidělené mandáty vzniklé z důvodu použití některé z kvót jsou z více základních obvodů převáděny do obvodu na vyšší úrovni (celostátní úroveň), kde se následně přidělují opět za pomoci použití kvót (v případě dalších zbytků se následně použije největších zbytků či metoda největších průměrů) nebo některého volebních dělitele.

1.5.2 Volební dělitelé

Chytilék a kol. (2009) popisuje volební dělitele jako metody přepočtu hlasů na mandáty, jejichž výhoda spočívá v tom, že při jejich použití nevznikají problémy s nepřidělenými mandáty. Všechny mandáty jsou totiž rozděleny v jediném skrutiniu beze zbytku. Od kvót se podle Cabady a Kubáta (2007) také liší tím, že mandáty nejsou rozděleny najednou, ale jsou stranám přidělovány postupně podle velikosti podílů získaných z dělení hlasů, které politické strany získaly. Krejčí (2006) uvádí zásadu, že **žádná strana nemá nárok na mandát dříve, dokud mandát nezískala strana s větším podílem počtu hlasů**.

Podle Nováka a kol. (2019) tyto metody fungují na **principu řady dělitelů**. Rozdělování mandátů probíhá tak, že se celkový počet platných hlasů každé strany postupně dělí předem definovanou číselnou řadou. Z takto vypočtených podílů je následně vybrán takový počet nejvyšších, který se shoduje s počtem mandátů, jež mají být v daném obvodu přiděleny. Každá strana potom získá tolik mandátů, kolik jejích podílů bylo vybráno (Lebeda, 2008). Podle podoby řady dělitelů Novák a kol. (2019) rozlišuje následující volební formule:

- d'Hondtův dělitel (řada 1, 2, 3, 4...);
- dělitel Sainte-Laguë (řada 1, 3, 5, 7...);
- modifikovaný dělitel Sainte-Laguë (řada 1.4, 3, 5, 7...);
- dělitel Imperiali (řada 2; 3; 4; 5; ...);
- Dánský dělitel (řada 1; 4; 7; 10; ...).

D'Hondtův dělitel je původní metodou volebního dělitele, kterou jako jedinou lze označit za „metodu největších průměrů“. Jde o nejrozšířenější metodu přepočtu hlasů na mandáty u poměrných systémů. Od této základní formule se odvíjejí ostatní podoby dělitelů, které užívají jiné číselné řady, a mají tak odlišné vlastnosti. Obecně platí, že pokud řada začíná vyšším dělitelem, znesnadňuje se tak přístup malých stran k prvnímu a obvykle jedinému mandátu. Velké strany jsou pak na úkor malých zvýhodněny. Velké strany naopak znevýhodňují ty řady, ve kterých dělitel nepostupují po jednotkách (Chytilík a kol., 2009). Cabada a Kubát (2007) dodává, že každá konkrétní metoda volebního dělitele se může vyskytovat v různých modifikovaných verzích.

Tabulka č. 3 znázorňuje příklad, jakým způsobem by bylo rozděleno pět mandátů mezi pěti stranami (A, B, C, D, E) za pomoci d'Hondtova dělitele. V tabulce lze vidět, že poslanecká křesla nejdříve připadnou největším stranám, a na strany menší se tak vůbec nemusí dostat. Při změně typu dělitele by se pouze pozměnily hodnoty dělitelů v prvním sloupci, princip rozdělování by byl stejný.

Tabulka 3 – Příklad rozdělení mandátů pomocí d'Hondtova dělitele

Strana	A	B	C	D	E	Součet
Počet hlasů	485	290	140	75	10	1 000
Počet hlasů ÷ 1	485	290	140	75	10	–
Počet hlasů ÷ 2	243	145	70	38	5	–
Počet hlasů ÷ 3	162	97	47	25	3	–
Počet mandátů	3	2	0	0	0	5

Zdroj: Vlastní zpracování dle Taagepera a Shugarta (1989)

2 VOLEBNÍ SYSTÉMY VYBRANÝCH ZEMÍ

2.1 Volební systém do Parlamentu České republiky

V České republice je volební systém zakotven Ústavou České republiky (zákon č. 1/1993 Sb.), která v druhé hlavě svěřuje zákonodárnou moc Parlamentu. Parlament ČR tvoří **dvě autonomní komory**, a to Poslaneckou sněmovnu (dolní komora) a Senát (horní komora). Poslanecká sněmovna čítá 200 poslanců, kteří jsou svéprávnými občany České republiky voleni na dobu čtyř let. Kdežto Senát se skládá z 81 senátorů jejichž mandát trvá šest let. Specifikum senátních voleb je, že se konají každé dva roky, kdy se volí pouze jedna třetina senátorů. Volby do obou komor se konají tajným hlasováním na základě všeobecného, rovného a přímého volebního práva. Rozdílem však je, že do sněmovny se volí podle zásady poměrného zastoupení, zatímco do Senátu se volí dle zásady většinového systému. Tyto komory se taktéž odlišují v tom, že členem Poslanecké sněmovny se může stát občan, který dovršil 21 let, ale senátorem může být až od 40 let věku. Ústava vylučuje možnost stát se současně členem obou komor Parlamentu a členství v Parlamentu je taktéž neslučitelné s výkonem funkce prezidenta republiky, soudce a dalšími funkcemi dle zákona.

Problematiku Parlamentních voleb ČR podrobněji popisuje **zákon č. 247/1995 Sb.**, o volbách do Parlamentu České republiky. Jsou v něm upraveny podmínky výkonu volebního práva, organizace voleb obou komor, volební orgány, průběh a pravidla financování volební kampaně kandidujících subjektů a rozsah soudního přezkumu. **Jelikož cílem této práce je analyzovat současný volební systém, kterým jsou prováděny volby do Poslanecké sněmovny, není senátním volbám v nadcházejícím textu věnována pozornost.**

2.1.1 Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR

Podle již zmíněného zákona č. 247/1995 Sb. přesný termín voleb do Poslanecké sněmovny České republiky vyhláší prezident republiky, a to nejpozději 90 dnů před jejich konáním. Volby se ale vždy konají ve dvou dnech, a to v pátek a v sobotu. V první volební den se volební místnosti otevírají ve 14 hodin a zavírají se ve 22 hodin. V sobotu je hlasování umožněno již od 8 hodin a odbitím 14 hodiny téhož dne se hlasování definitivně ukončuje.

Pro účely voleb do Poslanecké sněmovny se území České republiky rozděluje na **několik vícemandátových volebních obvodů**, které jsou identické s vyššími územními samosprávnými celky – kraji ČR. Vícemandátové obvody jsou důvodem, proč volby do této komory Parlamentu probíhají na základě zásady **poměrného zastoupení**. Konkrétně se používá listinný poměrný volební systém, který využívá tzv. **vázané kandidátní listiny**.

Kandidovat mohou politické strany, politická hnutí či koalice, jejichž kandidátní listina splňuje všechny požadované náležitosti. Kromě obsahových náležitostí, jako je název volebního obvodu, název kandidujícího politického subjektu, stručné seznámení s postupně seřazenými kandidáty na kandidátce aj., se váže několik dalších pravidel, které vymezuje § 31 zákona č. 247/1995 Sb. následovně:

- každá politická strana, politické hnutí či koalice může podat pro volby do Poslanecké sněmovny v každém volebním obvodu pouze jednu kandidátní listinu;
- pokud politická strana či hnutí podala kandidátní listinu samostatně, nemůže již být součástí koalice;
- každá politická strana a hnutí může být členem pouze jedné koalice;
- koalice musí být složena ze stejných stran nebo hnutí ve všech volebních obvodech;
- kandidát může být uveden pouze na jedné kandidátní listině pro volby do sněmovny;
- kandidátní listiny se podávají nejpozději 66 dnů přede dnem voleb krajskému úřadu, a to z důvodu jejich registrace, která podmiňuje vytištění hlasovacích lístků pro voliče;
- politická strana, hnutí či koalice při podávání své kandidátní listiny připojuje potvrzení o složení příspěvku ve výši 19 000 Kč, a tak činí za každý volební obvod, kde kandiduje do Poslanecké sněmovny (jde o příjem do státního rozpočtu).

Hlasování se odehrává ve stálých volebních okrscích. Ministerstvo vnitra České republiky (2021) uvádí, že v souvislosti s volebním procesem má volební okrsky každá obec. Počet volebních okrsků určuje starosta obce, a to podle počtu tamních obyvatel (jeden okrsek by měl zahrnovat přibližně 1 000 voličů). Platí pravidlo, že v jednom volebním okrsku se vždy nachází jedna volební místnost. Zákon č. 247/1995 Sb. dále popisuje, že pro každý volební okrsek se vede seznam voličů, kteří mají oprávnění v něm hlasovat. Volič může být zapsán pouze na jednom takovém seznamu, kdy se určení konkrétního místa hlasování odvíjí od jeho trvalého pobytu. Zákon však voliči umožňuje zažádat si na příslušném obecním úřadě o voličský průkaz, který jej opravňuje k volbě mimo okrsek, v němž je veden.

Dle zákona č. 247/1995 Sb. samotný hlasovací akt probíhá tak, že volič navštíví hlasovací místnost a do úřední obálky vloží jeden hlasovací lístek. Ten nese název kandidující politické strany, hnutí či koalice, který chce daný volič svým hlasem podpořit. Na vybraném hlasovacím lístku má volič možnost zakroužkovat nanejvýš 4 kandidáty, kterým tak dává preferenční hlas. Na vhazování hlasovacích lístků do volební schránky dohlíží tzv. **okrsková volební komise**, jejíž zázemí a pracovní síly zajišťuje místně příslušný obecní úřad.

Pro doplnění je vhodné také uvést, že volit lze i v zahraničí, a to na českých zastupitelských úřadech, kde volby probíhají ve čtvrtek a v pátek. Jiná podoba voleb jako je korespondenční volba či volba elektronickými prostředky není v České republice zavedena.

Po ukončení hlasování každá okrsková volební komise sčítá platné hlasy (resp. hlasovací lístky), které byly v průběhu voleb odevzdány pro jednotlivé kandidující politické subjekty a též sčítá preferenční hlasy, které obdrželi konkrétní kandidáti. Okrsková volební komise poté sepisuje zápis o průběhu a výsledku hlasování a předává ho **Českému statistickému úřadu** (dále jen ČSÚ), jehož úlohou je převedení hlasů na mandáty.

ČSÚ nejprve určí **počet mandátů pro každý volební obvod**, resp. to, kolik politiků z daného obvodu bude svůj kraj reprezentovat v Poslanecké sněmovně. Za tímto účelem zjistí výši republikového mandátového čísla, které má podobu Hareovy kvóty (tzn. součet všech platných hlasů v ČR se vydělí cifrou 200, výsledek se zaokrouhlí na jednotky). Následně se každému volebnímu obvodu přiřadí tolik mandátů k rozdělení, kolikrát je celá hodnota republikového mandátového čísla obsažena v počtu všech platných hlasů v daném obvodu. Pokud touto cestou není rozděleno všech 200 mandátů, zbylé mandáty pak postupně připadají volebním obvodům, které vykazují největší zbytek dělení. V případě shody rozhoduje los.

Poté následuje **rozdělení mandátů** politickým stranám a dalším kandidujícím politickým subjektům. To probíhá ve dvou skrutiniích, tzn. že pokud se nepodaří rozdělit všechny mandáty na úrovni volebních krajů, zbylé hlasy nepropadnou a zamíří do celostátního skrutinia, kde mohou stranám pomoci k zisku mandátu v jiném kraji. Do prvního skrutinia postupují pouze takové politické strany a hnutí, které obdržely více než 5 % všech platných hlasů v ČR. Volební klauzule pro dvoučlenné koalice představuje 8 % a pro vícečlenné koalice 11 %. Politické subjekty, které ve volbách stanoveného podílu hlasů nedosáhly, nemají nárok na žádné křeslo v Poslanecké sněmovně.

V **prvním skrutiniu** se mandáty rozdělují v rámci volebních obvodů, a to prostřednictvím krajského volebního čísla, které představuje Imperialiho kvótu (tzn. součet všech platných hlasů v daném obvodu se vydělí počtem mandátů, jenž se v tomtéž obvodu přidělují zvýšeným o dva, výsledek se zaokrouhlí). Krajské volební číslo se pro každý volební obvod liší. Politická strana, hnutí či koalice kandidující v daném kraji poté získá tolik mandátů, kolikrát je celá hodnota krajského volebního čísla obsažena v počtu hlasů, které v daném kraji získala (zákon č. 247/1995 Sb.).

Při použití Imperialiho kvóty hrozí rozdělení více mandátů, než by mělo být rozděleno podle republikového mandátového čísla. Řešením takovéto situace je odečtení přebývajících mandátů postupně těm politickým subjektům, které ve volením obvodu vykazaly nejmenší zbytek dělení. Při stejném zbytku dělení se přebývající mandát odečte tomu subjektu, který ve volebním kraji získal menší počet hlasů. Platí, že při jejich shodě rozhodne los.

V případě nerozdělení všech 200 mandátů se zbylé mandáty přidělují v rámci **druhého skrutinia**, které probíhá na celostátní úrovni. V tomto skrutiniu je třeba určit republikové volební číslo, které má podobu Hagenbach-Bischoffovy kvóty (tzn. součet veškerých zbylých hlasů z prvního skrutinia na území celé ČR se vydělí počtem mandátů, které se v prvním skrutiniu nepodařilo rozdělit zvýšeným o jednotku, výsledek se zaokrouhlí). Každému politickému uskupení se pak přidělí tolik mandátů, kolikrát je celá hodnota republikového volebního čísla obsažena v jeho celorepublikovém zbytku získaných hlasů. Pokud i touto cestou nedejde k rozdělení všech mandátů, zbývající mandáty připadnou politickým subjektům za pomoci metody největších zbytků. Pokud se zbytky hlasů ve druhém skrutiniu shodují, mandát připadne takovému uskupení, které má větší součet zbytků v prvním skrutiniu. Nastane-li shoda i zde, mandát se přikáže dle většího počtu hlasů. Pokud se prostřednictvím Hagenbach-Bischoffovy kvóty rozděluje více mandátů, přebytečné mandáty se odečtou analogicky jako v případě prvního skrutinia. Mandát, který daný politický subjekt obdržel v druhém skrutiniu, připadne volebnímu obvodu s nejvyšším zbytkem dělení v prvním skrutiniu. Při jejich rovnosti opět rozhoduje los.

Konkrétní obsazení mandátů je závislé na seřazení kandidátů v kandidátní listině a na preferenčních hlasech. Jestliže některý z kandidátů získá více preferenčních hlasů, než představuje 5 % hlasů daného politického uskupení v kraji, mandát mu připadne přednostně. Je-li takto úspěšných kandidátů více, a politický subjekt v kraji ještě neobsadil všechna získaná křesla, rozhoduje množství získaných preferenčních hlasů. Pokud se počet preferenčních hlasů mezi kandidáty shoduje, rozhoduje původní pořadí na kandidátce.

Zákon č. 247/1995 Sb. také upravuje pozici tzv. náhradníka. Náhradníky se stávají tací kandidáti, kteří neobdrželi mandát. Jejich pořadí se odvíjí dle seřazení na kandidátce. Úlohou náhradníka je obsadit případně uprázdněný mandát svého politického „kolegy“. V případě rozpuštění Poslanecké sněmovny se konají mimořádné (předčasné) volby.

Po provedení skrutinií ČSÚ konečné výsledky voleb předá Státní volební komisi, která vyhotoví zápis o výsledku voleb a výsledky zveřejní.

2.1.2 **Financování politických stran v souvislosti se sněmovními volbami ČR**

Podle Bureše a Klimešové (2013) jsou politické strany základním stavebním kamenem zastupitelské demokracie. Aby politická uskupení mohla fungovat, musí mít zajištěné vlastní financování. Hospodaření českých politických stran a hnutí upravuje **zákon č. 424/1991 Sb.**, o sdružování v politických stranách a v politických hnutích.

V České republice, jakož to ve většině států, existuje smíšený systém financování politických uskupení, který kombinuje soukromé a státní příjmy. Do kategorie soukromých příjmů spadají především finanční dary od fyzických nebo právnických osob, členské příspěvky, příjmy z pořádání kulturních, vzdělávacích či jiných akcí, úvěry aj. Na financování stran a hnutí se však výrazněji podílí státní příjmy ve formě státních příspěvků. Jelikož se tyto příspěvky odvíjí od výsledků voleb, má tak nastavení volebního systému v zemi nepřímý vliv na výdaje státního rozpočtu. Na základě znění zákona č. 424/1991 Sb. se rozlišují následující druhy **státních příspěvků**:

- příspěvek na činnost (zahrnující příspěvek na mandát a stálý příspěvek);
- příspěvek na podporu činnosti politického institutu (zaveden v roce 2017).

Příspěvek na mandát politický subjekt získává za každého svého zvoleného kandidáta ve sněmovních, senátních a krajských volbách. Příspěvek za mandáty má podobu pravidelného ročního státního příspěvku, který strana dostává po celé volební období. V rámci tohoto příspěvku strany či hnutí za každého svého poslance či senátora dostávají 900 000 Kč ročně. Na úrovni krajských voleb za každého svého zastupitele kraje a zastupitele hlavního města Prahy dostávají 250 000 Kč ročně.

Dalším příspěvkem, které strany či hnutí získávají ze státního rozpočtu je **stálý příspěvek na činnost**. Tento příspěvek činí 6 milionů Kč ročně (během volebního období) a nárok na něj vzniká každé politické straně či hnutí, která ve volbách do Poslanecké sněmovny získala alespoň 3 % hlasů. Úspěšnějším kandidujícím subjektům se tento příspěvek za každých dalších i započatých 0,1 % hlasů navyšuje o 200 000 Kč, a to až do hranice 5 % hlasů, od které se již příspěvek nezvyšuje. Nejvyšší částka, kterou může strana či hnutí obdržet jako stálý příspěvek tak činí 10 milionů Kč za jeden rok.

Pokud politická strana či hnutí za poslední tři volební období získala dvakrát alespoň jeden poslanecký mandát, má ze státního rozpočtu nárok i na tzv. **příspěvek na podporu činnosti politického vzdělávacího institutu**. Tento roční příspěvek se rovná 10 % celkové výše příspěvku na činnost, který dané straně či hnutí náleží (zákon č. 424/1991 Sb.).

Podle § 85 zákona č. 247/1995 Sb. má politická strana, hnutí či koalice nárok také na jednorázový **příspěvek na úhradu volebních nákladů**. Nárok na tuto podporu a její výše se odvíjí dle výsledků voleb do Poslanecké sněmovny. Dosáhnou na ni taková politická uskupení, která obdržela alespoň 1,5 % z celkového počtu platných hlasů a za každý odevzdaný hlas je ze státního rozpočtu uhrazeno 100 Kč. Drahekoupil (2021) a Kuk (2018) doplňují, že se tento příspěvek poskytuje i v případě voleb do Evropského parlamentu, kde je podle § 65 zákona č. 62/2003 Sb., o volbách do Evropského parlamentu hranicí 1 % hlasů a výše příspěvku činí 30 Kč za jeden hlas. U ostatních voleb se tento typ příspěvků neuplatňuje.

Zilvar (2021) se zamýšlí nad tím, zda těchto příspěvků není příliš. Tvrdí, že státní příspěvky politickým stranám a hnutím mají podporovat politickou soutěž a demokracii, a především mají zamezit korupci, placenému lobbingu apod. Podle něj však státní příspěvky v této úloze selhávají. Z tohoto důvodu by byl toho názoru, aby politické strany a hnutí byly odkázány pouze na své příjmy, a byly tak soběstačné bez pomoci státu, tedy bez peněz daňových poplatníků. Zilvar (2021) také zmiňuje, že politické strany často zbytečně utrácí za propagační a reklamní předměty, kterých se pak lidé nakonec stejně zbaví. Podle něj by strany měly voliče přesvědčovat silou myšlenek, nikoliv „dárkovými“ předměty. I přes tuto kritiku státních příspěvků připouští, že příspěvek na úhradu volebních nákladů nějaký smysl má, a proto by ho jako jediný nezrušil. Názor ke státním příspěvkům vyjadřuje například i Ondráčka (2020), který tvrdí, že politické strany a hnutí jsou velmi štědře placeny příspěvky ze státního rozpočtu. Dle něj je na místě debata, zda příspěvky nejsou příliš vysoké.

2.1.3 Vývoj volebního systému do Poslanecké sněmovny ČR

Volební systém do dolní komory Parlamentu ČR se do současné podoby dotvářel postupně v souvislosti s tím, jak se měnily a přijímaly názory společnosti. Volební systém Československa, stejně jako dalších zemí východního bloku, byl poznamenán komunistickým režimem. Nohlen a Kasapovic (1996) uvádí, že ve vývoji volebních systémů postkomunistických zemí lze sledovat postupný přechod od dvoukolových většinových volebních systémů ke smíšeným, následně k listinným poměrným (nebo přímo k nim). Dále lze pozorovat snahu o posílení prvků zvýhodňujících velké strany na úkor malých.

Šedo (2007) v souvislosti s vývojem volebního systému v ČR popisuje, že první dvoje parlamentní volby se po sametové revoluci konaly ještě před rozdělením Československa, a to v letech 1990 a 1992 jako paralelní hlasování do několika komor. Jednalo se o volby do obou komor Federálního shromáždění (Sněmovny lidu a Sněmovny národů) a souběžně do dvou

samostatných parlamentů národních republik (České národní rady a Slovenské národní rady). Po rozdělení Československé federace, ke kterému došlo v roce 1993, byly zřízeny nové parlamentní struktury obou samostatných republik. V Česku byl ústavou zřízen dvoukomorový Parlament ČR, jehož dolní komora převzala volební systém, který se používal pro volby do České národní rady. Z tohoto důvodu měl volební systém do Poslanecké sněmovny ČR ve svých počátcích následující podobu (Šedo, 2007):

- používal se poměrný volební systém;
- volilo se 200 poslanců;
- pro účely těchto voleb bylo území ČR rozděleno do osmi volebních obvodů;
- volební systém předpokládal vázanou kandidátku až se čtyřmi preferenčními hlasy;
- volby probíhaly ve dvou skrutiniích;
- do prvního skrutinia postoupily politické strany, které překročily volební klauzuli, jež pro samostatné politické strany a hnutí činila 5 %, pro dvoučlenné koalice 7 %, pro tříčlenné koalice 9 %, pro čtyř a více členné koalice 11 % ze všech hlasů v ČR;
- v prvním skrutiniu (na úrovni volebních obvodů) se pro přepočítání hlasů na mandáty využívala Hagenbach-Bischoffova kvóta;
- ve druhém skrutiniu (na úrovni republiky) se prostřednictvím opětovného použití Hagenbach-Bischoffovy kvóty a následné metody největších zbytků přidělovaly mandáty, které se nepodařilo přidělit již v prvním skrutiniu.

Dle Chytilka a kol. (2009) výsledky voleb do Poslanecké sněmovny v letech 1996 a 1998 vedly k situaci, kdy nebylo snadné sestavit vládní většinu. Hlavní příčinou tohoto problému byly mírně nastavené volební klauzule pro koalice, což mělo za následek přítomnost spíše menších politických stran ve sněmovně. Tím byl omezen manévrovací prostor velkých stran, neboť vítězná strana byla při sestavování vlády odkázána na malé strany (výsledkem voleb byla poměrně křehká vládní koalice). Z tohoto důvodu byla před volbami v roce 2002 přijata reforma, jejíž cílem bylo zvýhodnit větší strany před menšími, tak aby byla zajištěna stabilní a akceschopná vláda, a zároveň nedošlo k rozporu s ústavou garantovaným poměrným zastoupením. Šedo (2007) popisuje, že touto reformou se disproporcionalita výstupu voleb zvýšila následujícími změnami:

- zavedly se přísnější volební klauzule (5, 10, 15, 20 %);
- zvýšil se počet volebních obvodů z osmi na čtrnáct (snížila se tak velikost obvodů);
- Hagenbach-Bischoffovu kvótu nahradil d'Hondtův dělitel.

Chytilík a kol. (2009) uvádí, že přestože v roce 2002 a 2006 došlo k výrazné podprezentaci nejmenších politických stran, výsledky voleb ani přes provedené změny nevedly k posílení vládní stability, a nadále tak zůstala zachována praxe těsných vládních většin. V tomto případě však docházelo k zúžení manévrovacího prostoru vítězné strany tím, že vytvoření vládní koalice bylo podmíněno spoluprací s hlavním poraženým protivníkem. Cílem plánované volební reformy proto dle Mlejníka a kol. (2010) bylo:

- **dosažení vyšší míry proporcionality** volebních výsledků a zejména zajištění dostatečné reprezentace malým parlamentním stranám;
- **zajištění volební prémie pro vítěznou stranu** (resp. zvýšení rozdílu mezi první a druhou nejsilnější stranou), která by jí měla usnadnit sestavování vládní většiny.

Mlejník a kol. (2010) dodává, že tato volební reforma ztroskotala spolu s pádem vlády premiéra Mirka Topolánka v roce 2009. Ministerstvo spravedlnosti ČR však stihlo za pomoci expertního týmu vypracovat několik zajímavých variant změny volebního systému do Poslanecké sněmovny (viz. dále).

Další a zároveň nejnovější reformou volebního systému do Poslanecké sněmovny ČR je **reforma přijatá v roce 2021**. Impulzem k jejímu přijetí byla dle Drahekoupila (2021) skutečnost, že Ústavní soud před volbami v roce 2021 na základě návrhu Senátu zrušil dosavadní způsob přepočtu voličských hlasů na poslanecké mandáty jako nespravedlivý pro méně úspěšné kandidující strany a protiústavní. Oddělení zpracování výsledků voleb ČSÚ (2021) uvádí, že tato reforma s sebou přinesla následující změny:

- zavedly se změny ve volební klauzuli (5, 8, 11 %);
- v prvním skrutiniu Imperialiho kvóta nahradila d'Hondtův dělitel;
- v druhém skrutiniu se používá Hagenbach-Bischoffova kvóta, případné nerozdělené mandáty jsou následně přiděleny dle metody největších zbytků.

Popsané změny volebního systému do Poslanecké sněmovny ČR přehledně zachycuje **tabulka č. 4**. Za předpokladu, že se volby do dolní komory Parlamentu ČR konají jednou za čtyři roky, je zřejmé, že v několika případech došlo k vyhlášení předčasných voleb. Fry a kol. (2021) uvádí, že tomu tak bylo v roce 1998 a 2013. I v roce 2009 vláda ztratila důvěru, došlo však k dohodě, a tudíž do řádného termínu voleb (tj. 2010) dovládla „úřednická vláda“. Na základě těchto skutečností je tedy možné tvrdit, že ČR postrádá volební systém, který by spolehlivě zajistil stabilní vládu.

Tabulka 4 – Nejdůležitější změny volebního systému do Poslanecké sněmovny ČR

Rok voleb	Počet obvodů (cca rozsah mandátů)	Volební klauzule (v %)	Převod hlasů na mandáty
1992, 1996, 1998	8 (13–41)	5, 7, 9, 11	Hagenbach-Bischoffova kvóta; Hagenbach-Bischoffova kvóta a metoda největších zbytků
2002, 2006, 2010, 2013, 2017	14 (5–25)	5, 10, 15, 20	D'Hondtův dělitel
2021	14 (5–25)	5, 8, 11	Imperialiho kvóta; Hagenbach-Bischoffova kvóta a metoda největších zbytků

Zdroj: Vlastní zpracování dle Šeda (2007) a oddělení zpracování výsledků voleb ČSÚ (2021)

2.1.4 Návrhy změn volebního systému pro volby do Poslanecké sněmovny ČR

Návrhů na reformy volebního systému do dolní komory Parlamentu ČR od vzniku samostatné České republiky zaznívá z různých stran několik. Přicházejí s nimi poslanci, senátoři či odborníci, kteří často hledají inspiraci v zahraničí. Je možné tvrdit, že smyslem každé reformy je volební systém nastavit tak, aby co **nejspravedlivěji rozdělil mandáty a zároveň zajistil vhodné podmínky pro sestavení stabilní vlády**. Důležité je si ale zároveň uvědomit, že poslanci by jen stěží navrhli takové změny volebního systému, které by jim v příštích volbách uškodily. Naopak hledají různé cesty k tomu, aby jejich strany získaly co nejvíce mandátů. K reformám je vhodné také uvést myšlenku Mlejnků a kol. (2010), dle které ideální volební systém neexistuje, jelikož každé řešení má své nedostatky.

Jak bylo uvedeno, návrh několika variant upravujících volební systém pro volby do Poslanecké sněmovny vypracovalo mimo jiné i Ministerstvo spravedlnosti ČR za vlády Mirka Topolánka, které navrhované varianty zveřejnilo v materiálu č.j. 1287/08 (2008). Patří sem:

- skotská varianta;
- řecká varianta;
- varianta tvrdého bonusu;
- polská varianta;
- italská varianta;
- holandská varianta.

Mlejnek a kol. (2010) v souvislosti s označením jednotlivých variant uvádí, že jde pouze o mnemotechnickou pomůcku, neboť s volebními systémy zemí, podle kterých se nazývaly, měly často společného velmi málo. Také uvádí, že se tehdejší vláda rozhodovala

mezi skotskou, řeckou a holandskou variantou. Nejvíce však byla přikloněna k té řecké. Popisu těchto tří variant, které jsou zpracovány ve dvou alternativách, se věnuje Chytilík a kol. (2009). Všechny vyjmenované návrhy ponechávají klauzuli ve výši 5, 10, 15, 20 %.

Skotská varianta předpokládá, že vyšší proporcionalita bude dosaženo zavedením dělitele Sainte-Laguého při zachování současných 14 volebních obvodů (krajů), ve kterých by se v prvním skrutiniu přidělovalo 175 křesel. Zbylých 25 křesel by se následně rozdělilo ve druhém skrutiniu na celostátní úrovni, a to za pomoci paralelního použití dvou dělitelů. Pro nejsilnější stranu by se použil d'Hondtův dělitel a pro všechny ostatní dělitel Sainte-Laguého, což by zvýhodnilo vítěze voleb. V alternativním návrhu se pro ostatní strany zvažoval také dánský dělitel, který by vedl k ještě výraznějšímu posílení nejsilnější strany.

Řecká varianta by vyšší proporcionalita měla dosáhnout tím, že by volebními obvody nebyly kraje, ale regiony soudržnosti (tj. NUTS 2). Ústav územního rozvoje (2022) regiony soudržnosti popisuje jako neadministrativní územní jednotky, které byly vytvořeny pro dosažení srovnatelnosti statistických dat v rámci Evropské unie. Území České republiky je rozděleno na 8 regionů soudržnosti, které slučují 14 krajů ČR takovým způsobem, aby se v každém regionu nacházel srovnatelný počet obyvatel. Pokud by tedy volebními obvody nebyly kraje, ale regiony soudržnosti, vzrostla by průměrná velikost volebního obvodu. Také by se tím vyrovnaly rozdíly v počtu obyvatel (resp. voličů) mezi kraji, které mají na svědomí jejich nerovnoměrné zastoupení v Poslanecké sněmovně. Při použití řecké varianty by se pro přepočítání hlasů na mandáty v prvním skrutiniu použila Hagenbachova-Bischoffova kvóta. Zbývající mandáty by pak v druhém skrutiniu připadly vítězi voleb. Alternativou této varianty by bylo zavedení Hareovy kvóty, čímž by v prvním skrutiniu bylo rozděleno méně mandátů, tudíž by se nejsilnější straně přidělilo ještě více křesel (Chytilík a kol. 2009). Mlejnek a kol. (2010) dodává, že pokud by tato bonifikace přesahovala zisk 10 mandátů, současná politická věda by takový systém nekategorizovala jako poměrný systém, ale spíše jako smíšený, neboť se mandáty ve druhém skrutiniu přidělují dle většinového mechanismu. Z tohoto důvodu by tuto reformu pravděpodobně zrušil Ústavní soud.

Chytilík a kol. (2009) dále popisuje **holandskou variantu**. Ta by měla vysoké míry proporcionality dosáhnout primární distribucí mandátů na celostátní úrovni za pomoci d'Hondtova dělitele. Zvýhodnění vítěze voleb by bylo realizováno vyčleněním části mandátů pro volební prémii, jejíž výše by závisela na volebním zisku vítěze. Čím více hlasů by nejsilnější strana získala, tím méně by jí připadlo bonusových mandátů. To lze odůvodnit

skutečností, že s rostoucím ziskem klesá obtížnost sestavení vlády. Bonus by činil až 10 křesel, který by obdržela vítězná strana se ziskem 30 % hlasů a méně. Za každá započatá další 2 % by se bonus snižoval o jeden mandát. Alternativou této varianty je zavedení tzv. tvrdého bonusu 10 mandátů, který by vítěz voleb získal automaticky. Pro obě alternativy platí, že mandáty získané jednotlivými stranami na celostátní úrovni by se následně rozdělily do 14 volebních krajů (dle republikové Hareovy kvóty dané strany a jejího počtu získaných hlasů v jednotlivých krajích). Tím by byl zachován kontakt poslanců s občany.

V materiálu č.j. 1287/08 (2008) jsou popsány i zbývající vyjmenované varianty. Za inspirující lze považovat také **polskou variantu**, která pracuje s regiony NUTS 2, d'Hontovým dělitelem a se dvěma úrovněmi volební klauzule. Vedle původní hranice by byla zavedena ještě vyšší klauzule (např. 25 %), jejíž překročení by bylo podmínkou pro vstup do druhého skrutinia, kde by se rozděloval předem určený počet tzv. celostátních mandátů (např. 30 mandátů).

K zamyšlení vede i **italská varianta**, která by nejsilnějšímu politickému uskupení bez ohledu na počet získaných hlasů automaticky vyčlenila 51 % všech mandátů, tedy 102 křesel. Zbývající mandáty by se mezi ostatní kandidující subjekty rozdělily na úrovni volebních krajů, a to prostřednictvím d'Hondtova dělitele. Výhodou této varianty je, že bezpečně zajišťuje většinu v Poslanecké sněmovně. Nevýhodou však je, že vede ke vzniku předvolebních koalic a silné nadreprezentaci volebního vítěze.

V roce 2017 se ve veřejném prostoru debatovalo o návrhu hnutí ANO v čele s Andrejem Babišem. Návrh obsahoval **snahu výrazně snížit počty zákonodárců v ČR**. Stávajících 200 poslanců a 81 senátorů měl nahradit sbor o 101 křeslech. Naplněním této vize by fakticky došlo k redukci členů Poslanecké sněmovny na polovinu a zrušení Senátu. Podle předsedy hnutí ANO by měl menší počet zákonodárců zajistit větší efektivitu přijímání zákonů (ČT24, 2017). Politolog Tomáš Lebeda je však toho názoru, že v jiných srovnatelně velkých zemích mají daleko vyšší počty zákonodárců a pro navrhované změny nevidí žádný důvod. Také dodává, že by tato skutečnost výrazně změnila nejen vnitřní strukturu sněmovny, ale celý volební systém. Pokud by se v každém ze stávajících volebních obvodů rozdělovalo 101 mandátů, v malých obvodech by se výsledky voleb mohly v podstatě blížit většinovému systému, což by mělo dramatický dopad na reprezentaci stran ve sněmovně (Dragoun, 2017). Skutečnost, že Česko se svými 281 zákonodárci nikterak nevybočuje potvrzuje sociolog

Daniel Prokop (2017), který porovnal jejich počet a odmocninu populace v jednotlivých zemích (vychází z předpokladu, že země, která je 100x větší, by měla mít zhruba 10x tolik).

Kromě předchozích návrhů se před volbami 2021 diskutovalo i o dalších možných změnách volebního systému. Špaček (2021) vyzdvihuje následující varianty:

- varianta KDU-ČSL;
- varianta celostátního obvodu.

Varianta KDU-ČSL je dle Wirnitzera a Tvrdoně (2021) specifická tím, že používá převrácený proces přerozdělování mandátů ve dvou skrutiniích. Nejprve se tedy na národní úrovni určí, kolik mandátů připadá každému úspěšnému kandidujícímu uskupení, a to za pomoci Hareovy kvóty a metody nejvyššího zbytku. Strany, hnutí nebo koalice by následně získaly poslanecká křesla v konkrétních krajích obdobnou cestou. Volební klauzule je nastavena na hranici 5, 7, 9 a 11 %. Špaček (2021) výhodu této varianty spatřuje v tom, že prvotní rozdělení mandátů na celonárodní úrovni by mělo zajistit proporcionalitu, to však na úkor reprezentace volebních krajů, u nichž by pravděpodobně došlo k disproporcím mezi volební účastí (volebními hlasy) a počtem mandátů v nich rozdělených.

Další diskutovanou alternativou byla **varianta celostátního obvodu**, která počítá se zrušením 14 volebních krajů. Celá Česká republika by se tak stala jediným volebním obvodem. V rámci této varianty by volební klauzule byla stejná jako u varianty KDU-ČSL a hlasy by se na mandáty převáděly prostřednictvím Hagenbach-Bischoffovy kvóty. Výsledky voleb by byly velmi proporcionální a spousta voličů by uvítala možnost hlasovat i pro kandidáty mimo svůj region (ČTK a iDNES.cz, 2021). Dle Spáče (2011) by však v souvislosti se zrušením volebních krajů došlo k vyprázdňení preferenčního hlasování. Aby kandidát mohl „přeskočit“ na první místa kandidátní listiny, musel by v preferenčních hlasech porazit obrovskou konkurenci, zejména své stranické lídry a mediálně známé osobnosti. Také lze předpokládat, že by kandidáti obsazovali křesla v Poslanecké sněmovně bez vztahu k regionům, resp. nedocházelo by k regionálnímu zastoupení.

Předchozí návrhy reforem volebního systému do Poslanecké sněmovny ČR se týkaly změn v konstrukci volebních obvodů či v metodě přepočtu hlasů na mandáty. Pro dokonalejší přehled o možných budoucích změnách volebního systému je však vhodné vyzdvihnout i skutečnosti, které souvisí se správou voleb. Havlík (2021) popisuje několik zajímavých návrhů, které se v posledních letech dostávají do diskusí ve veřejném prostoru:

- korespondenční a internetové volby;
- snížení minimální věkové hranice voliče na 16 let;
- jednodenní volby.

Cílem těchto změn volebního systému je usnadnit voličům přístup k volbám, urychlit a zefektivnit volební proceduru a ušetřit státu peníze. Přestože se **korespondenční hlasování** osvědčilo již v řadě zemí světa a v České republice je předmětem veřejné diskuse již několik let, stále jsou k ní někteří odborníci skeptičtí. Podle ústavního právníka Jana Kudrny korespondenční volba zvyšuje nejistotu pro značné množství voličů (zda nedochází k manipulacím s výsledky) a podřívá legitimitu demokratických voleb. Podobně to tak je i u relativně nových **internetových voleb**, které však s sebou přináší ještě více bezpečnostních rizik. Kudrna tvrdí, že elektronické hlasování vede k pochybnostem o tajnosti voleb a nelze zaručit, že volit bude skutečně daný člověk. Nejistotu voličů při internetových volbách navíc zvyšuje existence kybernetických útoků, nestabilní veřejné systémy apod. (Havlík, 2021).

Snížení minimální věkové hranice voliče na 16 let je momentálně asi největší novinkou v oblasti volebních systémů ČR. Někteří odborníci jsou toho názoru, že by uvedená změna měla kladný vliv na českou politickou scénu (mladým lidem by byla politika bližší). Jiní tvrdí, že by to prospělo jen některým stranám a že dát volební právo v Česku lidem už od 16 let je nerozumné, jelikož tato skupina obyvatel ještě není dostatečně zralá na to, aby mohla nést následky své volby. Není to zdaleka téma diskutované pouze na území ČR. V některých státech je již šestnáctiletým občanům hlasování umožněno, a to na různých úrovních voleb, např. Německo, Belgie, Rakousko či Malta (Kubita, 2022)

Mezi hlavní probírané změny v oblasti správy voleb lze bezesporu zařadit **nahrazení dvoudenních voleb jednodenními**, jak je v ostatních evropských zemích obvyklé. Dle předloženého návrhu Ministerstvem vnitra, který 1. února 2023 schválila vláda premiéra Petra Fialy, by lidé mohli hlasovat vždy v pátek od 7 do 22 hodin. Volební místnosti by tak byly otevřeny po dobu 15 hodin, tedy o hodinu déle než při současných dvou dnech. Pokud tato novela ústavního zákona úspěšně projde legislativním procesem, k prvním jednodenním volbám by mohlo dojít již od roku 2026 (Beranová, 2023). Jednodenní volby by měly být efektivnější a měly by odstranit problém se zabezpečením volebních místností a volebních schránek přes noční přestávku (Škoda, 2022). Někteří odborníci však tento návrh kritizují. Tvrdí, že volby v pátek jsou naprostý nesmysl, který ničemu nepomůže, spíše to uškodí volební účasti (Nguyen, 2022).

2.2 Současné volební systémy do Parlamentu v zahraničních zemích

Jak již bylo uvedeno, snahou každého demokratického státu je nastavit volební systém tak, aby z něj vzešel reprezentativní parlament, z kterého následně vzejde akceschopná a stabilní vláda. Splnění těchto cílů je však problematičtější, neboť se často dosahuje jednoho na úkor druhého. Reprezentativnost parlamentu je propojena s proporcionalitou výsledků voleb. Krejčí (2006) ji vnímá jako férovost, kdy by politická strana za 10 % hlasů měla získat 10 % mandátů. Lebeda (2008) však uvádí, že prakticky žádný parlament nemůže být přesným odrazem rozložení voličských hlasů. Je tomu tak z důvodu omezeného počtu mandátů, který je několika násobně nižší, než sčítá počet voličských hlasů. Proto ve všech případech dochází k určité disproporcionalitě volebních výsledků, kdy je zastoupení strany v parlamentu deformováno a zkresleno. Reynolds, Reilly a Ellis (2005) dodávají, že balanc mezi proporcionalitou a stabilitou každý stát shledává jinak. Daný volební systém nemusí nutně fungovat v různých zemích stejně.

2.2.1 Slovenská republika

Slovenským parlamentem je **Národní rada Slovenské republiky**. Skládá se z jedné komory, která sčítá 150 poslanců, jenž jsou občany voleni na čtyři roky. Stejně jako v Česku i slovenští voliči disponují čtyřmi preferenčními hlasy, kterými mohou podpořit konkrétní kandidáty na dané kandidátní listině. Území Slovenska se pro potřeby parlamentních voleb nikterak nerozděluje. Volebním obvodem je tedy jeden obvod, a to celý stát. Všech 150 členů Národní rady je voleno poměrným zastoupením. Aby se kandidující politické strany a hnutí mohly ucházet alespoň o jeden mandát, musí překročit volební klauzuli ve výši 5 %. Pro koalice dvou nebo tří stran tato hranice činí 7 % a pro vícestranné uskupení 10 % z celkového počtu platných hlasů. Přidělování mandátů na Slovensku probíhá obdobně jako v Česku v rámci druhého skrutinia (viz. kapitola 2.1). Je třeba určit republikové volební číslo, které má podobu Hagenbach-Bischoffovy kvóty. Každé politické uskupení pak získá tolik mandátů, kolikrát je celá hodnota republikového volebního čísla obsažena v počtu jeho získaných hlasů. Pokud takto nejsou rozděleny všechny mandáty, nebo jich je naopak rozděleno více než odpovídá počet všech poslaneckých křesel, postupuje se stejně jako v České republice (Zákon č. 180/2014 Z. z., o podmienkach výkonu volebného práva a o zmene a doplnení niektorých zákonov).

Dle dosažených volebních výsledků politickým stranám a hnutím, na základě zákona č. 85/2005 Z.z. o politických stranách a politických hnutiach, náleží následující druhy **státních příspěvků**:

- příspěvek za hlasy (na úhradu volebních nákladů);
- příspěvek na činnost;
- příspěvek na mandát.

Na jednorázový **příspěvek za hlasy** má nárok taková strana, která ve volbách získala více než 3 % z celkového počtu odevzdaných platných hlasů. Za každý hlas takto úspěšná strana získává 1 % z průměrné měsíční nominální mzdy zaměstnance v hospodářství Slovenska za kalendářní rok, který předchází kalendářnímu roku, ve kterém se konají volby (dále jen průměrná mzda). **Příspěvek na činnost** je shodný s výší příspěvku za hlasy. Rozdíl je však v tom, že se tato částka dělí na 48 podílů. V roce konání voleb se straně vyplatí nejvýše 3 podíly, v každém dalším roce volebního období se vyplatí 12 podílů a v roce konání následujících voleb se straně vyplatí všechny zbývající podíly. Po celé volební období politické straně alespoň s jedním mandátem taktéž náleží roční **příspěvek na mandát**. Za každý mandát, a to nejvýše za dvacet mandátů, strana dostává třicetinásobek průměrné mzdy. Za každý další mandát získává příspěvek v částce dvacetinásobku průměrné měsíční mzdy.

Tabulka č. 5 pojednává o složení Národní rady, které vzešlo z posledních parlamentních voleb na Slovensku, jež se konaly 29. února 2020. Největšího počtu mandátů dosáhla čtyřkoalice s převahou politiků strany OĽANO. Tato koalice získala 53 mandátů ze 150, a do potřebné většiny ji tak zbývalo 23 křesel. Aby většinové vlády dosáhla, musela by navázat spolupráci s ostatními kandidujícími subjekty. To se jí však nezdařilo. Dne 15. prosince 2022 slovenská menšinová vláda prohrála hlasování o nedůvěře, a tak se 30. září 2023 budou konat předčasné volby, ke kterým na Slovensku naposledy došlo v roce 2012 (iDnes.cz a ČTK, 2023).

Tabulka 5 – Výsledky voleb do Národní rady Slovenské republiky v roce 2020

Název politického uskupení	Získané hlasy		Počet mandátů	
	absolutně	v %	absolutně	v %
OĽANO-NOVA-KÚ-ZMĚNA ZDOLA	721 166	25,03 %	53	35,33 %
SMER – sociálna demokracia	527 172	18,29 %	38	25,33 %
SME RODINA	237 531	8,24 %	17	11,33 %
Ludová strana Naše Slovensko	229 660	7,97 %	17	11,33 %
Sloboda a Solidarita	179 246	6,22 %	13	8,67 %
ZA LUDÍ	166 325	5,77 %	12	8,00 %
Kandidující, ale neúspěšné politické subjekty	820 411	28,47 %	–	–
Celkem	2 881 511	100,00 %	150	100,00 %

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat Štatistického úradu Slovenskej republiky (2020)

2.2.2 Polská republika

Polský parlament se stejně jako ten český rozděluje na dvě komory, a to na Sejm a Senát. Jelikož v Polsku ve srovnání s Českou republikou žije podstatně více lidí, obě komory čítají více členů. Sejm (v ČR Poslanecká sněmovna) tvoří 460 poslanců a Senát 100 senátorů. Volby do obou komor se konají jednou za čtyři roky, a to společně v jeden den. Pro účely **voleb do Sejmu** je polské území rozčleněno do 41 vícemandátových volebních obvodů, kdy se v každém obvodu rozděluje 7 až 20 křesel. Na rozdíl od České republiky je konkrétní počet mandátů pro každý volební obvod stanoven zákonem, nikoliv dle výše republikového mandátového čísla. Současný volební systém do Sejmu se od voleb v roce 2005 defacto neměnil. Členové Sejmu jsou voleni na základě listinného poměrného systému a volič disponuje pouze jedním preferenčním hlasem. Poslanecká křesla se v každém volební obvodě přidělují pomocí d'Hondtova dělitele, který je obecně znám tím, že zvýhodňuje silné strany před méně úspěšnými. Aby se kandidující politická uskupení mohla podílet na jejich rozdělování, musí překročit zákonem stanovené procento všech hlasů v Polsku. Pro samostatné strany či hnutí volební klauzule činí 5 %, pro koalice 8 %. Toto však neplatí pro strany národnostních menšin, na které se volební klauzule nevztahuje (Ustawa z dnia 5 stycznia 2011 r. Kodeks wyborczy).

V Polsku se v souvislosti s volebními výsledky poskytují dva druhy státní podpory. Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o partiach politycznych ve čtvrté kapitole pojednává o **příspěvku na činnost**. Tento příspěvek se obdobně jako v Česku či Slovensku vyplácí stranám jednou ročně během daného volebního období. Nárok na tento příspěvek má taková strana, která ve volbách do Sejmu obdržela alespoň 3 % hlasů (koalice nejméně 6 %). Specifikem tohoto příspěvku je, že jeho výše není stanovena fixně. Systém výpočtu takovéto roční podpory je rozdělen do pěti kategorií na základě principu postupné degrese v poměru k celkovému počtu získaných hlasů dané strany. Záměrem této podoby výpočtu je vyrovnání šancí na „přežití“ menších subjektů na politické scéně (Stasiak, 2019). Zmíněná Ustawa o partiach politycznych (1997) uvádí **5 kategorií, které se uplatňují při výpočtu dotace politickým stranám za každý získaný hlas**:

- až do 5 % (1 hlas = 5,77 PLN) – při kurzu 5,02 CZK/1 PLN tj. 25,09 Kč;
- nad 5 % až 10 % (1 hlas = 4,61 PLN) – tj. 23,13 Kč;
- nad 10 % až 20 % (1 hlas = 4,04 PLN) – tj. 20,27 Kč;
- nad 20 % až 30 % (1 hlas = 2,31 PLN) – tj. 11,59 Kč;
- nad 30 % (1 hlas = 0,87 PLN) – tj. 4,37 Kč.

Kodeks wyborczy (2011) v art. 150 vymezuje druhý typ státní podpory, kterým je **státní příspěvek na každé získané křeslo poslance a senátora**. Tento příspěvek je poskytován jednorázově s **cílem úhrady nákladů na volební kampaň**. Jeho výše se pro každou stranu vypočte jako podíl celkových výdajů na volební kampaň a celkového počtu křesel v Parlamentu, který je následně vynásoben počtem mandátů poslanců a senátorů, které daná strana ve volbách získala.

V Polsku se poslední parlamentní volby konaly 13. října 2019. Následující volby tedy vycházejí na rok 2023. **Tabulka č. 6** ukazuje, jaká kandidující politická uskupení se v roce 2019 dostala do Sejmu. Současnou vedoucí stranou je Prawo i Sprawiedliwość, která ve volbách získala 235 ze 460. Tato strana tak obhájila nadpoloviční většinu a může tak vládnout opět sama, bez koaličního partnera (Sviták, 2019). Pro Polsko to znamená aktivní a stabilní vládu. Z dané tabulky je též viditelné, že na jeden mandát dosáhla i stranická menšina Mniejszość Niemiecka, jelikož se na ní nevztahuje volební klauzule. Mimo to je možné tvrdit, že použitou volební metodou, d'Hondtovým dělitelem, jsou ve výsledku silné strany nadreprezentovány a malé naopak podreprezentovány.

Tabulka 6 – Výsledky voleb do Sejmu v roce 2019 (Polsko)

Název politického uskupení	Získané hlasy		Počet mandátů	
	absolutně	v %	absolutně	v %
Prawo i Sprawiedliwość	8 051 935	43,59 %	235	51,09 %
Koalicja Obywatelska	5 060 355	27,40 %	134	29,13 %
Sojusz Lewicy Demokratycznej	2 319 946	12,56 %	49	10,65 %
Polskie Stronnictwo Ludowe	1 578 523	8,55 %	30	6,52 %
Konfederacja wolność i niepodległość	1 256 953	6,81 %	11	2,39 %
Mniejszość Niemiecka	32 094	0,17 %	1	0,22 %
Kandidující, ale neúspěšné politické subjekty	170 904	0,93 %	–	–
Celkem	18 470 710	100,00 %	460	100,00 %

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat Państwowej Komisji Wyborczej (2019)

3 Analýza přepočtu volebního výsledku na mandáty

3.1 Současný volební systém do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR

Současné podobě volebního systému do Poslanecké sněmovny České republiky předcházela reforma volebního zákona, která nabyla účinnosti v červnu roku 2021. Ke změně volebních pravidel došlo, jelikož Ústavní soud ČR tehdejší způsob přepočtu voličských hlasů na poslanecká křesla shledal jako protiústavní. Dle ústavních soudců totiž zaváděl většinové prvky, čímž zvýhodňoval silné strany. Ve výsledku docházelo k disproportionálnosti volebních výsledků, kdy počet přidělených mandátů neodpovídal voličské podpoře. Nově přijatá volební pravidla slibovala narovnání šancí kandidujících subjektů. Přestože se navrhovalo zrušení různě velkých 14 volebních obvodů, volební obvody zůstaly nezměněny, k hlavní změně tak došlo ve volební formuli. D'Hondtův dělitel nahradila kvóta Imperiali, kdy se nerozdělené mandáty nově přidělují i ve druhém skrutiniu, a to za pomoci Hagenbach-Bischoffovy kvóty v kombinaci s metodou největších zbytků. Reforma též snížila volební klauzuli uplatňovanou pro koalice. V současnosti je základní procentuální hranice nutná pro vstup do Parlamentu ČR ponechána na 5 % hlasů. Změna nastala u koalic, kdy tato hranice pro dvoučlenné koalice nově představuje 8 % a pro vícečlenné koalice činí 11 %.

3.1.1 Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR v roce 2021

Poslední parlamentní volby do Poslanecké sněmovny České republiky proběhly ve dnech 8. a 9. října 2021. Voleb se zúčastnilo 65,43 % voličů, kteří si mohli vybírat mezi 22 kandidujícími subjekty. Jednalo se o první volby do sněmovny, které se konaly podle nových volebních pravidel přijatých v roce 2021. Do Poslanecké sněmovny se podařilo dostat 4 subjektům, jež vymezuje **tabulka č. 7**. Volebním **vítězem se na počet získaných hlasů** stala středopravicově orientovaná trojkoalice SPOLU (ODS, KDU-ČSL, TOP 09) v čele s Petrem Fialou (ODS) s 27,79 % hlasy. Velmi podobný volební výsledek mělo také politické hnutí ANO tehdejšího premiéra Andreje Babiše, které se s 27,13 % umístilo na druhém místě. Třetí příčku s 15,62 % zaujala dvoučlenná koalice Piráti a Starostové. Posledním subjektem, který měl nárok na alespoň jeden mandát, bylo hnutí SPD se ziskem 9,56 % hlasů. Velkým překvapením těchto voleb byla skutečnost, že se do Poslanecké sněmovny poprvé v historii samostatné České republiky nedostaly tradiční strany ČSSD (4,65 %) a KSČM (3,60 %). V důsledku nepřekročení volební klauzule i dalšími politickými subjekty však propadlo rekordně nejvíce voličských hlasů, a to více než milion. Ve výsledku proto v Poslanecké sněmovně téměř pětina voličů nemá své zastoupení.

V souvislosti s nastavením volební klauzule lze tvrdit, že pokud by se o vstupu do sněmovny rozhodovalo podle předchozí procentuální hranice (5, 10, 15, 20 %), ani jedna z koalic by neměla problém s jejím překročením. Složení sněmovny by tak při totožném zisku hlasů zůstalo stejné.

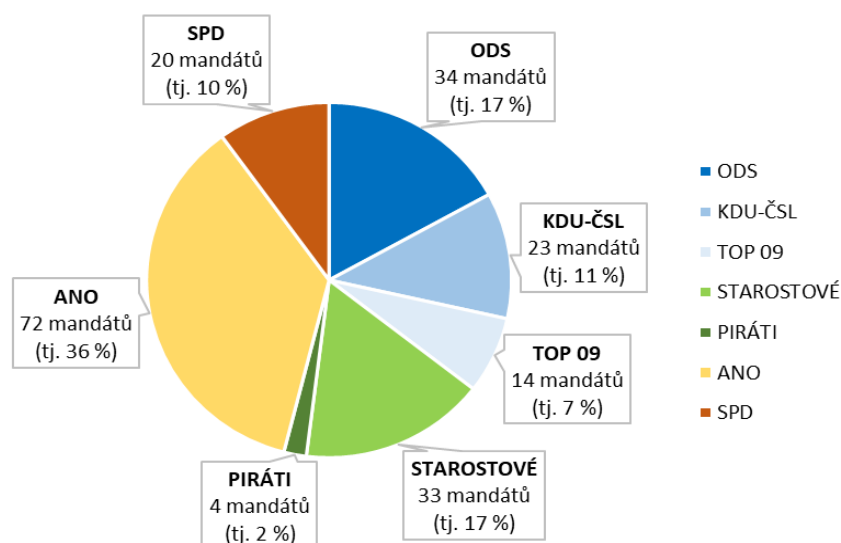
Tabulka 7 – Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR v roce 2021

Název politického uskupení	Získané hlasy		Počet mandátů	
	absolutně	v %	absolutně	v %
SPOLU (ODS, KDU-ČSL, TOP 09)	1 493 905	27,79 %	71	35,50 %
ANO (Akce nespokojených občanů)	1 458 140	27,13 %	72	36,00 %
PirSTAN (Pirátská strana, Starostové a nezávislí)	839 776	15,62 %	37	18,50 %
SPD (Svoboda a přímá demokracie)	513 910	9,56 %	20	10,00 %
Kandidující, ale neúspěšné politické subjekty	1 069 359	19,89 %	–	–
Celkem	5 375 090	100,00 %	200	100,00 %

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ (2023) – www.volby.cz

Voličské hlasy úspěšných politických uskupení se do počtu poslaneckých křesel přepočítaly následovně. S rozdílem jednoho mandátu se volebním **vítězem na počet mandátů** stalo hnutí ANO, které získalo 72 křesel. Koalice SPOLU si mezi sebou rozdělila 71 mandátů, kdy 34 křesel připadlo straně ODS, 23 křesel získalo KDU-ČSL a zbývajících 14 křesel obdržela strana TOP 09. Dvoukoalice PirSTAN dosáhla 37 mandátů, z nichž Pirátská strana získala pouze 4 křesla. Pirátští kandidáti byli totiž preferenčními hlasy voličů hnutí STAN přeskočení prostřednictvím kroužkovacího mechanismu na kandidátkách. Zbývajících 20 křesel připadlo politickému hnutí SPD. Složení sněmovny zobrazuje **graf č. 2**.

Graf 2 – Složení Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR dle volebních výsledků roku 2021

Zdroj: Vlastní zpracování dle Seznam Zprávy (2021) a dat ČSÚ (2023) – www.volby.cz

Přestože hnutí ANO dosáhlo největšího počtu poslaneckých křesel, **nemělo potenciál k tomu, aby sestavilo vládní většinu**, a to ani za předpokladu vládní spolupráce s hnutím SPD. K zisku vládní většiny (tj. 101 mandátů) by ANO s SPD muselo získat dalších 9 poslaneckých křesel. Spolupráce s SPD však byla jediná, která se hnutí ANO nabízela. Ostatní politické subjekty totiž o vládní spolupráci s Andrejem Babišem (ANO) nejevily zájem. Sestavením vlády proto byla pověřena trojkoalice SPOLU, která se na vládní spolupráci dohodla s koalicí Pirátů a Starostů. Díky tomu vznikla vládní většina o velikosti 108 mandátů, jíž se podařilo získat důvěru sněmovny. Novým premiérem se stal Petr Fiala (ODS), který vystřídal Andreje Babiše (ANO). Nově sestavenou vládu tudíž kontroluje opozice tvořena hnutím ANO a SPD.

V Česku je tomu tak poprvé, kdy se vláda skládá ze dvou koalic, resp. z 5 politických uskupení. Nabízí se zde tedy otázka, zda počet spolupracujících subjektů není příliš velký, aby tím nebyla ohrožena **konzistentnost a akceschopnost** vlády. Přeci jen platí fakt, že čím větší je počet spolupracujících stran či hnutí, tím vyšší je riziko názorové odlišnosti v přijímání zákonů. Tyto strany již od počátku spojoval program „Antibabiš“, ale kromě toho dokázaly nalézt shodu i v jiných věcných otázkách ohledně budoucího vývoje ČR. Příkladem může být stabilizace veřejných financí, orientace na EU a NATO, penzijní reforma, ochrana životního prostředí, regionální soudržnost, digitalizace, podpora svobodného trhu či zlepšení politické kultury (Koaliční smlouva, 2022 – www.vlada.cz).

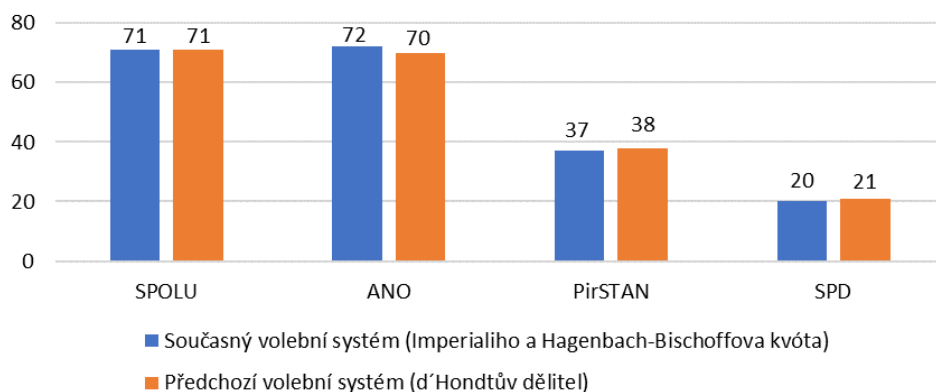
3.1.2 Porovnání současného volebního systému se systémem předcházejícím

Jak již bylo uvedeno, úpravou přepočtu hlasů na mandáty přijatou v roce 2021 mělo dojít k takovému rozdělení poslaneckých křesel, které by více odpovídalo podpoře od voličů jednotlivých stran či hnutí. Nový volební systém by tudíž měl generovat férovější (tj. více poměrné) volební výsledky, nežli tomu bylo před tím.

Na základě údajů předchozí **tabulky č. 7** a níže položeného **grafu č. 3** lze však konstatovat, že současná metoda přepočtu hlasů na mandáty přinesla v posledních sněmovních volbách (tj. volby v roce 2021) **větší disproporci volebních výsledků**. Požadovaná férovost nového volebního systému se totiž v těchto volbách vytrácí, a to v několika skutečnostech. Zaprvé došlo k paradoxní situaci, kdy trojkoalice SPOLU obdržela nejvíce voličských hlasů, ale nedosáhla největšího počtu poslaneckých křesel. V porovnání s volebními výsledky vypočtenými dle předchozího volebního systému si lze dále všimnout, že současný systém naopak slabší strany znevýhodňuje ještě více.

Pokud by se mandáty přidělovaly prostřednictvím d'Hondtova dělitele, nejvíce nadreprezentované politické hnutí ANO by ztratilo 2 křesla. Tato křesla by pak připadla koalici PirSTAN a hnutí SPD.

Graf 3 – Rozložení mandátů dle současného a předchozího volebního systému v roce 2021

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ (2023) – www.volby.cz

Pro utvrzení se v závěru, že přijatá reforma do volebních výsledků vnesla spíše vyšší disproporcionalitu než chtěnou férovost, je však zapotřebí **nový přepočtový mechanismus volebních výsledků aplikovat ve více volebních letech**. Simulaci několika posledních volebních výsledků při použití současného přepočtu hlasů na mandáty zachycuje **tabulka č. 8**. K jejímu popisu je třeba přehledu o skutečných volebních výsledcích daných let, který zahrnuje **tabulka č. 9**.

Tabulka 8 – Simulace rozdělení mandátů Poslanecké sněmovny ČR v letech 2006–2017

Název politického uskupení postupujícího do PS	Počet mandátů							
	skutečnost (dle d'Hondtova dělitele)				dle reformy 2021 (současný systém)			
	2006	2010	2013	2017	2006	2010	2013	2017
ODS	81	53	16	25	81	50	15	24
ČSSD	74	56	50	15	73	57	49	15
KSČM	26	26	33	15	26	26	36	16
KDU-ČSL	13	-	14	10	12	-	15	11
SZ	6	-	-	-	8	-	-	-
TOP 09	-	41	26	7	-	42	27	9
VV	-	24	-	-	-	25	-	-
Úsvit	-	-	14	-	-	-	14	-
ANO	-	-	47	78	-	-	44	69
Piráti	-	-	-	22	-	-	-	24
SPD	-	-	-	22	-	-	-	23
STAN	-	-	-	6	-	-	-	9
Celkem	200	200	200	200	200	200	200	200

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ (2023) – www.volby.cz

Tabulka 9 – Výsledky sněmovních voleb ČR v letech 2006–2017

Název politického uskupení postupujícího do PS	Volební výsledky							
	získané hlasy v %				získané mandáty v %			
	2006	2010	2013	2017	2006	2010	2013	2017
ODS	35,38 %	20,22 %	7,73 %	11,32 %	40,50 %	26,50 %	8,00 %	12,50 %
ČSSD	32,32 %	22,09 %	20,46 %	7,28 %	37,00 %	28,00 %	25,00 %	7,50 %
KSČM	12,81 %	11,27 %	14,91 %	7,77 %	13,00 %	13,00 %	16,50 %	7,50 %
KDU-ČSL	7,23 %	-	6,78 %	5,80 %	6,50 %	-	7,00 %	5,00 %
SZ	6,29 %	-	-	-	3,00 %	-	-	-
TOP 09	-	16,71 %	12,00 %	5,31 %	-	20,50 %	13,00 %	3,50 %
VV	-	10,88 %	-	-	-	12,00 %	-	-
Úsvit	-	-	6,89 %	-	-	-	7,00 %	-
ANO	-	-	18,66 %	29,64 %	-	-	23,50 %	39,00 %
Piráti	-	-	-	10,80 %	-	-	-	11,00 %
SPD	-	-	-	10,64 %	-	-	-	11,00 %
STAN	-	-	-	5,18 %	-	-	-	3,00 %

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ (2023) – www.volby.cz

Z uvedených tabulek vyplývá, že pokud by nová volební pravidla platila už **v roce 2006**, Strana zelených (SZ), jakožto nejslabší subjekt postupující do sněmovny, by získala o dvě křesla více. Tato křesla by obdržela na úkor tehdy druhé nejsilnější ČSSD a druhé nejslabší KDU-ČSL, která už původně byla podprezentována, jelikož získala menší podíl mandátů, než měla obdržet dle svého podílu na voličských hlasech. Nejsilnější straně ODS by nový přepočít hlasů žádnou ztrátu nezpůsobil. Doubravová (2021) dodává, že by nová volební úprava způsobila rozdíl jen v několika málo mandátech, na sestavení vlády by to mělo zásadní vliv. Z volebního klání tehdy vzešla pracně sestavená Topolánková vláda (ODS) utvořená z ODS, KDU-ČSL a SZ, která disponovala 100 poslanci a důvěru sněmovny získala jen díky hlasům dvou přeběhlíků z ČSSD. Pokud by se mandáty přidělovaly dle nových pravidel, Topolánkuv vládní kabinet by dosáhl 101 poslanců, tedy většiny křesel v Poslanecké sněmovně.

Dále lze konstatovat, že v letech 2010 a 2013 nedošlo k situaci, kdy by některý z politických subjektů obsadil menší podíl poslaneckých křesel, než získal na hlasech. I zde je však zřejmé, že jsou silnější strany v zastoupení více zvýhodňovány než strany slabší. Ve volbách **v roce 2010** by současné znění volebního zákona odebralo tři mandáty straně ODS, jež tehdy z volebního klání vyšla s druhou největší podporou voličů. Největší podporu získala strana ČSSD, které by však nový přepočít hlasů jeden mandát přidal. Po jednom mandátu by nabralo i TOP 09 či Věci veřejné (VV), zatímco druhá nejslabší strana KSČM by

žádnou změnu nezaznamenala. Na sestavení vlády by nové rozdělení poslaneckých mandátů nemělo žádný vliv. Vítězná ČSSD by i přes podporu KSČM stejně nedosáhlo požadované vládní většiny, a proto by byl sestavením vlády pověřen Petr Nečas, předseda strany ODS. Vládní kabinet složený celkem ze 118 poslanců ODS, TOP 09 a VV by podle nových pravidel vykazoval o jednoho poslance méně. **V roce 2013** by nová volební pravidla odebrala jeden mandát tehdy nejsilnější straně ČSSD, zatímco druhému nejsilnějšímu subjektu ANO by jich odebrala více, a to tři. O jeden mandát by přišlo i méně úspěšné ODS, které nezískalo ani 8% podporu voličů. Třemi mandáty by si potom přilepšilo KSČM a jedno křeslo navíc by získalo KDU-ČSL a TOP 09. Sestavením vlády by byl nadále pověřen vítěz voleb Bohuslav Sobotka (ČSSD). Sobotkův vládní kabinet se díky spolupráci ČSSD, ANO a KDU-ČSL původně skládal ze 111 poslanců. Pokud by se křesla přidělovala dle současného přepočtu, dosáhl by 108 mandátů.

V roce 2017 se opakovala situace, ke které došlo v roce 2006. Méně úspěšné strany obsadily menší podíl poslaneckých křesel, než získaly na hlasech. Dle politologa Tomáše Lebedy byly tyto roky unikátní v tom, že v nich byla jedna dominantní strana a několik spíše malých stran, což vytvořilo ideální podmínky pro vznik nepoměrnosti volebních výsledků (Doubravová, 2021). Do sněmovny se tehdy podařilo dostat zatím největšímu počtu politických subjektů, a to 9. Z tabulky č. 8 vyplývá, že by na novém přepočtu ve prospěch malých stran tratily dva nejsilnější subjekty, a to zejména hnutí ANO, které by přišlo o 9 poslaneckých křesel. To by hnutí ANO způsobilo komplikace při sestavování vlády. ANO původně ve vládní spolupráci s ČSSD a tolerancí 15 poslanců KSČM při vyslovení důvěry získalo 108 hlasů z 200, zatímco při nových pravidlech by jich získalo pouze 100. Opakovaná vládní spolupráce ANO, ČSSD a KDU-ČSL tehdy již reálná nebyla, neboť KDU-ČSL jevílo zájem spíše o posilování vztahů se STAN a TOP 09. Poslanci strany ODS a Pirátů by též pravděpodobně ANO s ČSSD nepodpořili a od všech názorově odlišné SPD taktéž ne. Tato patová situace by mohla vyústit k předčasným volbám. V souvislosti s odebráním 9 mandátů nejsilnější straně, lze však tvrdit, že je nový přepočet hlasů na mandáty **odolnější vůči extrémnímu zvýhodňování (bonusům) vítěze voleb**.

Na poměrnost volebních výsledků lze nahlížet buď ze strany **rozdílného počtu hlasů potřebných k získání jednoho mandátu**, nebo ze strany tzv. **indexu deformace**. Index deformace dělí procento mandátů, jež politický subjekt získal, procentem jeho hlasů. Pokud je výsledek roven jedné, jde o absolutně poměrné zastoupení daného subjektu. Vyšší hodnota indexu značí jeho **nadrepräsentaci**, zatímco hodnota nižší jeho **podrepräsentaci**.

O počtu hlasů nutných pro získání jednoho mandátu pojednává **tabulka č. 10**, kdežto indexy deformace volebních výsledků zahrnuje **tabulka č. 11**.

Tabulka 10 – Počet hlasů nutných pro získání mandátu při současném a předchozím systému

Název politického uskupení postupujícího do PS	Počet hlasů potřebných k získání jednoho mandátu									
	dle d'Hondtova dělitele					dle reformy 2021 (současný systém)				
	2006	2010	2013	2017	2021	2006	2010	2013	2017	2021
ODS	23 364	19 958	24 011	22 918	-	23 364	21 156	25 612	23 873	-
ČSSD	23 363	20 630	20 337	24 556	-	23 683	20 268	20 752	24 556	-
KSČM	26 359	22 683	22 456	26 207	-	26 359	22 683	20 585	24 569	-
KDU-ČSL	29 747	-	24 069	29 364	-	32 226	-	22 465	26 695	-
SZ	56 081	-	-	-	-	42 061	-	-	-	-
TOP 09	-	21 313	22 937	38 402	-	-	20 806	22 087	29 868	-
VV	-	23 714	-	-	-	-	22 765	-	-	-
Úsvit	-	-	24 453	-	-	-	-	24 453	-	-
ANO	-	-	19 729	19 232	20 831	-	-	21 074	21 741	20 252
Piráti	-	-	-	24 836	-	-	-	-	22 766	-
SPD	-	-	-	24 481	24 472	-	-	-	23 416	25 696
STAN	-	-	-	43 693	-	-	-	-	29 129	-
SPOLU	-	-	-	-	21 041	-	-	-	-	21 041
PirSTAN	-	-	-	-	22 099	-	-	-	-	22 697

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ (2023) – www.volby.cz

Tabulka 11 – Index deformace volebních výsledků při současném a předchozím systému

Název politického uskupení postupujícího do PS	Index deformace volebních výsledků									
	dle d'Hondtova dělitele					dle reformy 2021 (současný systém)				
	2006	2010	2013	2017	2021	2006	2010	2013	2017	2021
ODS	1,145	1,310	1,035	1,104	-	1,145	1,236	0,970	1,060	-
ČSSD	1,145	1,268	1,222	1,030	-	1,129	1,290	1,197	1,030	-
KSČM	1,015	1,153	1,107	0,966	-	1,015	1,153	1,207	1,030	-
KDU-ČSL	0,899	-	1,032	0,862	-	0,830	-	1,106	0,948	-
SZ	0,477	-	-	-	-	0,636	-	-	-	-
TOP 09	-	1,227	1,083	0,659	-	-	1,257	1,125	0,847	-
VV	-	1,103	-	-	-	-	1,149	-	-	-
Úsvit	-	-	1,016	-	-	-	-	1,016	-	-
ANO	-	-	1,260	1,316	1,290	-	-	1,179	1,164	1,327
Piráti	-	-	-	1,019	-	-	-	-	1,111	-
SPD	-	-	-	1,034	1,098	-	-	-	1,081	1,046
STAN	-	-	-	0,579	-	-	-	-	0,869	-
SPOLU	-	-	-	-	1,277	-	-	-	-	1,277
PirSTAN	-	-	-	-	1,216	-	-	-	-	1,184

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ (2023) – www.volby.cz

Z dat v **tabulce č. 10** je patrné, že minulá volební pravidla v některých případech generovala značně nepoměrné podmínky pro získání jednoho mandátu mezi stranami. **V roce 2006** nejsilnějším stranám (ODS, ČSSD) k získání jednoho mandátu stačilo přibližně 23 000 hlasů, kdežto nejméně úspěšná strana (SZ) jich musela získat 56 081, což je téměř 2,5krát více. Přestože druhá nejméně úspěšná strana téhož roku (KDU-ČSL) získala na hlasech pouze o 1 % více než SZ, na jeden mandát jí stačilo znatelně méně. Tato skutečnost se propsala do indexu deformace volebních výsledků, kde je viditelná výrazná podprezentace SZ. Na základě údajů obou tabulek lze v tomto případě tvrdit, že by nový přepočtový mechanismus nastolil vyšší proporcionalitu volebních výsledků. Výjimkou by byla strana KDU-ČSL, u které by se index deformace naopak od hodnoty 1 více vzdaloval, a to ve směru vyšší míry podprezentace. V poměru s nárůstem proporcionality u ostatních politických subjektů, zejména SZ, se však tato odchylka jeví jako marginální. Je však třeba dodat, že i přesto by SZ byla znatelně znevýhodněna (podprezentována).

Jak již bylo uvedeno, **v roce 2010** došlo k situaci, kdy všechny politické subjekty byly nadprezentovány a nový přepočet hlasů na mandáty by po jednom mandátu přilepšil ČSSD, TOP 09 a VV. Tato skutečnost by způsobila vyšší nadprezentaci těchto stran, a to na úkor straně ODS, jejíž index deformace by se tak znatelně přiblížil k hodnotě 1. Tímto způsobem by došlo k nápravě skutečnosti, že druhá nejméně úspěšná strana (ODS) byla více zvýhodněna než strana s největší voličskou podporou (ČSSD). Náprava by byla ale tak razantní, že by potom ODS k jednomu mandátu potřebovala více hlasů než o 3,5procentních bodů méně úspěšná TOP 09. I v tomto roce lze však tvrdit, že by nový přepočet hlasů do volebního systému vnesl rovnější podmínky politických subjektů.

V roce 2013 by sice reforma na úkor nejsilnějších stran (ČSSD, ANO) slabší strany posílila, nikoliv však všechny. Opět by trávila ODS s 7,73% podporou voličů, zatímco KSČM se 14,91 % hlasy by dle nových volebních pravidel na jeden mandát potřebovala ze všech subjektů nejméně. Toto tvrzení potvrzují indexy deformace. Nejvíce nadprezentovanou stranou by bylo KSČM, kdežto ODS by bylo jako jediný subjekt dokonce podprezentováno.

V roce 2017 je při použití d'Hondtova dělitele opět výrazné znevýhodnění slabších stran. Tehdy nejmenší STAN s 5,18 % hlasy k zisku jednoho mandátu potřebovalo přes 43 000 hlasů, tedy nejméně 2krát více než hnutí ANO. Velké množství hlasů na mandát potřebovalo a podprezentovaným subjektem též bylo TOP 09, KDU-ČSL a KSČM. V tabulkách je viditelné, že nová pravidla by extrémní výkyvy zmírnila a nastolila by vyšší

proporcionalitu volebních výsledků. V roce 2021 je vidět, že reforma volebního systému, ačkoliv chtěla dosáhnout opaku, silné ANO posílila, a to na úkor SPD a PirSTAN.

Na základě výše popsaných skutečností tedy nelze tvrdit, že by nový způsob přepočtu hlasů na mandáty vždy nastolil vyšší férovost než způsob jemu předcházející. Přestože by zmírnil extrémní zvýhodnění velkých stran na úkor malých v letech 2006 a 2017, i nadále by docházelo k disproporcím. Příčinou je fakt, že zvýhodňování velkých stran, kterému reforma chtěla předejít, nezpůsoboval pouze d'Hondtův dělitel, ale především **nestejně velké volební obvody**. Reforma přijatá v roce 2021 však velikost volebních obvodů nikterak neupravila. Bylo tedy ponecháno přerozdělovací pravidlo, podle kterého se v každém ze 14 volebních krajů rozděluje takový počet poslaneckých křesel, jenž se odvíjí od počtu voličských hlasů v něm odevzdaných. To znamená, že je v nejvíce lidnatých krajích přidělováno až mnohonásobně více mandátů než krajích s nejméně voliči. Dochází potom k situaci, kdy **volební výsledky velkých krajů** (např. kraj Středočeský a hl. město Praha) **vykazují vysokou míru proporcionality, zatímco v malých a středně velkých krajích**, které převažují, **dochází spíše k velmi disproporcionálním výsledkům**. Dle materiálu č.j. 1287/08 (2008) tento stav může do určité míry vzbuzovat pochybnosti o rovnosti aktivního volebního práva, neboť hlas voličů v různých krajích má odlišnou váhu. Váhu hlasu ovlivňuje volební účast v dílčích krajích a počet odevzdaných platných hlasů (tabulka č. 12).

Tabulka 12 – Počet hlasů na mandát ve volebních krajích ve volbách roku 2021

Název volebního obvodu	Voliči v seznamu	Platné hlasy	Mandáty	Počet hlasů na jeden mandát	Váha voličského hlasu pro obsazení 1 mandátu
Hlavní město Praha	903 239	627 399	23	27 278	1 / 27 278
Středočeský kraj	1 046 147	706 634	26	27 178	1 / 27 178
Jihočeský kraj	509 749	335 839	13	25 834	1 / 25 834
Plzeňský kraj	450 478	289 679	11	26 334	1 / 26 334
Karlovarský kraj	230 692	130 303	5	26 061	1 / 26 061
Ústecký kraj	659 149	377 126	14	26 938	1 / 26 938
Liberecký kraj	345 623	221 549	8	27 694	1 / 27 694
Královéhradecký kraj	436 939	294 415	11	26 765	1 / 26 765
Pardubický kraj	406 428	273 992	10	27 399	1 / 27 399
Kraj Vysočina	404 630	277 194	10	27 719	1 / 27 719
Jihomoravský kraj	946 509	624 290	23	27 143	1 / 27 143
Olomoucký kraj	505 836	324 828	12	27 069	1 / 27 069
Zlínský kraj	467 403	313 215	12	26 101	1 / 26 101
Moravskoslezský kraj	962 930	578 627	22	26 301	1 / 26 301
Celkem ČR	8 275 752	5 375 090	200	26 875	1 / 26 875

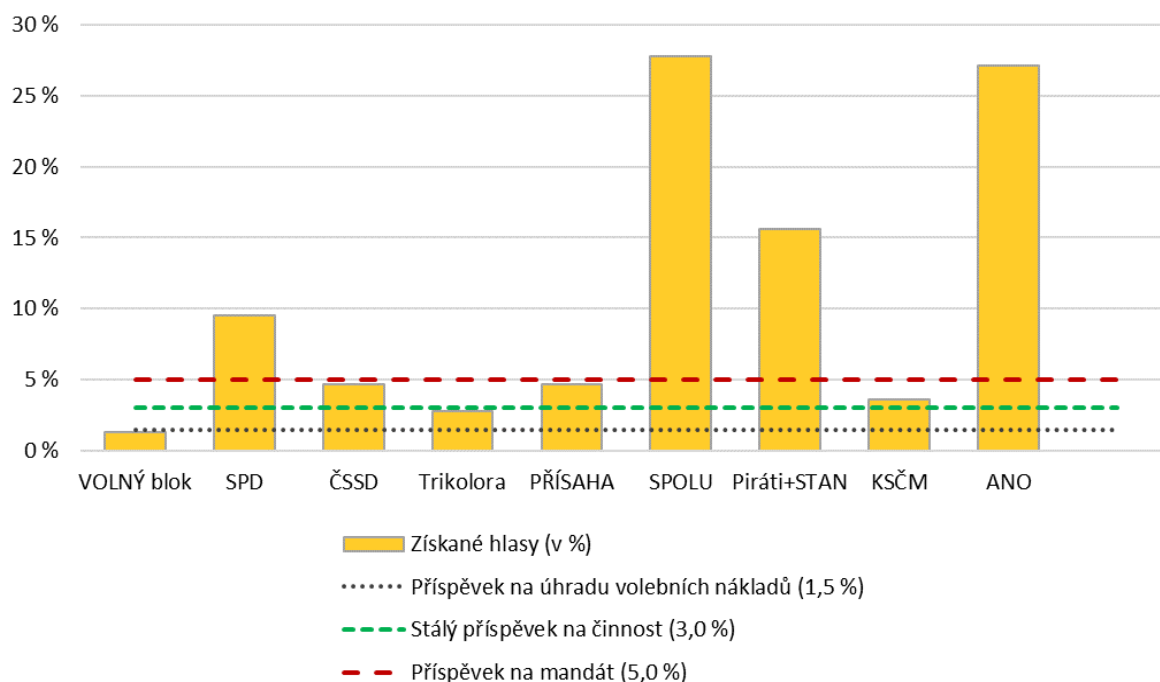
Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ (2023) – www.volby.cz

3.1.3 Státní příspěvky politickým subjektům dle volebních výsledků 2021

Politické subjekty mezi sebou soupeří nejen o to, kdo bude mít největší zastoupení v Parlamentu, ale jde jim také o získání nároku na příspěvky ze státního rozpočtu. Státní příspěvky jsou pro politické strany či hnutí klíčové, neboť jimi pokrývají výdaje za volební kampaně a financují z nich další svou činnost. Na státní příspěvky mají nárok takové politické subjekty, které splnily zákonem stanovené podmínky, resp. dosáhly určitého úspěchu v posledních volbách.

Graf č. 4 znázorňuje výsledky voleb do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR z roku 2021 a zobrazuje hranice, které je třeba překročit, aby politický subjekt mohl čerpat státní podporu. Jedním z mnoha kandidujících subjektů „pod čarou“ je hnutí VOLNÝ blok, kterému se s 1,33 % hlasy nepodařilo dosáhnout na žádnou formu státního příspěvku. V grafu je dále vidět, že Trikolora s 2,76 % získala alespoň jednorázový příspěvek na úhradu volebních nákladů. Za každý hlas, který obdržela tedy ze státního rozpočtu získala 100 Kč. Ostatní uvedené politické subjekty překonaly hranici 3 % hlasů, a proto jim vznikl nárok také na stálý příspěvek na činnost. Tento příspěvek se pohybuje od 6 do 10 milionů Kč/rok. Nejvyšší hranice zobrazená v grafu představuje volební klauzuli, tudíž subjekty, které ji překročily, mají za každého svého zvoleného poslance 900 000 Kč/rok.

Graf 4 – Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR z roku 2021

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ (2023) – www.volby.cz

Jak již bylo uvedeno, subjekty nepřesahující hranici 1,5 % hlasů, mezi které v roce 2021 byl s těsným výsledkem patřil i VOLNÝ blok, ze státní pokladny žádný příspěvek neobdržely. Lze tedy tvrdit, že tyto politické subjekty na volebním klání tratily, protože se jim ve formě státního příspěvku nevrátily náklady na volební kampaň a ani volební poplatek ve výši 19 000 Kč, a to za každý volební kraj, ve kterém podaly svoji kandidátní listinu. VOLNÝ blok kandidoval ve všech 14 krajích, tudíž ztratil 266 000 Kč. Pokud by však tento politický subjekt se svou voličskou podporou 71 587 hlasů překonal hranici 1,5 %, pak by ze státního rozpočtu získal přes 7 milionů Kč. Z tohoto důvodu státní příspěvek na úhradu volebních nákladů, i přes riziko neúspěchu, láká ke kandidatuře též různé recesisty či pofidérní politické strany, kterým zdaleka nemusí jít jen o politiku, ale primárně o získání státních peněz.

Tabulka č. 13 podává informace o velikosti státních příspěvků jednotlivým politickým subjektům uvedených v předchozím grafu. Kromě jednorázového příspěvku na úhradu volebních nákladů, ročních příspěvků na činnost a příspěvku za získané mandáty, tabulka obsahuje i příspěvek na podporu politického institutu (tj. 10 % z ročních příspěvků). Tento příspěvek je vypočten za předpokladu, že každý subjekt splňoval podmínky pro jeho získání. Nejvíce prostředků od státu získala trojkoalice SPOLU, která kvůli největší voličské podpoře dosáhla souhrnně přes 230 milionů Kč. Tuto sumu peněz si mezi sebe dle koaliční smlouvy rozdělily strany ODS, KDU-ČSL a TOP 09. Nejvíce peněz si proto z voleb 2021 odneslo hnutí ANO, které kandidovalo samostatně, a proto si 228 milionů Kč ponechalo celé pro sebe. Pokud by se změnil přepočtový mechanismus volebního systému, došlo by pouze k přelévání příspěvku na mandát, čímž by se pak změnila výše podpory politického institutu.

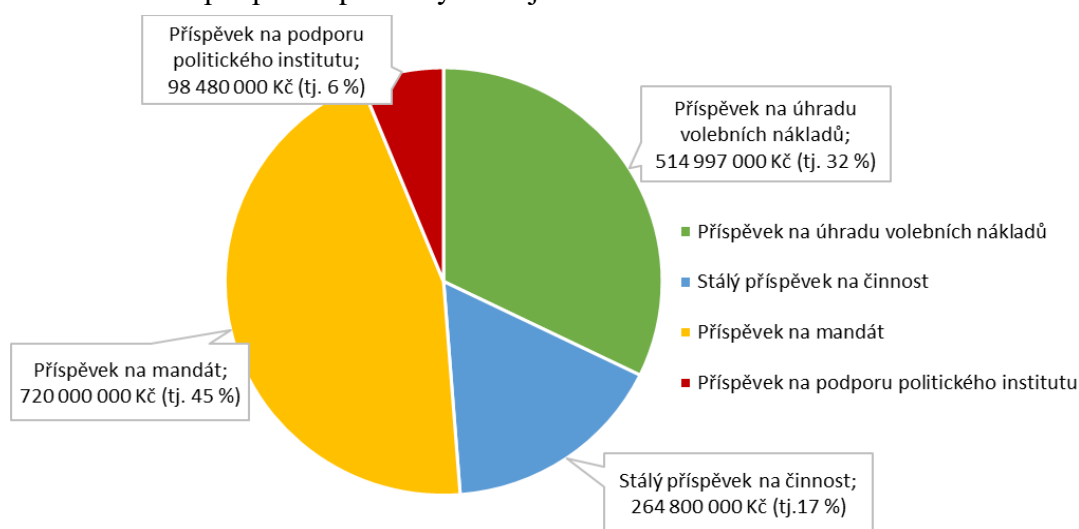
Tabulka 13 – Příspěvky pro jednotlivé politické subjekty dle volebních výsledků 2021

Název politického subjektu	Druhy státních příspěvků (v Kč)				Celkem (v Kč)
	Na úhradu volebních nákladů	Na činnost	Na mandát	Na podporu politického institutu	
SPOLU	149 390 500	10 000 000	63 900 000	7 390 000	230 680 500
ANO	145 814 000	10 000 000	64 800 000	7 480 000	228 094 000
PirSTAN	83 977 600	10 000 000	33 300 000	4 330 000	131 607 600
SPD	51 391 000	10 000 000	18 000 000	2 800 000	82 191 000
PŘÍSAHA	25 156 200	9 400 000	0	940 000	35 496 200
ČSSD	25 039 700	9 400 000	0	940 000	35 379 700
KSČM	19 381 700	7 400 000	0	740 000	27 521 700
Trikolora	14 846 300	0	0	0	14 846 300
Volný blok	0	0	0	0	0
Celkem	514 997 000	66 200 000	180 000 000	24 620 000	785 817 000

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ (2023) – www.volby.cz

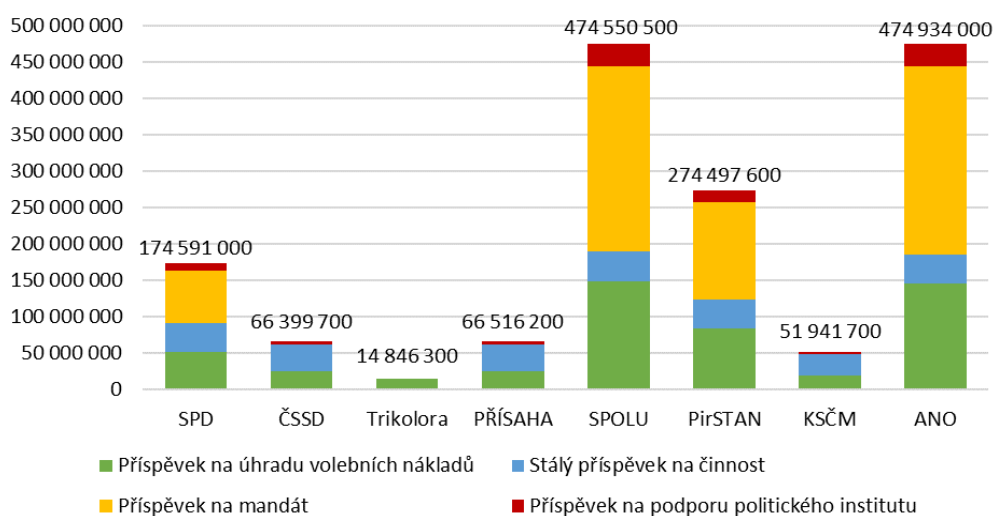
Z předchozí tabulky vyplývá, že se na základě volebních výsledků z roku 2021 ze státního rozpočtu vyčerpalo 785 817 000 Kč ve prospěch volebních stran či hnutí. Tato částka však představuje pouze poskytnuté příspěvky politickým subjektům v rámci prvního roku volebního období. Uvedené druhy státní podpory mají totiž, kromě příspěvku na úhradu volebních nákladů, charakter pravidelné roční podpory, a to po celé čtyřleté volební období. Za předpokladu, že nedojde ke změně, která by ovlivnila dílčí příspěvky, celé volební období jen na příspěvcích stojí státní pokladna 1 598 277 000 Kč. **Graf č. 5** ilustruje, v jakém podílu se jednotlivé státní příspěvky podílejí na jejich celkové sumě za celé volební období počínající rokem 2021. **Graf č. 6** doplňuje, kolik každý z uvedených politických subjektů bude v rámci celého období čerpat prostředků ze státního rozpočtu.

Graf 5 – Struktura příspěvků politickým subjektům za celé volební období od roku 2021

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ (2023) – www.volby.cz

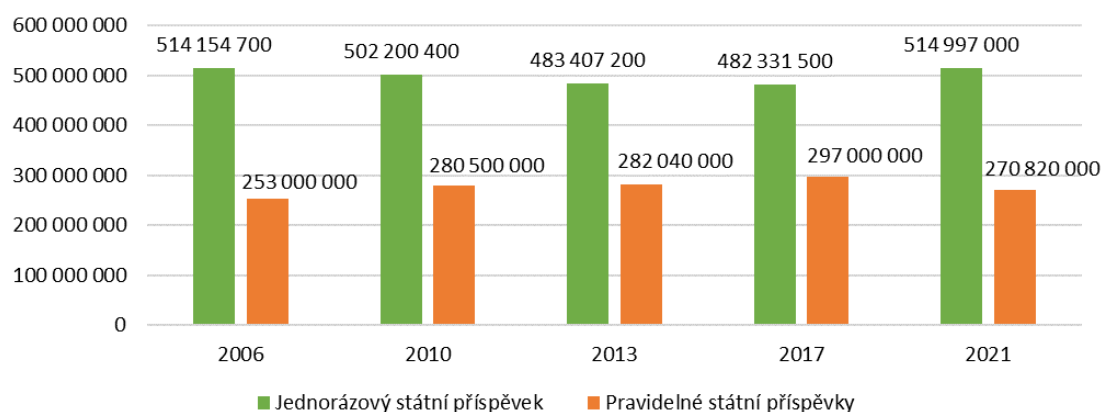
Graf 6 – Příspěvky politickým subjektům za celé volební období od roku 2021 (v Kč)

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ (2023) – www.volby.cz

Graf č. 7 znázorňuje, že v roce 2021 bylo ve srovnání s předchozími volebními roky ze státního rozpočtu odčerpáno nejvíce peněžních prostředků na úhradu volebních nákladů (tj. jednorázový státní příspěvek). Výše pravidelných příspěvků však v tento rok patří naopak k nejnižším z uvedených. Rozdíly obou typů příspěvků jsou dány jednak volební účastí, a jednak skutečností kolik platných hlasů bylo odevzdáno těm politickým subjektům, které splnily podmínky pro získání nároku na dané příspěvky.

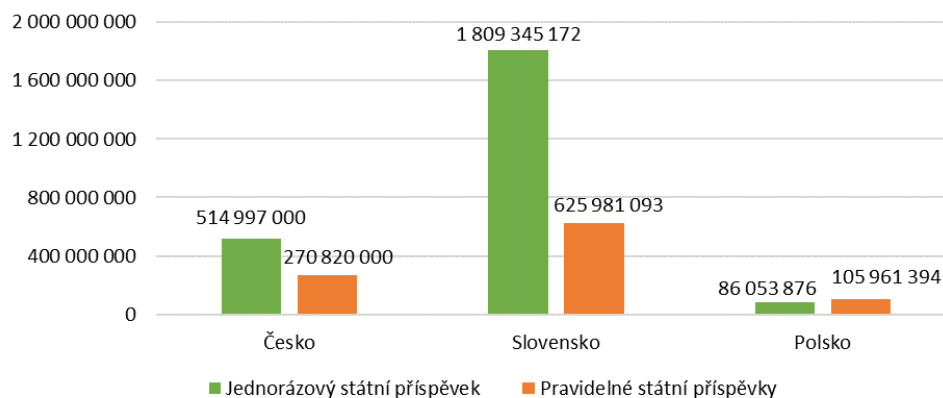
Graf 7 – Jednorázové a pravidelné státní příspěvky stranám 2021 dle podmínek ČR (v Kč)

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ (2023) – www.volby.cz

V **grafu č. 8** je provedeno zahraniční srovnání státních příspěvků poskytnutých stranám či hnutím dle volebních výsledků z roku 2021. Je zde porovnána výše podpor poskytnutých na základě českých, slovenských a polských pravidel financování (kapitola 2.2). Ačkoli se zdá, že je ČR k politickým subjektům velkorysá, podle slovenských pravidel by ze státního rozpočtu čerpaly zdaleka více. Na druhou stranu na Slovensku mají jednokomorový Parlament, tudíž žádné další příspěvky v souvislosti s parlamentními volbami nečerpají.

Graf 8 – Jednorázové a pravidelné státní příspěvky stranám 2021 dle zahraničí (v Kč)

Zdroj: Vlastní zpracování dle zprávy o financování volební kampaně SPOLU, ANO, PirSTAN, SPD a dat ČSÚ (2023) – www.volby.cz; www.czso.cz

3.1.4 Simulace změny základní volební klauzule na volebních výsledcích 2021

V České republice platí, že se do dolní komory Parlamentu dostanou pouze takové politické subjekty, které v posledních volbách získaly nejméně 5 % z celkového počtu hlasů (dvoučlenné koalice 8 %, vícečlenné koalice 11 %). Ne ve všech státech tomu tak ale je. Politický slovník (2023) uvádí, že některé zahraniční volební systémy hranici nutnou pro vstup do Parlamentu vůbec zavedenou nemají (Nizozemsko), jiné ji naopak mají nastavenou až na 10 % (Turecko). Dle Lebedy (2008) se však ve většině případů pohybuje do 5 %.

V souvislosti s výší volební klauzule se nabízí otázka, jak by dopadly volby do Poslanecké sněmovny, kdyby se aplikovala jiná pravidla pro vstup stran do tohoto zákonodárského sboru. Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny ČR z roku 2021 při různé úrovni volební klauzule zobrazuje **tabulka č. 14**.

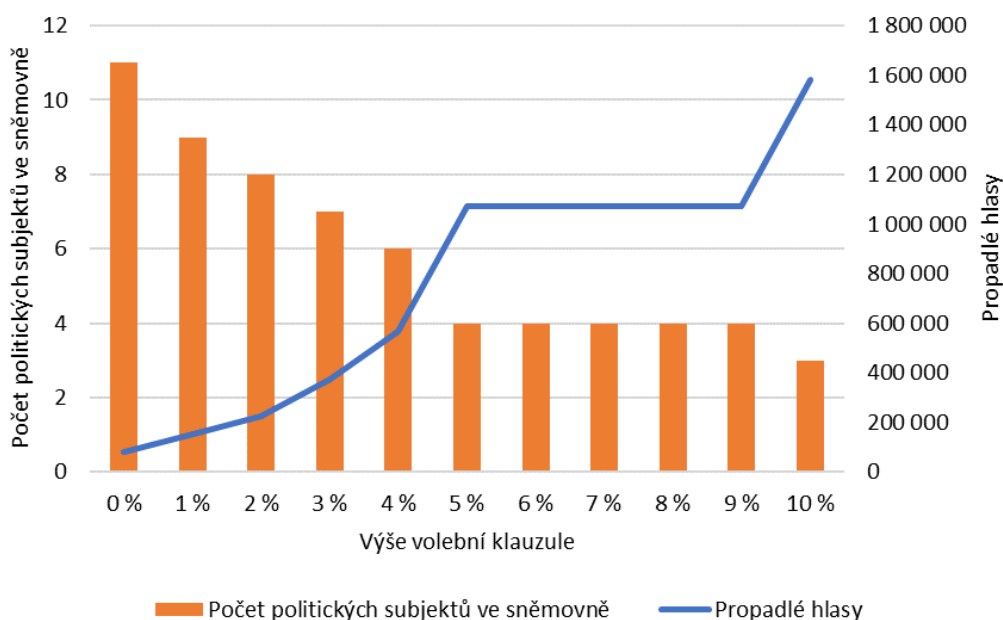
Tabulka 14 – Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny 2021 s různou volební klauzulí

Název kandidujícího politického uskupení	Hlasy (v %)	Mandáty při současném volebním systému (Imperiali) a klauzule ve výši:										
		0 %	1 %	2 %	3 %	4 %	5 %	6 %	7 %	8 %	9 %	10 %
Strana zelených	0,99 %	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Švýcarská demokracie	0,31 %	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
VOLNÝ blok	1,33 %	2	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0
SPD	9,56 %	20	20	20	20	21	20	20	20	20	20	0
ČSSD	4,66 %	8	7	8	7	7	0	0	0	0	0	0
Volte Pr.Blok	0,01 %	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Aliance národních sil	0,10 %	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Trikolora	2,76 %	4	3	4	0	0	0	0	0	0	0	0
Aliance pro budoucnost	0,21 %	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Hnutí Prameny	0,16 %	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Levice	0,01 %	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PŘÍSAHA	4,68 %	8	7	7	7	6	0	0	0	0	0	0
SPOLU	27,79 %	60	62	62	64	65	71	71	71	71	71	79
SENIORŮ 21	0,07 %	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Urza.cz	0,13 %	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Koruna Česká	0,16 %	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Piráti a Starostové	15,62 %	32	33	33	34	36	37	37	37	37	37	40
KSČM	3,61 %	5	5	5	5	0	0	0	0	0	0	0
Moravské zemské hnutí	0,03 %	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
ANO	27,13 %	59	61	61	63	65	72	72	72	72	72	81
Otevřeme ČR životu	0,41 %	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Moravané	0,27 %	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Celkem	100 %	200	200	200	200	200	200	200	200	200	200	200

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ (2023) – www.volby.cz

Z uvedené **tabulky č. 14** je zřejmé, že čím vyšší volební klauzule je, tím více zabraňuje tříštění politických sil ve sněmovně. Pokud by v České republice **žádná uměle vytvořená hranice** pro vstup do dolní komory Parlamentu nebyla, v roce 2021 by se do ní dostalo 11 politických subjektů namísto tehdejších čtyř. Důsledkem by byla vysoká reprezentativnost sboru, neboť by propadlo minimum voličských hlasů (viz. **graf č. 9**). Na druhou stranu by se obtížněji skládala vláda, která by ve výsledku pravděpodobně postrádala nutnou stabilitu a akceschopnost, neboť by se při legislativních procesech hůře hledala shoda. Vládní kabinet by tvořilo pouhých 92 poslanců SPOLU a PirSTAN, a do vládní většiny by tak chybělo 9 křesel. Spolupráce těchto dvou subjektů by se potenciálně mohla rozšířit o PŘÍSAHU a SZ, čímž by bylo dosaženo sněmovní většiny, a to přesně 101 poslanců. Pokud by tehdejší vládní kabinet (SPOLU a PirSTAN) usiloval o silnější většinu, ze zbývajících politických subjektů by se nejpravděpodobněji pokusil jednat s ČSSD. Vyjmenované strany by si mohly rozumět například v proevropské politice, zkrácení veřejných financí či v ochraně klimatu a životního prostředí. Lze si těžko představit spolupráci skutečně vzniklé vládní pětikoalice a politických subjektů jako je krajně pravicový VOLNÝ blok, SPD či Trikolora. Spolupráce s KSČM nebo ANO by velmi pravděpodobně také nefungovala, ať už kvůli prosazování odlišné politiky, nechvalné historii či kauzám předsedy hnutí ANO, Andreje Babiše (kauzy politiků uvádí např. www.kohonevolit.cz).

Graf 9 – Simulace výsledků sněmovních voleb ČR v roce 2021 při různé volební klauzuli

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ (2023) – www.volby.cz

Tabulka č. 15 pojednává o velikosti skutečně vzniklých vládních kabinetů ve vybraných volebních letech při různé volební klauzuli a při přepočtu hlasů prostřednictvím Imperialiho a Hagenbach-Bischoffovy kvóty (tj. současný způsob přepočtu). Dle této tabulky se vyšší než 5% klauzule jeví jako nesmyslná. Ve většině sledovaných let by totiž vládní kabinet dosáhl sněmovní většiny už na úrovni 4 % či dokonce 3 % hlasů. Výjimkou by byl rok 2017, ve kterém však nastal stejný výsledek jako při současně platné hranici 5 %. Politický slovník (2023) navíc dodává, že dle rozhodnutí Ústavního soudu ČR by zvýšení volební klauzule nad 5 % bylo v rozporu s Ústavou ČR a jí stanovenou skutečností, že se volby do Poslanecké sněmovny konají dle zásady poměrného zastoupení.

Z téže tabulky tedy vyplývá, že by volební klauzule nižší než 3 % hlasů způsobila větší obtíže se sestavením vlády, a to ve většině sledovaných let. Při **přirozené klauzuli** by vládní kabinet, vycházející z voleb v roce **2006**, mohl získat sněmovní většinu spojením se s Evropskými demokraty (SNK ED), kteří obdrželi 2,09 % hlasů a při hlasování o důvěře daného kabinetu by potom přispěli 2 souhlasnými hlasy. V roce **2013** by asi nejvíce pravděpodobnou možností k sestavení vlády byla spolupráce ČSSD, ANO a KDU-ČSL se SZ, které se podařilo získat 3,20 % hlasů a 5 poslaneckých mandátů. V roce **2017** by došlo k takovému roztržštění parlamentních sil, že by pravděpodobně žádný z politických subjektů neměl potenciál sestavit většinu. Jak již bylo uvedeno, tento volební rok by byl při nově platných volebních pravidlech problematický, neboť by tehdejší vládní kabinet i při 5% volební klauzuli nedosáhl sněmovní většiny. Při platnosti přirozené klauzule by větší počet sněmovních subjektů šance ANO a ČSSD k úspěšnému sestavení vlády nezvýšil. Sestavení vlády by tento rok záviselo na potenciální dohodě s SPD. Pokud by jednání s SPD nebylo úspěšné, pravděpodobně by tato situace vyústila k předčasným volbám. Volební rok **2021** a možnosti rozšíření tehdejší vládní spolupráce je popsán výše.

Tabulka 15 – Vládní koalice ve volebních letech 2006–2021 při různé volební klauzuli

Rok	Vládní kabinet	Mandáty při současném volebním systému (Imperiali) a klauzule ve výši:										
		0 %	1 %	2 %	3 %	4 %	5 %	6 %	7 %	8 %	9 %	10 %
2006	ODS, KDU-ČSL, SZ	99	100	100	101	101	101	101	98	92	92	92
2010	ODS, TOP 09, VV	101	102	103	107	111	117	117	117	117	117	117
2013	ČSSD, ANO, KDU-ČSL	97	99	100	105	108	108	108	109	124	124	124
2017	ANO, ČSSD (+ KSČM)	96	98	100	100	100	100	118	118	101	101	101
2021	SPOLU, PirSTAN	92	95	95	98	101	108	108	108	108	108	119

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ (2023) – www.volby.cz

V **tabulce č. 16** lze vidět srovnání proporcionality volebních výsledků při použití volební klauzule ve výši 3, 4 a 5 % v roce 2021. S vědomím, že snahou nové volební reformy bylo narovnání šancí politických subjektů, je možné se pozastavit nad otázkou, zda byla 5% hranice zvolena správně („spravedlivě“). Z uvedené tabulky je patrné, že při 5% klauzuli, ve srovnání s těmi nižšími, politické subjekty k získání jednoho mandátu potřebovaly relativně srovnatelný počet hlasů. Při této úrovni klauzule tedy volební systém vygeneroval nejrovnější podmínky politickým subjektům (z uvedených možností), které se dostaly do Poslanecké sněmovny, s tím že žádný z nich nebyl podreprezentován. Při nižší úrovni klauzule by se však požadavky subjektů na jeden mandát více rozcházely, a slabší strany by tak oproti silnějším byly znatelně znevýhodněny, což prokazuje i jejich nízký index deformace. Je si však třeba uvědomit, že politické subjekty, které stanovenou procentní hranici nepřekročí (5% klauzule), nemají ve sněmovně zastoupení žádné, a jsou proto maximálně podreprezentované. Dochází tak následně k nadreprezentaci více úspěšných stran a zejména k dalšímu propadu voličských hlasů. Na druhou stranu vyšší klauzule zamezuje vstupu drobných stran do Parlamentu. To znamená, že eliminuje možnost nastání takové situace, ve které by politické subjekty disponovaly např. pouze 1 či 5 mandáty. Tyto strany by se sice staly součástí Poslanecké sněmovny a reprezentovaly by tudíž své voliče, avšak s tak nízkým mandátem by pravděpodobně politiku České republiky neovlivnily.

Tabulka 16 – Měření proporcionality výsledků voleb 2021 se změnou klauzule

Název politického subjektu	Hlasy na 1 mandát při úrovni klauzule:			Index deformace při úrovni klauzule:			Počet mandátů při úrovni klauzule:		
	3 %	4 %	5 %	3 %	4 %	5 %	3 %	4 %	5 %
SPOLU	23 342	22 983	21 041	1,151	1,169	1,277	64	65	71
ANO	23 145	22 433	20 252	1,161	1,198	1,327	63	65	72
PirSTAN	24 699	23 327	22 697	1,088	1,152	1,184	34	36	37
SPD	25 696	24 472	25 696	1,046	1,098	1,046	20	21	20
PŘÍSAHA	35 937	41 927	-	0,748	0,641	-	7	6	0
ČSSD	35 771	35 771	-	0,751	0,751	-	7	7	0
KSČM	38 763	-	-	0,693	-	-	5	0	0

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ (2023) – www.volby.cz

Na závěr je k problematice volební klauzule vhodné dodat, že její výše ovlivňuje konečné rozhodnutí voliče o tom, komu dá svůj hlas. Někteří voliči totiž hlasují strategicky a rozhodují se tak, aby jejich hlas nepropadl z důvodu nepřekročení volební klauzule stranou nimi hlasovanou. Tudíž hlasují spíše pro subjekt, který má dle jejich uvážení reálnou šanci dostat se do sněmovny (Čížek, 2017). Proto lze tvrdit, že pokud by volební klauzule nebyla stanovena na úrovni 5 %, volební výsledky kandidujících subjektů by se mohly lišit.

3.2 Aplikace návrhů na změnu volebního systému do sněmovny ČR

V rámci této části práce je pozornost věnována několika vybraným návrhům změn volebního systému pro volby do Poslanecké sněmovny ČR. Jelikož snahou volební reformy z roku 2021 bylo zajištění větší proporcionality volebních výsledků, jsou vybrány takové varianty, které by do volebního systému neměly vnášet nepřiměřené většinové účinky.

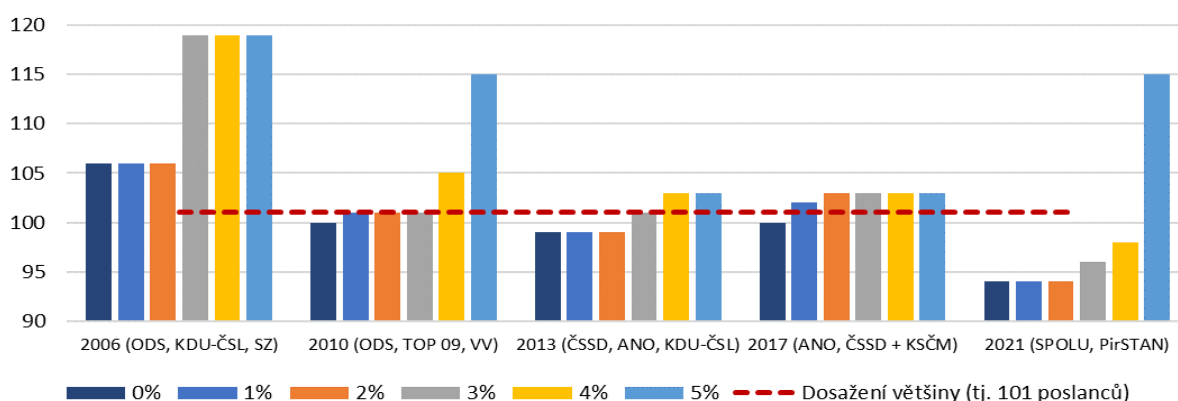
Přepočet hlasů na mandáty jednotlivými vybranými metodami je proveden na volebních výsledcích posledních pěti volebních let (2006–2021). Ve sledovaných letech je nejdříve zjištěno, zda by vybraný návrh přepočtu nezpůsobil dodatečné komplikace při sestavení vlády. To je provedeno znázorněním velikosti tehdejších vládních kabinetů, na kterých je implicitně vyobrazeno jiné složení Poslanecké sněmovny. V úvahu je brána i různá úroveň hodnoty volební klauzule, rozebírají se její dopady na velikost vládního kabinetu s doplněním případného rozšíření vládní spolupráce. Po simulaci rozdělení mandátů je provedeno též měření proporcionality.

3.2.1 Skotská varianta

Skotská varianta navrhuje takový způsob přepočtu hlasů na mandáty, ve kterém je zachováno **14 volebních obvodů** (krajů). Při aplikaci této varianty se nejdříve na krajské úrovni přiděluje 175 mandátů prostřednictvím Sainte-Laguého dělitele. Zbývajících 25 mandátů se poté rozděluje na celostátní úrovni, a to prostřednictvím paralelního použití dvou metod, d'Hondtova (pro nejsilnější subjekt) a Sainte-Laguého (pro ostatní subjekty) dělitele. V rámci zkoumání této varianty byl testován také její alternativní návrh, který se od výše popsaného odlišuje použitím Dánského dělitele na celostátní úrovni pro ostatní subjekty. Bylo zjištěno, že Dánský dělitel více zvýhodňuje nejsilnější strany, a zavádí tak ještě silnější většinové prvky do volebního systému. Pozornost proto bude věnována její původní podobě.

Graf č. 10 zobrazuje velikost vládních kabinetů ve vybraných volebních letech při použití Skotské varianty v kombinaci s různou úrovní volební klauzule (osa Y znázorňující velikost vládního kabinetu je od nulové hodnoty posunuta pro vyšší názornost). Je patrné, že by při původně zamýšlené 5% volební klauzuli nedošlo k dodatečným komplikacím se sestavením vlády, neboť by poslanci tehdejších vládních kabinetů obsadili nejméně 101 sněmovních křesel.

Graf 10 – Velikost vládního kabinetu při použití Skotské varianty

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ (2023) – www.volby.cz

Z uvedeného grafu je dále zřejmé, že při nižší procentuální hranici by se, v některých případech, sestavení vlády ztížilo. V roce 2010 by při nulové volební klauzuli do většinového počtu členů vládního kabinetu chybělo jedno poslanecké křeslo. Tato situace by mohla být potenciálně vyřešena spoluprací se SZ nebo KDU-ČSL. V roce 2013 by kabinet v čele s ČSSD postrádal 2 mandáty k zisku většiny. V této situaci by asi nejpravděpodobnější možností bylo opět uzavření dohody tehdejšího vládního kabinetu se SZ. V roce 2017 by však při použití nulové volební klauzule došlo k patové situaci. Hnutí ANO s ČSSD by s podporou poslanců KSČM dosáhlo pouze na 100 poslaneckých hlasů při hlasování o důvěře. V této situaci by úspěšné sestavení vlády stálo na ochotě ostatních politických subjektů spolupracovat na vládní úrovni s hnutím SPD. K této spolupráci by kvůli riziku ztráty voličů pravděpodobně nedošlo, a proto by hrozily předčasné sněmovní volby. V posledním sledovaném roce lze vidět hlubší propast mezi potřebnými 101 mandáty a mandáty, kterými by disponoval tehdejší vládní kabinet. Tuto propast by mohla zaplnit vládní spolupráce koalic SPOLU a PirSTAN s PŘÍSAHOU. Pokud by PŘÍSAHA o spolupráci nejevila zájem, mohlo by též teoreticky dojít ke spolupráci s ČSSD.

Rozdělení mandátů dle Skotské varianty a původně zamýšlené volební klauzuli ve výši 5 % znázorňuje **tabulka č. 17**. **Tabulka č. 18** doplňuje hodnocení proporcionality generovaných volebních výsledků. Obě uvedené tabulky, stejně jako obdobné tabulky následujících variant, budou použity při hledání nejlepší alternativy změny volebního systému ve 4. kapitole této práce.

Tabulka 17 – Simulace rozdělení mandátů sněmovny ČR dle Skotské varianty

Název politického uskupení	Počet mandátů				
	2006	2010	2013	2017	2021
ODS	78	49	19	21	-
ČSSD	67	58	48	17	-
KSČM	27	27	33	18	-
KDU-ČSL	14	-	15	12	-
SZ	14	-	-	-	-
TOP 09	-	41	27	9	-
VV	-	25	-	-	-
Úsvit	-	-	18	-	-
ANO	-	-	40	68	63
Piráti	-	-	-	23	-
SPD	-	-	-	22	22
STAN	-	-	-	10	-
SPOLU	-	-	-	-	74
PirSTAN	-	-	-	-	41
Celkem	200	200	200	200	200

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ (2023) – www.volby.cz

Tabulka 18 – Měření proporcionality výsledků voleb dle Skotské varianty

Název politického uskupení	Měření proporcionality									
	Počet hlasů na mandát					Index deformace				
	2006	2010	2013	2017	2021	2006	2010	2013	2017	2021
ODS	24 263	21 588	20 220	27 283	-	1,102	1,212	1,229	0,927	-
ČSSD	25 803	19 918	21 184	21 667	-	1,036	1,313	1,173	1,168	-
KSČM	25 383	21 843	22 456	21 839	-	1,054	1,197	1,107	1,159	-
KDU-ČSL	27 622	-	22 465	24 470	-	0,968	-	1,106	1,034	-
SZ	24 035	-	-	-	-	1,113	-	-	-	-
TOP 09	-	21 313	22 087	29 868	-	-	1,227	1,125	0,847	-
VV	-	22 765	-	-	-	-	1,149	-	-	-
Úsvit	-	-	19 019	-	-	-	-	1,307	-	-
ANO	-	-	23 181	22 060	23 145	-	-	1,072	1,147	1,161
Piráti	-	-	-	23 756	-	-	-	-	1,065	-
SPD	-	-	-	24 481	23 360	-	-	-	1,034	1,151
STAN	-	-	-	26 216	-	-	-	-	0,965	-
SPOLU	-	-	-	-	20 188	-	-	-	-	1,331
PirSTAN	-	-	-	-	20 482	-	-	-	-	1,312

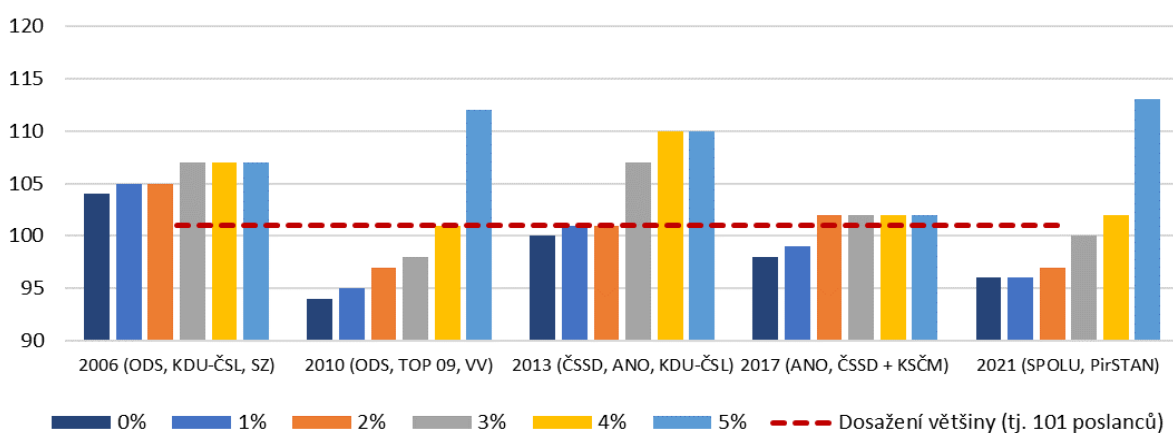
Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ (2023) – www.volby.cz

3.2.2 Holandská varianta

Holandská varianta pracuje s jedním volebním obvodem (celé území ČR), d'Hondtovým dělitelem, volební klauzulí ve výši 5 % a prémie pro vítěze voleb. Pozornost je zaměřena na takovou alternativu Holandské varianty, která nepočítá s tvrdým bonusem ve výši 10 mandátů, nýbrž na tu, kde se velikost prémie odvíjí od zisku vítěze (každá započatá 2 % nad 30 % hlasů snižují 10mandátovou prémie o jednotku). Přestože d'Hondtův dělitel zvýhodňuje silné strany, očekává se, že ve volebním obvodě o velikosti 200 mandátů zajistí vysokou míru proporcionality. Na druhou stranu lze předpokládat částečnou deformaci onou volební prémie, která by ve finále měla snížit obtížnost sestavení vlády.

Při aplikaci Holandské varianty ve vybraných volebních letech bylo zjištěno, že kdyby byla použita **samotná metoda d'Hondtova dělitele (bez bonusu pro vítěze)**, Poslanecká sněmovna by v roce 2017 narazila na problém při sestavování vlády, a to i při 5% klauzuli. Kabinet tvořený hnutím ANO a ČSSD by totiž obsadil pouhých 79 poslaneckých křesel. Za předpokladu podpory KSČM by tyto subjekty při sněmovním hlasování o jejich důvěře získaly dalších 17 hlasů. Na dosažení většiny by to tedy nestačilo. Další podpora by byla nejspíše nejvíce pravděpodobná od hnutí SPD s 23 mandáty. Jak již bylo uvedeno, SPD však prosazuje rozdílnou politiku, a o vládní spolupráci s ním by proto teoreticky žádné politické subjekty nejevily zájem (z důvodu rizika ztráty svých voličů). Zbývající politické subjekty (ODS, Piráti, KDU-ČSL, TOP 09, STAN) by i za případné spolupráce ČSSD většiny též nedosáhly. Zřejmě by tak došlo k předčasným volbám. Této situaci by předešla kombinace d'Hondtova dělitele s volební prémie, se kterou právě Holandská varianta pracuje (**graf č. 11**).

Graf 11 – Velikost vládního kabinetu při použití Holandské varianty

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ (2023) – www.volby.cz

Graf č. 11 zobrazuje velikost vládních kabinetů utvořených ve vybraných volebních letech při použití Holandské varianty a různé velikosti volební klauzule. Lze tvrdit, že by při použití této varianty přepočtu hlasů na mandáty a při původně zamýšlené 5% volební klauzuli žádné problémy se sestavením původních vlád nenastaly. Dodatečná vládní spolupráce by též nebyla nutná v případě klauzule ve výši 4 %. Pokud by se však hranice pro postup do sněmovny dále snížila, mohla by se situace některých tehdejších vládních kabinetů ztížit. Vytvoření vlády by se nejvíce zkomplikovalo při 0 a 1% volební klauzuli v roce 2017. Hnutí ANO s ČSSD by ani za podpory KSČM nedosáhlo na většinu poslanců ve sněmovně. Jak bylo výše uvedeno, pravděpodobně by v tomto případě následovaly předčasné volby, neboť by žádný z tehdejších sněmovních subjektů neměl potenciál vytvořit vládu, které by byla vyslovena důvěra.

Zbývající situace by se teoreticky mohly vyřešit dodatečnou vládní spoluprací mezi ostatními politickými subjekty. V roce 2010 by sestavení vlády mohlo být uskutečněno dodatečnou vládní spoluprací s KDU-ČSL Pro doplnění lze uvést též skutečnost, že by tehdejšímu vítězi voleb, ČSSD, volební prémie o velikosti 10 mandátů nezvýšila šance na sestavení vlády. V roce 2013 by nedostatek poslanců vládního kabinetu ČSSD mohl být vyřešen spojením se se ZEMANOVCI a v roce 2021 by tehdejší vládní pětikoalici SPOLU a PirSTAN mohla případně pomoci PŘÍSAHA. Pokud by PŘÍSAHA o spolupráci nejevila zájem, druhou alternativou by bylo uzavřené dohody s ČSSD.

Tabulka č. 21 pojednává o rozložení poslaneckých křesel při použití Holandské varianty přepočtu hlasů na mandáty ve vybraných volebních letech. **Tabulka č. 22** doplňuje hodnocení proporcionality generovaných volebních výsledků. Je zřejmé, že jde o relativně proporční systém přepočtu, neboť se index deformace pohybuje v blízkosti hodnoty jedna. V některých případech však lze sledovat výkyvy, a to zpravidla u volebních vítězů, kteří by byli zvýhodněni volební premií.

Tabulka 19 – Simulace rozdělení mandátů sněmovny ČR dle Holandské varianty

Název politického uskupení	Počet mandátů				
	2006	2010	2013	2017	2021
ODS	80	48	17	23	-
ČSSD	67	62	55	15	-
KSČM	26	26	32	16	-
KDU-ČSL	14	-	14	11	-
SZ	13	-	-	-	-
TOP 09	-	39	26	10	-
VV	-	25	-	-	-
Úsvit	-	-	15	-	-
ANO	-	-	41	71	65
Piráti	-	-	-	22	-
SPD	-	-	-	22	22
STAN	-	-	-	10	-
SPOLU	-	-	-	-	76
PirSTAN	-	-	-	-	37
Celkem	200	200	200	200	200

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ (2023) – www.volby.cz

Tabulka 20 – Měření proporcionality výsledků voleb dle Holandské varianty

Název politického uskupení	Měření proporcionality									
	Počet hlasů na mandát					Index deformace				
	2006	2010	2013	2017	2021	2006	2010	2013	2017	2021
ODS	23 656	22 037	22 598	24 911		1,131	1,187	1,100	1,016	
ČSSD	25 803	18 633	18 488	24 556		1,036	1,404	1,344	1,030	
KSČM	26 359	22 683	23 158	24 569		1,015	1,153	1,073	1,030	
KDU-ČSL	27 622		24 069	26 695		0,968		1,032	0,948	
SZ	25 884					1,033				
TOP 09		22 406	22 937	26 881			1,167	1,083	0,941	
VV		22 765					1,149			
Úsvit			22 823					1,089		
ANO			22 616	21 128	22 433			1,099	1,198	1,198
Piráti				24 836					1,019	
SPD				24 481	23 360				1,034	1,151
STAN				26 216					0,965	
SPOLU					19 657					1,367
PirSTAN					22 697					1,184

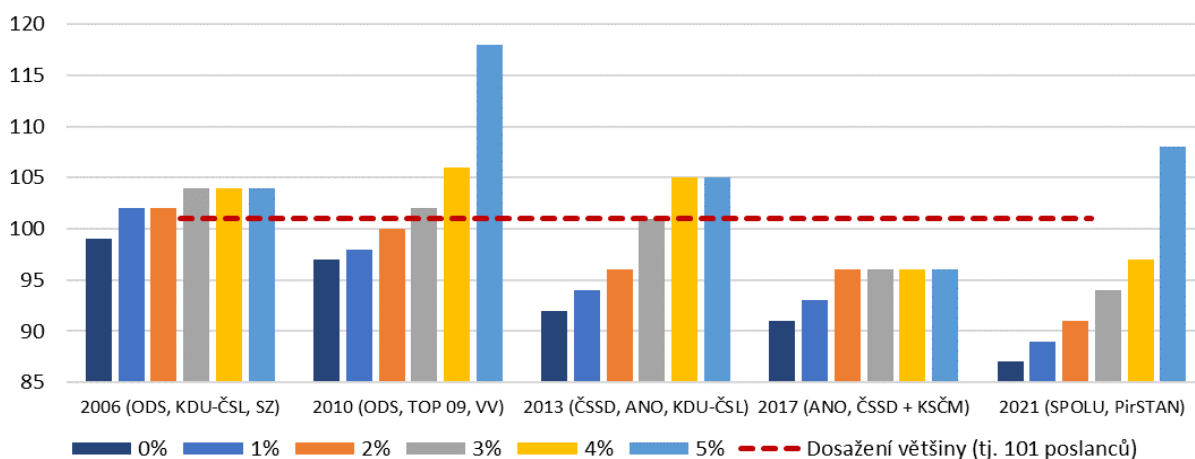
Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ (2023) – www.volby.cz

3.2.3 Varianta celostátního obvodu

Varianta celostátního obvodu je v současné době využívána na Slovensku. Jedná se o přepočtový mechanismus, který je založen na jednom volebním obvodu a Hagenbach-Bischoffově kvótě při volební klauzuli ve výši 5 %. Tato varianta je velmi podobná variantě navrhované politickou stranou KDU-ČSL, která se od ní odlišuje využitím Hareovy kvóty. V obou variantách platí, že mandáty, které se nepodaří rozdělit při prvním přepočtu, případnou politickým subjektům dle metody největších zbytků. Dále bude uvažována varianta s Hagenbach-Bischoffovou kvótou, která by při primárním přepočtu měla rozdělit více mandátů.

Z **grafu č. 12** je patrné, že pokud by byla Varianta celostátního obvodu použita ve sledované volební roky, v roce 2017 by hnutí ANO s ČSSD i za předpokladu podpory KSČM chybělo 5 hlasů pro získání důvěry ve sněmovně. Bylo již popsáno, že by v tomto případě pravděpodobně došlo k předčasným volbám. V ostatní volební roky by tato varianta neměla způsobovat dodatečné komplikace se sestavením tehdejších vlád. Pokud by se při jejím použití snížila volební klauzule, nedosažení požadované většiny by se v roce 2006 mohlo řešit spoluprací s Evropskými demokraty, v roce 2010 s KDU-ČSL, v roce 2013 se SZ (při 0% klauzuli též se ZEMANOVCI) a v roce 2021 s PŘÍSAHOU (do 2% klauzule též nutná s ČSSD).

Graf 12 – Velikost vládního kabinetu při použití Varianty celostátního obvodu

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ (2023) – www.volby.cz

Tabulka č. 23 zobrazuje simulaci rozdělení mandátů stranám za použití této metody ve vybraných volebních letech. Hodnocení volebních výsledků z hlediska proporcionality pak znázorňuje **tabulka č. 24**. Dle uvedených údajů lze tvrdit, že se tato metoda jeví jako nejvíce proporční. Asi její největší nevýhodou je, že by nezaručila sestavení vlády v roce 2017.

Tabulka 21 – Simulace rozdělení mandátů sněmovny ČR dle Varianty celostátního obvodu

Název politického uskupení	Počet mandátů				
	2006	2010	2013	2017	2021
ODS	76	50	18	24	-
ČSSD	69	54	47	16	-
KSČM	27	28	34	17	-
KDU-ČSL	15	-	15	12	-
SZ	13	-	-	-	-
TOP 09	-	41	27	11	-
VV	-	27	-	-	-
Úsvit	-	-	16	-	-
ANO	-	-	43	63	68
Piráti	-	-	-	23	-
SPD	-	-	-	23	24
STAN	-	-	-	11	-
SPOLU	-	-	-	-	69
PirSTAN	-	-	-	-	39
Celkem	200	200	200	200	200

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ (2023) – www.volby.cz

Tabulka 22 – Měření proporcionality výsledků voleb dle Varianty celostátního obvodu

Název politického uskupení	Měření proporcionality									
	Počet hlasů na mandát					Index deformace				
	2006	2010	2013	2017	2021	2006	2010	2013	2017	2021
ODS	24 901	21 156	21 343	23 873	-	1,074	1,236	1,164	1,063	-
ČSSD	25 055	21 394	21 635	23 022	-	1,067	1,223	1,149	1,099	-
KSČM	25 383	21 063	21 795	23 124	-	1,054	1,242	1,040	1,094	-
KDU-ČSL	25 780	-	22 465	24 470	-	1,037	-	1,106	1,034	-
SZ	25 884	-	-	-	-	1,033	-	-	-	-
TOP 09	-	21 313	22 087	24 437	-	-	1,227	1,125	1,035	-
VV	-	21 079	-	-	-	-	1,241	-	-	-
Úsvit	-	-	21 396	-	-	-	-	1,161	-	-
ANO	-	-	21 564	23 811	22 093	-	-	1,152	1,063	1,216
Piráti	-	-	-	23 756	-	-	-	-	1,065	-
SPD	-	-	-	23 416	25 696	-	-	-	1,081	1,046
STAN	-	-	-	23 832	-	-	-	-	1,062	-
SPOLU	-	-	-	-	19 657	-	-	-	-	1,367
PirSTAN	-	-	-	-	22 099	-	-	-	-	1,216

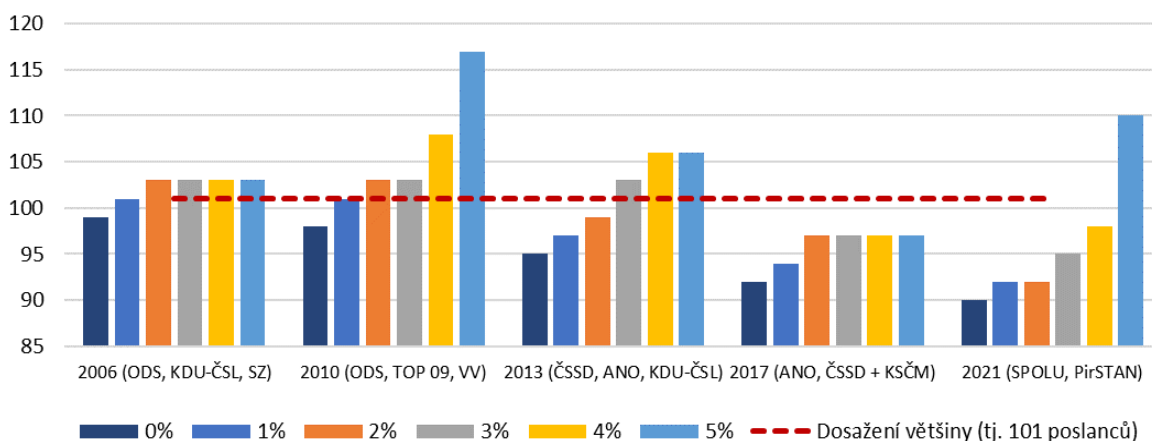
Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ (2023) – www.volby.cz

3.2.4 Varianta používaná ve volebních letech 1992–1998 v ČR

Ve sněmovních volbách v letech 1992–1998 měl tehdejší volební způsob přepočtu hlasů na mandáty podobnou formu jako má dnes. Rozdílem však byla skutečnost, že se v prvním skrutiniu (na krajské úrovni) nepoužívala Imperialiho kvóta, nýbrž Hagenbach-Bischoffova kvóta. Následující postup byl však totožný. Ve druhém skrutiniu (na celostátní úrovni) se zbylé mandáty přidělovaly opět Hagenbach-Bischoffovou kvótou, a pokud i potom došlo k nerozdělení všech 200 mandátů, zbylé mandáty se přidělily metodou největších zbytků. Použití Hagenbach-Bischoffovy kvóty v prvním skrutiniu by mělo zajistit větší kompenzaci nespravedlností, které vznikly v prvním skrutiniu rozdílnou velikostí 14 volebních krajů. Výsledky voleb by tedy měly vykazovat vyšší proporcionalitu.

Graf č. 13 pojednává o velikosti vládních kabinetů ve vybraných volebních letech při různé úrovni volební klauzule a při použití přepočtového mechanismu, který se v ČR používal ve sněmovních volbách v letech 1992–1998. Rozdělení mandátů je v tomto případě podobné jako tomu bylo v případě předchozí uváděné variantě. Při původně zamýšlené 5% volební klauzuli by v roce 2017 nastaly komplikace při sestavování vlády. Tehdejšímu vládnímu kabinetu ANO a ČSSD by v tomto případě i za předpokladu podpory KSČM k zisku většiny chyběly 4 mandáty, a pravděpodobně by tak následně došlo k předčasným volbám. V ostatní sledované volební roky by tato varianta neměla způsobovat dodatečné komplikace se sestavením vlády. Při použití nižší volební klauzule by se situace mohla řešit dodatečnou vládní spoluprací. V roce 2006 by se tehdejší vládní kabinet případně spojil s Evropskými demokraty, v roce 2010 se SZ či KDU-ČSL, v roce 2013 se SZ a v roce 2021 s PŘÍSAHOU (při 0% volební klauzuli by bylo třeba ještě dvou mandátů, které by mohla nabídnout SZ).

Graf 13 – Velikost vládního kabinetu při použití přepočtu z období 1992–1998

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ (2023) – www.volby.cz

Tabulka č. 23 již pojednává o rozložení poslaneckých křesel při použití popisovaného způsobu přepočtu hlasů na mandáty ve vybraných volebních letech. **Tabulka č. 24** poskytuje údaje k hodnocení proporcionality generovaných volebních výsledků.

Tabulka 23 – Simulace rozdělení mandátů sněmovny ČR dle přepočtu z období 1992–1998

Název politického uskupení	Počet mandátů				
	2006	2010	2013	2017	2021
ODS	78	50	17	24	-
ČSSD	71	56	48	15	-
KSČM	26	27	34	16	-
KDU-ČSL	14	-	14	12	-
SZ	11	-	-	-	-
TOP 09	-	41	28	10	-
VV	-	26	-	-	-
Úsvit	-	-	15	-	-
ANO	-	-	44	66	68
Piráti	-	-	-	24	-
SPD	-	-	-	23	22
STAN	-	-	-	10	-
SPOLU	-	-	-	-	71
PirSTAN	-	-	-	-	39
Celkem	200	200	200	200	200

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ (2023) – www.volby.cz

Tabulka 24 – Měření proporcionality výsledků voleb dle přepočtu z období 1992–1998

Název politického uskupení	Měření proporcionality									
	Počet hlasů na mandát					Index deformace				
	2006	2010	2013	2017	2021	2006	2010	2013	2017	2021
ODS	24 263	21 156	22 598	23 873	-	1,102	1,236	1,100	1,060	-
ČSSD	24 350	20 630	21 184	24 556	-	1,098	1,268	1,173	1,030	-
KSČM	26 359	21 843	21 795	24 569	-	1,015	1,197	1,140	1,030	-
KDU-ČSL	27 622	-	24 069	24 470	-	0,968	-	1,032	1,034	-
SZ	30 590	-	-	-	-	0,874	-	-	-	-
TOP 09	-	21 313	21 298	26 881	-	-	1,227	1,167	0,941	-
VV	-	21 890	-	-	-	-	1,195	-	-	-
Úsvit	-	-	22 823	-	-	-	-	1,089	-	-
ANO	-	-	21 074	22 729	21 443	-	-	1,179	1,113	1,253
Piráti	-	-	-	22 766	-	-	-	-	1,111	-
SPD	-	-	-	23 416	23 360	-	-	-	1,081	1,151
STAN	-	-	-	26 216	-	-	-	-	0,965	-
SPOLU	-	-	-	-	21 041	-	-	-	-	1,277
PirSTAN	-	-	-	-	21 533	-	-	-	-	1,248

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ (2023) – www.volby.cz

4 VÝSLEDKY ANALÝZY A DOPORUČENÍ

V předchozí kapitole byla provedena analýza současného způsobu přepočtu voličských hlasů na mandáty Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR. Bylo zjištěno, že současné podobě volebního systému předcházela reforma volebního zákona, jež nabyla účinnosti před sněmovními volbami v roce 2021. Důvodem zavedení této reformy byla skutečnost, že dřívější způsob přepočtu hlasů na mandáty v některých případech nadměrně zvýhodňoval silné strany na úkor těch slabších. Zvýhodnění spočívalo ve skutečnosti, že úspěšnější strany či hnutí vykazovaly mnohem nižší poměr hlasů na jeden získaný mandát než méně úspěšné subjekty postupující do sněmovny. Ve výsledku pak silné politické subjekty obsadily větší podíl poslaneckých křesel, než měly obdržet dle velikosti jejich voličské podpory. Od nově přijatých pravidel se očekávalo, že nastolí vyšší míru proporcionality volebních výsledků, a omezí tak většinové prvky, které jsou při sněmovních volbách v rozporu s Ústavou ČR (zákon č. 1/1993 Sb.).

Na základě zjištění vycházejících z provedené analýzy ve volebních letech 2006–2021 lze tvrdit, že hlavním impulsem k zavedení zmiňované reformy byly nadměrné disproporce volebních výsledků v roce 2017. Tehdy hnutí STAN, jakož to nejméně úspěšný politický subjekt postupující do sněmovny, potřebovalo k získání jednoho mandátu 43 693 hlasů, kdežto neúspěšnější ANO jich potřebovalo pouze 19 232. K nadměrným disproporcím též došlo v roce 2006. Tehdy nejslabší SZ k zisku jednoho mandátu musela obdržet 56 081 hlasů, zatímco nejsilnější ODS pouze 23 364 hlasů. Bylo zjištěno, že nová přepočtová pravidla přijatá v roce 2021 by tyto extrémní výkyvy částečně zmírnila, a v těchto letech by tudíž nastolila vyšší proporcionalitu volebních výsledků. Nelze však tvrdit, že by nový způsob přepočtu hlasů na mandáty ve všech případech generoval férovější volební výsledky než způsob jemu předcházející. V roce 2010 by naopak nejsilnější ČSSD posílil dodatečným mandátem, a i v ostatních sledovaných letech by stále docházelo k určitým „nespravedlnostem“ při přidělování mandátů politickým subjektům.

Pro přijatou reformu volebního zákona byl však **stěžejní rok 2021**, neboť se tehdy jednalo o první sněmovní volby, které se konaly podle nových volebních pravidel. Do Poslanecké sněmovny se podařilo dostat čtyřem subjektům, a to trojkoalici SPOLU (ODS, KDU-ČSL, TOP 09), hnutí ANO, dvoukoalici PirSTAN (Piráti a Starostové) a hnutí SPD. Tyto volby byly specifické nejen tím, že se do sněmovny poprvé v historii Česka dostal politický subjekt ve formě koalice, ale i skutečností, že se do sněmovny z důvodu nepřekročení hranice 5 % hlasů poprvé nedostaly tradiční strany ČSSD a KSČM.

Výsledky voleb 2021 ukázaly, že ačkoliv reforma chtěla dosáhnout opaku, bylo dosaženo ještě větší disproporce. Chtěná férovost se tento rok vytratila jednak v paradoxní situaci, kdy trojkoalice SPOLU obdržela nejvíce voličských hlasů, ale nedosáhla největšího počtu poslaneckých křesel. A jednak ve skutečnosti, že nový přepočec, oproti dřívějšímu, dvěma mandáty zvýhodnil druhé nejsilnější hnutí ANO, a to na úkor méně úspěšného SPD a PirSTAN. Bylo tedy zjištěno, že nový přepočec hlasů v roce 2021 nenaplnil očekávání, která se po něm požadovala.

Dle politologa Tomáše Lebedy to způsobila především skutečnost, že hranici nutnou pro vstup do dolní komory Parlamentu překročily pouze čtyři subjekty, s čímž se při tvorbě nového přepočtu příliš nepočítalo. Svůj podíl na tom měl též velmi těsný volební výsledek nejsilnějších stran, kdy SPOLU dosáhlo 27,79 % hlasů a hnutí ANO 27,13 % hlasů. Nově použitá přepočtová metoda (Imperialiho kvóta) se pak zachovala tak, že do druhého kola pustila k rozdělení křesel na celostátní úrovni pouze jediný mandát, což rozhodně nestačilo na vykompenzování nespravedlností, které v prvním skrutiniu ve 14 krajích vznikly. Tomáš Lebeda dále dodává, že pokud by se v prvním skrutiniu použila jiná volební metoda než Imperialiho kvóta (např. Hagenbach-Bischoffova kvóta), tak by k tak významné disproporci nedošlo. Efektem Imperialiho kvóty totiž je, že ve snaze přidělení všech mandátů již v prvním skrutiniu mírně zvýhodňuje silné strany, což se projevilo právě v těchto sněmovních volbách. Imperialiho kvótu prosadil poslanec ODS, Marek Benda, který novou metodu modeloval především na volebních výsledcích roku 2017, kde vycházela vcelku dobře, neboť se do sněmovny dostalo 9 politických subjektů. Dle Tomáše Lebedy je teď na politicích nebo na Ústavním soudu, zda se volební zákon kvůli přetrvávajícím většinovým prvkům znovu otevře, nebo ne. Předseda Ústavního soudu, Pavel Rychetský tvrdí, že na hodnocení nově přijatého přepočtového mechanismu hlasů na mandáty je ještě brzy, jelikož po jedněch volbách není možné činit žádné paušální závěry (Guryčová, 2021).

Při analýze volebního systému bylo tedy taktéž zjištěno, že zvýhodňování velkých stran, kterému reforma chtěla předejít, nezpůsobovala pouze tehdejší přepočtová metoda (d'Hondtův dělitel), ale též rozdílně velké volební obvody, resp. kraje (počet přidělovaných mandátů v kraji se odvíjí od počtu platných hlasů v něm odevzdaných). Přijatá reforma však vymezení volebních obvodů zachovala beze změny ve víře, že disproporce způsobené rozdílnou velikostí krajů se vykompenzují právě ve druhém skrutiniu tzv. zbytkovými hlasy.

Přestože volební kraje způsobují disproporci volebních výsledků a do určité míry mohou vzbuzovat též pochybnosti o rovnosti aktivního volebního práva, neboť hlas voličů v krajích má odlišnou váhu, převládá snaha o jejich zachování. Chládek (2021) uvádí několik důvodů, proč tomu tak je. Za prvé, spravedlivého přepočtu je teoreticky možné dosáhnout pomocí přepočítávací volební formule. Za druhé, 14 volebních krajů zajišťuje zastoupení napříč regiony – nemůže se tak stát, že se „vykroužkují“ pouze zástupci nejpočetnějších krajů (na Slovensku je při použití celostátního volebního obvodu více než polovina poslanců z Bratislavského kraje). Za třetí, použitím celostátního obvodu by došlo k vyprázdnění preferenčního hlasování. Aby kandidát mohl „přeskočit“ na první místa kandidátní listiny, musil by v preferenčních hlasech porazit obrovskou konkurenci, zejména své stranické lídry a mediálně známé osobnosti. V důsledku by se pak snížil prostor pro stranický růst kandidátů a docházelo by k rivalitě v rámci jednoho politického subjektu.

V tabulkách č. 17 až 24 byla na posledních 5 volebních letech provedena simulace rozdělení mandátů Poslanecké sněmovny ČR a následné měření proporcionality volebních výsledků při použití vybraných navrhovaných změn způsobu přepočtu hlasů na mandáty. V následujícím textu je provedeno jejich srovnání. Chytilík a kol. (2019) popisuje, že souhrnné srovnání proporcionality volebních výsledků umožňuje tzv. **Least square index** (LSq). Jedná se o aplikaci metody nejmenších čtverců. Výpočet probíhá následovně: Nejprve se zjistí rozdíly mezi procentem hlasů a procentem mandátů každého kandidujícího subjektu. Rozdíly se následně umocní na druhou a poté se všechny sečtou. Výpočet pak pokračuje vydělením zjištěného součtu dvěma, a ve finále se výsledek odmocní. Hodnota popisovaného indexu se může pohybovat v rozmezí 0 až 100. Nulová hodnota představuje dosažení ideální proporce, zatímco nejvyšší možná hodnota znamená maximální disproporci.

Tabulka č. 25 pojednává o rozdělení poslaneckých mandátů na základě volebních výsledků roku 2006. Dle výsledných hodnot Least square indexu je na první pohled zřejmé, že by nová volební pravidla přijatá v roce 2021 ve srovnání s ostatními přepočtovými varianty v daném roce generovala nejméně propoční výsledky. Index deformace jednotlivých stran napovídá, že by současný přepočet nejvíce zvýhodnil dvě nejsilnější politické strany (ODS, ČSSD), a to na úkor nejméně úspěšných stran (SZ, KDU, ČSL). ODS i ČSSD by k získání jednoho mandátu potřebovaly přibližně 23 tisíc hlasů, kdežto SZ by jich potřebovala 42 tisíc. S těmito nespravedlnostmi by se každá z navrhovaných variant vypořádala jinak. Varianta celostátního obvodu by mandáty politickým subjektům přiřadila nejvíce propočně, a ve výsledku by pak každý k zisku jednoho mandátu potřeboval přibližně 25 až 26 tisíc hlasů.

Skotská varianta by v tomto případě nejvíce posílila nejslabší SZ, což by mělo za následek zvýšení jejího indexu deformace. SZ by se potom naopak stala nejvíce nadreprezentovaným subjektem, který by k zisku jednoho mandátu potřeboval pouze 24 tisíc hlasů. Tak by se stalo zejména na úkor ČSSD, kterému by bylo odebráno 6 poslaneckých křesel. Ve finále by každý subjekt k jednomu mandátu potřeboval cca 24 až 27,5 tisíc hlasů. Holandská varianta poskytuje vítězi voleb volební prémii, tudíž by tehdy vítěznému ODS ze všech zvažovaných možností změn uškodila nejméně. Nejslabší SZ a KDU-ČSL by tedy byly posíleny zejména na úkor ČSSD. V tomto případě by se požadavky na získání jednoho mandátu pohybovaly od cca 23,5 do 27,5 tisíc hlasů. Přepočít používaný v letech 1992–1998 by z uvažovaných variant nejslabší SZ posílilo nejméně, a to 3 mandáty. Požadavky na jeden mandát by se potom pohybovaly přibližně od 24 do 30,5 tisíc hlasů.

Tabulka 25 – Porovnání výsledků sněmovních voleb v roce 2006 dle vybraných návrhů

Název politického uskupení	Získané hlasy v %	Počet mandátů a index deformace									
		Současný přepočít		Skotská varianta		Holandská varianta		Varianta celostátního obvodu		Přepočít používaný v 1992–1998	
ODS	35,38 %	81	1,145	78	1,102	80	1,131	76	1,074	78	1,102
ČSSD	32,32 %	73	1,129	67	1,036	67	1,036	69	1,067	71	1,098
KSČM	12,81 %	26	1,015	27	1,054	26	1,015	27	1,054	26	1,015
KDU-ČSL	7,23 %	12	0,830	14	0,968	14	0,968	15	1,037	14	0,968
SZ	6,29 %	8	0,636	14	1,113	13	1,033	13	1,033	11	0,874
LSq	-	5,31		3,27		3,79		3,01		3,86	

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ (2023) – www.volby.cz

Tabulka č. 26 zobrazuje porovnání uvažovaných variant na volebních výsledcích roku 2010. Na základě hodnot Least square indexu lze v tomto případě tvrdit, že by největší disproporcionalita volebních výsledků byla prokázána při použití Holandské varianty. Disproporce by byly způsobeny volební premií, kterou by získalo vítězné ČSSD. Index deformace ČSSD by v tomto případě činil 1,404, což vůči ostatním stranám značí jeho relativně silnou nadreprezentaci. V takovéto situaci by ČSSD k zisku jednoho mandátu potřebovala 18,5 tisíc hlasů, kdežto zbývající strany by jich potřebovaly zhruba 23 tisíc. Druhá největší disproporce byla prokázána u Skotské varianty. V tomto případě by sice index deformace ČSSD nedosahoval takové výše, avšak přesto by značil její zvýhodnění. Při porovnání rozdělení mandátů stranám dle současného přepočtu a již popisovaných variant je možné tvrdit, že Skotská a Holandská varianta na úkor středně úspěšných stran zvýhodňuje nejsilnější a zároveň též slabší politické subjekty. Jejich snahou je tedy usnadnění sestavení vlády a alespoň částečné narovnání podmínek méně úspěšných politických stran.

Pokud by byla použita Varianta celostátního obvodu, z uvažovaných variant by opět došlo k nejméně disproportčním účinkům. Všechny politické subjekty by měly rovné podmínky, neboť by k zisku jednoho mandátu potřebovaly přibližně stejný počet hlasů, a to 21 tisíc. Druhou nejvíce proporční variantou by byl přepočít používaný v 1992–1998. Tyto dvě nejvíce proporční varianty ve srovnání se současným přepočtem odebírají mandáty nejsilnějším stranám (včetně vítězné), a následně je přidělují méně úspěšným subjektům.

Tabulka 26 – Porovnání výsledků sněmovních voleb v roce 2010 dle vybraných návrhů

Název politického uskupení	Získané hlasy v %	Počet mandátů a index deformace									
		Současný přepočít		Skotská varianta		Holandská varianta		Varianta celostátního obvodu		Přepočít používaný v 1992–1998	
ČSSD	22,09 %	57	1,290	58	1,313	62	1,404	54	1,223	56	1,268
ODS	20,22 %	50	1,236	49	1,212	48	1,187	50	1,236	50	1,236
TOP 09	16,71 %	42	1,257	41	1,227	39	1,167	41	1,227	41	1,227
KSČM	11,27 %	26	1,153	27	1,197	26	1,153	28	1,242	27	1,197
VV	10,88 %	25	1,149	25	1,149	25	1,149	27	1,241	26	1,195
LSq	-	8,61		8,62		9,15		8,25		8,43	

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ (2023) – www.volby.cz

Tabulka č. 27 umožňuje porovnání volebních výsledků z roku 2013 při aplikaci navrhovaných změn volebního systému. Opět je zřejmé, že by nejvíce proporční alternativou byla Varianta celostátního obvodu. Překvapující však je že by totožného výsledku Least square indexu bylo dosaženo též Skotskou variantou. Skotská varianta by se v tomto případě opět (jakožto v roce 2006) zachovala nepředvídatavě a nejsilnější ČSSD by ve srovnání se současným přepočtem odebrala jeden mandát. Omezila by zvýhodnění i dalších více úspěšných subjektů (ANO, KSČM), a takto získané mandáty by poté přidělila méně úspěšné ODS a Úsvitu. Nejméně úspěšná KDU-ČSL by však žádné zvýhodnění nezaznamenala. Podle indexu deformace by to ve výsledku způsobilo nadreprezentaci subjektů ODS a Úsvitu, které by k zisku jednoho mandátu potřebovaly cca 19,5 tisíc hlasů. Nejméně zvýhodněným by se stalo ANO, které by k jednomu mandátu potřebovalo 23 tisíc hlasů. Podle Varianty celostátního obvodu by však došlo k nejrovnějším podmínkám všech subjektů, a to nutnosti přibližně 22 tisíc hlasů k získání jednoho mandátu. Na základě indexů deformace lze tvrdit, že velmi proporční alternativou by byl též přepočít používaný v letech 1992–1998. Při tomto způsobu přepočtu hlasů na mandáty by se nejvíce znevýhodněnou stranou stalo KDU-ČSL, které by k jednomu mandátu potřebovalo 24 tisíc hlasů, což je o 3 tisíce více než u ANO. Podmínky k zisku mandátu jsou u této varianty rovnější než v případě současného přepočtu, kdy by podreprezentované ODS muselo obdržet 25,5 tisíc hlasů, tj. o 5 tisíc více než u ČSSD.

Tabulka 27 – Porovnání výsledků sněmovních voleb v roce 2013 dle vybraných návrhů

Název politického uskupení	Získané hlasy v %	Počet mandátů a index deformace									
		Současný přepoččet		Skotská varianta		Holandská varianta		Varianta celostátního obvodu		Přepoččet používaný v 1992–1998	
ČSSD	20,46 %	49	1,197	48	1,173	55	1,344	47	1,149	48	1,173
ANO	18,66 %	44	1,179	40	1,072	41	1,099	43	1,152	44	1,179
KSČM	14,91 %	36	1,207	33	1,107	32	1,073	34	1,040	34	1,140
TOP 09	12,00 %	27	1,125	27	1,125	26	1,083	27	1,125	28	1,167
ODS	7,73 %	15	0,970	19	1,229	17	1,100	18	1,164	17	1,100
Úsvit	6,89 %	14	1,016	18	1,307	15	1,089	16	1,161	15	1,089
KDU-ČSL	6,78 %	15	1,106	15	1,106	14	1,032	15	1,106	14	1,032
LSq	-	5,79		5,21		6,45		5,22		5,49	

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ (2023) – www.volby.cz

Tabulka č. 28 již pojednává o rozdělení poslaneckých mandátů na základě volebních výsledků roku 2017. Tento rok byl specifický tím, že do sněmovny tehdy postoupil rekordní počet politických subjektů. Z tohoto důvodu jsou výsledné hodnoty Least square indexu nejbližší nulové hodnotě. Nejvíce proporčního výsledku by opět bylo dosaženo Variantou celostátního obvodu. Tato alternativa by jako jediná dosáhla téměř ideální proporce, kdy by žádná ze stran nebyla podprezentována, a přitom by se hodnoty indexu deformace držely blízko jedné. Podobné proporcionality by bylo dosaženo přepočtem používaným v 1992–1998. Tento přepoččet by však oproti předešlému přidal 3 mandáty nejsilnějšímu hnutí ANO na úkor méně úspěšných stran. Nejméně úspěšné strany by však nejvíce znevýhodňoval současný přepoččet. TOP 09 by k získání jednoho mandátu musela získat téměř 30 tisíc hlasů, tj. o 8 tisíc více než by jich muselo získat hnutí ANO.

Tabulka 28 – Porovnání výsledků sněmovních voleb v roce 2017 dle vybraných návrhů

Název politického uskupení	Získané hlasy v %	Počet mandátů a index deformace									
		Současný přepoččet		Skotská varianta		Holandská varianta		Varianta celostátního obvodu		Přepoččet používaný v 1992–1998	
ANO	29,64 %	69	1,164	68	1,147	71	1,198	63	1,063	66	1,113
ODS	11,32 %	24	1,060	21	0,927	23	1,016	24	1,063	24	1,060
Piráti	10,80 %	24	1,111	23	1,065	22	1,019	23	1,065	24	1,111
SPD	10,64 %	23	1,081	22	1,034	22	1,034	23	1,081	23	1,081
KSČM	7,77 %	16	1,030	18	1,159	16	1,030	17	1,094	16	1,030
ČSSD	7,28 %	15	1,030	17	1,168	15	1,030	16	1,099	15	1,030
KDU-ČSL	5,80 %	11	0,948	12	1,034	11	0,948	12	1,034	12	1,034
TOP 09	5,31 %	9	0,847	9	0,847	10	0,941	11	1,035	10	0,941
STAN	5,18 %	9	0,869	10	0,965	10	0,965	11	1,062	10	0,965
LSq	-	4,10		3,87		4,52		2,49		3,18	

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ (2023) – www.volby.cz

Tabulka č. 29 porovnává volební výsledky generované vybranými návrhy změn v přepočtu hlasů na mandáty už v posledním uvažovaném volebním roce. Dle výsledných hodnot Least square indexu je patrné, že nová volební pravidla přijatá v roce 2021 ve srovnání s ostatními přepočtovými varianty v daném roce způsobila největší disproporce volebních výsledků. V tomto roce došlo ke skutečnosti, že vítěz voleb (SPOLU) nezískal nejvíce poslaneckých mandátů. Hnutí ANO navíc dle indexu deformace vykazovalo poměrně velkou míru nadreprezentace. Hnutí ANO potom k jednomu mandátu potřebovalo 20 tisíc hlasů, kdežto nejméně zvýhodněné SPD jich potřebovalo o 5,5 tisíc více. Skotská a Holandská varianta by se v tomto případě zachovala tak, že by posílila vítězné SPOLU, PirSTAN a SPD na úkor druhého nejúspěšnějšího ANO. Nejméně úspěšné SPD by nejvíce posílila Varianta celostátního obvodu, a to 4 mandáty oproti současnému přepočtu. I při této variantě je však možné si všimnout vysokého indexu deformace. V tomto případě by koalice SPOLU k zisku jednoho mandátu potřebovala pouze 19,5 tisíc hlasů, zatímco SPD o 6 tisíc hlasů více.

Tabulka 29 – Porovnání výsledků sněmovních voleb v roce 2021 dle vybraných návrhů

Název politického uskupení	Získané hlasy v %	Počet mandátů a index deformace									
		Současný přepočet		Skotská varianta		Holandská varianta		Varianta celostátního obvodu		Přepočet používaný v 1992–1998	
SPOLU	27,79 %	71	1,277	74	1,331	76	1,367	69	1,367	71	1,277
ANO	27,13 %	72	1,327	63	1,161	65	1,198	68	1,216	68	1,253
PirSTAN	15,62 %	37	1,184	41	1,312	37	1,184	39	1,216	39	1,248
SPD	9,56 %	20	1,046	22	1,151	22	1,151	24	1,046	22	1,151
LSq	-	10,34		9,93		10,27		9,50		9,78	

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat ČSÚ (2023) – www.volby.cz

Pokud by se mělo uvažovat nad variantou, která by teoreticky zajistila více proporční volební výsledky nežli současný způsob přepočtu, na základě výše zjištěných skutečností je možné doporučit **variantu přepočtu používaného při sněmovních volbách ČR v letech 1992–1998**. Doporučovaná varianta funguje na obdobném principu jako současně platný přepočet hlasů na mandáty, liší se však ve volební formulaci. V prvním skrutiniu nepoužívá Imperialiho kvótu, nýbrž Hagenbach-Bischoffovu kvótu. Právě tento rozdíl by částečně narovnal disproporce, které v prvním skrutiniu ve 14 krajích vznikají. Je možné tvrdit, že z výše uvažovaných možností změn volebního systému by bylo ještě vyšší proporcionality dosaženo **Variantou celostátního obvodu**. Tato alternativa by však způsobovala problémy s reprezentací napříč regiony. Při jednom volebním obvodu by totiž pravděpodobně došlo k takové situaci, ve které by většina zvolených poslanců pocházela z hlavního města či

lidnatějších regionů. Méně lidnaté oblasti by potom v Poslanecké sněmovně neměly své zastoupení a chyběl by v nich kontakt mezi místními obyvateli a zvolenými poslanci.

Při analýze bylo zjištěno, že by obě jmenované varianty v roce 2017 způsobily komplikace se sestavením vlády. Tehdejší složení sněmovny bylo více méně rozděleno na dva hlavní tábory. První byl zastoupen subjekty: ANO, ČSSD a KSČM, zatímco druhý byl složen z: ODS, Pirátů, KDU-ČSL, TOP 09 a STAN. Posledním sněmovním subjektem bylo hnutí SPD, na kterém záviselo úspěšné sestavení vlády (tj. vyslovení důvěry). SPD se však od ostatních sněmovních subjektů odlišuje rozdílnou politikou, a proto by o vládní spolupráci s ním pravděpodobně žádná ze stran nejevila přílišný zájem (z důvodu rizika ztráty svých voličů). Teoreticky by pak žádný politický subjekt neměl potenciál sestavit vládu, a tudíž by zřejmě došlo k předčasným volbám. Je však třeba doplnit, že by tyto komplikace způsobil i současný způsob přepočtu hlasů na mandáty. Pokud by cílem zákonodárců bylo zavedení takového volebního systému, který by ve všech sledovaných letech zajistil snadnější sestavení vlády, mohli by například sáhnout po **Skotské variantě**. Přestože Skotská varianta zvýhodňuje nejsilnější a zároveň nejslabší strany na úkor těch středně úspěšných, podle výsledků Least square indexu způsobuje stále nižší disproporce než současný přepočtový mechanismus. Výhoda této varianty by též spočívala v zachování 14 volebních krajů.

Bylo prokázáno, že **vysoké proporcionality** (reprezentativního Parlamentu) **je dosahováno na úkor stabilní a akceschopné vlády**. Je však otázkou, kterému kritériu zákonodárci přisoudí vyšší váhu. Cílem reformy z roku 2002 bylo zvýhodnit větší strany před menšími, tak aby byla zajištěna stabilní a akceschopná vláda, kdežto cílem reformy přijaté v roce 2021 bylo naopak posílení zásady proporcionality volebních výsledků. Sál (2019) při této souvislosti dodává, že důvěra v demokracii nestojí a nepadá pouze s rovnoměrným zastoupením názorových proudů ve sněmovně, ale také s tím, jak schopná, a hlavně akceschopná vláda je. Je však možné tvrdit, že výše doporučovaná přepočtová varianta, která se používala při sněmovních volbách ČR v letech 1992–1998, by oproti současnému přepočtu dosáhla vyšší proporce, aniž by tím zjevně uškodila stabilitě. Doporučovaná varianta by v roce 2006 velikost tehdejšího vládního kabinetu navýšila o dvě poslanecká křesla (ze 101 na 103), v roce 2010 by ke změně jeho velikosti nedošlo (117), v roce 2013 by naopak vládnímu kabinetu dvě křesla ubrala (ze 108 na 106), v následujícím roce by mu ubrala dokonce tři křesla (ze 100 na 97), avšak v posledním sledovaném roce by ho opět posílila dvěma mandáty (ze 108 na 110). Vždy pochopitelně záleží na tom, jaké politické subjekty se společně dohodnou na uzavření vládní koaliční smlouvy.

V rámci analýzy volebního systému bylo též zjištěno, že reforma volebního zákona přijatá v roce 2021 upravila nastavení hranic volební klauzule. V současnosti je základní procentuální hranice nutná pro vstup do Parlamentu ČR ponechána na 5 % hlasů. Změna však nastala u koalic, kdy tato hranice pro dvoučlenné koalice nově představuje 8 % a pro vícečlenné koalice činí 11 %. Na základě počtu obdržovaných voličských hlasů obou koalic v roce 2021 je možné tvrdit, že by ani jedna neměla problém s jejím překročení, pokud by platila dřívější 10% hranice pro dvoučlenné koalice a 15% hranice pro trojčlenné koalice. Sál (2019) se v souvislosti s nastavením volební klauzule platné pro koalice zamýšlí nad jejím účinkem a uvádí několik argumentů, proč se její dřívější podoba měla zachovat. Dle něj dřívější pravidla vstupu koalic do sněmovny byla více méně spravedlivá pro všechny. Jeden subjekt musel získat 5 % hlasů a je jedno, zda kandidoval samostatně nebo v koalici. Nevidí logický důvod, proč by koalice měla být zvýhodněna tím, že její členové potřebují méně procent hlasů pro překonání uzavírací volební klauzule. Dále popisuje, že přestože dřívější podoba volební klauzule posilovala silné strany, zabraňovala spolupráci menších subjektů, a zamezovala tak vzniku tzv. „slepenců“. Jinými slovy, nedocházelo by k situacím, ve kterých by se menší strany spojily ve snaze dostat se do sněmovny. Sál (2019) dodává, že s nastavením základní 5% volební klauzule souhlasí, neboť je důležitá pro zachování funkcionality politického systému.

Při analýze bylo zjištěno, že pokud by v ČR žádná taková uměle vytvořená hranice pro vstup do dolní komory Parlamentu nebyla, v roce 2021 by se do ní dostalo 11 politických subjektů namísto tehdejších čtyř. Pozitivním důsledkem by byla vysoká reprezentativnost, neboť by nepropadlo rekordních 1 069 359 voličských hlasů. Problém by však nastal v přílišném roztržštění politických sil. Těžko by se pak skládala vláda, a pokud by se vůbec složila, pravděpodobně by postrádala nutnou stabilitu a akceschopnost, neboť by se při legislativních procesech hůře hledala shoda. Je tedy možné předpokládat, že k nulové klauzuli se jen těžko v následujících volebních letech přistoupí. Pokud by však převládala snaha o posílení proporčních prvků volebního systému, mohlo by se uvažovat o snížení základní 5% volební klauzule např. na 4 či 3 % hlasů. Ve většině případů by pak k zisku většiny ve sněmovně bylo zapotřebí rozšířit vládní koalici pouze o 1 politický subjekt. Fry a kol. (2021) uvádí, že v Česku v letech 1998, 2009 a 2013 došlo k situaci, kdy tehdejší vlády ztratily důvěru sněmovny, a proto se konaly předčasné volby (výjimkou byl rok 2009). Je tedy možné tvrdit, že stabilní vlády nejsou silnou stránkou českého volebního systému. Z tohoto důvodu by bylo vhodnější volební klauzuli 5 % zachovat. Tuto hranici používá i Slovensko a Polsko.

ZÁVĚR

Cílem práce bylo analyzovat současný volební systém, kterým jsou prováděny volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR. Šlo především o analýzu metody přepočtu volebního výsledku na mandáty, stejně tak o diskusi o procentní hranici nutnou pro vstup do sněmovny. Student se zabýval veřejnou volbou, konkrétně různými metodami, kterými jsou v různých zemích přepočítávány volební výsledky na mandáty, a provedl srovnání se situací v ČR. Součástí řešení byla i aplikace jiných řešení a aproximace reálných dopadů na tvorbu koalic.

Práce byla rozdělena do několika kapitol. První kapitola se věnovala teorii veřejné volby, jež se zabývá kolektivním rozhodováním. Bylo zde popsáno, jak se ve veřejné volbě rozhoduje a také to, jaké problémy s ní souvisí. Tato kapitola taktéž pojednávala o volebních systémech, jejich klasifikaci a o způsobech přepočtu hlasů na mandáty. Druhá kapitola se zaměřovala na volební systémy ve vybraných zemích. Bylo zde především popsáno, jak probíhají volby do Poslanecké sněmovny ČR, ale pozornost byla věnována též Slovensku a Polsku. Tato kapitola byla doplněna o státní financování politických stran dle jejich dosažených volebních výsledků a byly zde taktéž popsány některé návrhy změn volebního systému ČR. Další kapitoly zahrnovaly analýzu současného volebního systému do Poslanecké sněmovny ČR. Pozornost byla zaměřena na rozdělení mandátů, s nímž souvisí výsledná proporcionalita volebních výsledků a stabilita nově sestavené vlády. Taktéž zde byla provedena simulace volebních výsledků v případě aplikace jiné přepočtové metody či změny volební klauzule.

Analyzovány byly především výsledky posledních sněmovních voleb ČR, které se konaly v roce 2021. Aby bylo možné posoudit účinky současného volebního systému a vybraných návrhů na jeho změnu, byla analýza rozšířena na období posledních pěti volebních let, tedy na roky 2006–2021. V rámci analýzy byly provedeny různé matematické operace, jejichž vstupem byla veřejně dostupná data ČSÚ na portále www.volby.cz.

Současné podobě volebního systému do Poslanecké sněmovny ČR předcházela reforma volebního zákona, která nabyla účinnosti před sněmovními volbami, jež se konaly v roce 2021. Při volbách roku 2021 byla tedy poprvé použita nová volební pravidla, kterými se řídí přepočet voličských hlasů na poslanecké mandáty. Od nového přepočtu se očekávalo, že zajistí více proporční volební výsledky. Každý politický subjekt by měl tedy obsadit takový počet poslaneckých mandátů, který by více odpovídal jeho voličské podpoře.

Při posledních sněmovních volbách však došlo k situaci, kdy nový přepočít hlasů na mandáty napáchal ještě větší disproporce, než by způsobila dříve platná pravidla přepočtu.

Disproporce ve volebním systému ČR ovlivňuje jednak zvolení přepočtové formule, a jednak různá velikost 14 volebních obvodů (resp. krajů). Při zavedení volební reformy v roce 2021 bylo rozhodnuto, že různě velké volební kraje z důvodu zachování reprezentace napříč regiony zůstanou nezměněny a disproporce, které způsobují, budou vykompenzovány správně nastavenou volební formulí. Nový přepočít hlasů proto využívá dvou skrutinií. Mandáty se politickým subjektům nejprve přidělují na krajské úrovni za pomoci Imperialiho kvóty. Zbylé mandáty, které se tímto způsobem nepodaří přidělit, se na celonárodní úrovni dle počtu zbylých hlasů stran či hnutí přikážou prostřednictvím Hagenbach-Bischoffovy kvóty a metody největších zbytků. Bylo zjištěno, že větší disproporce v roce 2021 způsobila především skutečnost, že hranici nutnou pro vstup do sněmovny překročily pouze čtyři politické subjekty. Imperialiho kvóta se v tomto případě zachovala tak, že do druhého skrutinia pustila pouze jeden mandát, což nestačilo na vykompenzování nespravedlností, které v prvním skrutiniu z důvodu rozdílné velikosti 14 volebních obvodů vznikly.

Přestože z jednoho volebního roku nelze vyvozovat žádné závěry, je možné předpokládat, že Imperialiho kvóta při současných českých podmínkách (volební uzavírací klauzule 5 % či přítomnost malých volebních obvodů) bude nadále způsobovat velké disproporce. Bylo zjištěno, že vyšší proporcionality, při zachování volebních krajů a bez negativního dopadu na stabilitu a akceschopnosti vlády, by teoreticky mohlo být dosaženo zaměněním Imperialiho kvóty za Hagenbach-Bischoffovu kvótu. V analýze byla též rozebírána úroveň volební klauzule, zejména možnosti její snížení. V tomto směru posílení proporcionality je však třeba náležitě rozvážnosti. Snížení procentuální hranice nutné pro vstup do sněmovny by mohlo ohrozit funkcionalitu politického systému. Tudíž bylo doporučeno zachování volební klauzule pro jeden politický subjekt na úrovni 5 % hlasů.

POUŽITÁ LITERATURA

1. BERANOVÁ, Bára. Revoluce ve volbách: Budou jen jeden den. In: *Novinky.cz* [online]. 2023 [cit. 2023-02-03]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/domaci-jednodenni-volby-40421695>
2. BÍLEK, Jaroslav, et al. Za jakých okolností plní (vládní) politické strany své sliby: Přehled stavu poznání. *Acta Politologica*, 2021, 13.2: 39-48.
3. BLAIS, André. *To Vote or Not to Vote: The Merits and Limits of Rational Choice Theory*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, 2000. ISBN 978-08-2295-734-8.
4. BUCHANAN, James M. a Eva NEVRLÁ. *Veřejné finance v demokratickém systému*. Brno: Computer Press, 1998. Ekonomie. ISBN 80-7226-116-9.
5. BUREŠ, Jan. *Česká demokracie po roce 1989: institucionální základy českého politického systému*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4283-0.
6. BUREŠ, Radim a Magdaléna KLIMEŠOVÁ. Transparentní financování politických stran – jaké změny jsou potřeba?. In: *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. 2013 [cit. 2023-01-31]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/transparentni-financovani-politickyh-stran-jake-zmeny-jsou-potreba.aspx>
7. CABADA, Ladislav a Michal KUBÁT. *Úvod do studia politické vědy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. ISBN 978-80-7380-076-5.
8. ČÍŽEK, Ondřej. Volební klauzule. Proč volíme menší zlo. *E15* [online]. 2017 [cit. 2023-04-23]. Dostupné z: <https://www.e15.cz/the-student-times/ondrej-cizek-volebni-klauzule-proc-volime-mensi-zlo-1338750>
9. ČSÚ: Výsledky voleb a referend. Český statistický úřad [online]. 2023 [cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://www.volby.cz/>
10. ČSÚ: Mzdy, náklady práce – časové řady. Český statistický úřad [online]. 2023 [cit. 2023-04-13]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/pmz_cr
11. ČT24. ANO Česku ordinuje dietu. Snížit chce počet poslanců, krajů i ministerstev. In: *ČT24* [online]. 2017 [cit. 2023-02-04]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2044264-ano-cesku-ordinuje-dietu-snizit-chce-pocet-poslancu-kraju-i-ministerstev>

12. ČTK a IDNES.CZ. Návrh volebního zákona: změna přepočtu hlasů, nebo Česko jako jeden obvod. In: *iDnes.cz* [online]. 2021 [cit. 2023-02-01]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/vlada-navrh-volebniho-zakona-pocita-s-dvema-variantami-volby-snemovna-hamacek.A210222_144336_domaci_lre
13. DOUBRAVOVÁ, Barbora. Nový volební zákon v praxi: Babišova vláda nemusela vzniknout a ODS shánět přeběhlíky. In: *Aktuálně.cz* [online]. 2021 [cit. 2023-03-29]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/politika/novy-volebni-zakon-v-praxi-male-strany-si-polepsi-babisova-v/r~d4439f1cbe0311eb8335ac1f6b220ee8/>
14. DOWNS, Anthony. *An Economic Theory of Democracy*. Renewed 1985. Boston: Addison-Wesley, 1957. ISBN 00-604-1750-1.
15. DRAGOUN, Radek. Snížení počtu poslanců je ryzí populismus, Babiš vymýšlí věci, kterým nerozumí, říká politolog. In: *Aktuálně.cz* [online]. 2017 [cit. 2023-02-04]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/nechapu-proc-babis-vymysli-veci-kterym-nerozumi-rika-politol/r~6bf3325cfdc711e6bb37002590604f2e/>
16. DRAHOKOUPIL, Štěpán. Jak funguje financování politických stran a přerozdělování mandátů v ČR?. In: *Člověk v tísní* [online]. 2021 [cit. 2023-01-31]. Dostupné z: <https://www.clovekvtsni.cz/financovani-politickyh-stran-v-ceske-republice-7998gp>
17. FARKAČOVÁ, Lenka. *Neučebnice ekonomie: pro každého na každý den*. Praha: Grada, 2021. ISBN 978-80-271-3193-8.
18. FRY, VAR, ČTK a JON. Volby do Poslanecké sněmovny parlamentu České republiky: kompletní přehled. In: *E15* [online]. 2021 [cit. 2023-01-31]. Dostupné z: <https://www.e15.cz/volby/volby-do-snemovny/volby-do-poslanecke-snemovny-parlamentu-ceske-republiky-kompletni-prehled-1375826>
19. GALLAGHER, Michael. Proportionality, disproportionality and electoral systems. *Electoral studies*, 1991, 10.1: 33-51.
20. GURYČOVÁ, Kristýna. ‚Vyšší spravedlnosti‘ se podle Lebedy ve volbách nedosáhlo. ‚Jedna zkušenost nestačí,‘ říká Rychetský. *IROZHLAS* [online]. 2021 [cit. 2023-04-24]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/volby-prepocet-hlasu-na-mandaty-hnuti-ano-spolu-lebeda-rychetsky-novy-system_2110150500_kno

21. HAMERNÍKOVÁ, Bojka a Alena MAAYTOVÁ. *Veřejné finance*. Vyd. 3. Praha: ASPI, 2007. ISBN 978-80-7357-301-0.
22. HAVLÍK, Tony. Piráti a STAN chtějí upravit volební systém. Navrhli volby přes internet, změny v komunálu i volební právo od 16 let. In: *Forum24* [online]. 2021 [cit. 2023-01-31]. Dostupné z: <https://www.forum24.cz/pirati-a-stan-chteji-upravit-stavajici-volebni-system-navrhli-volby-pres-internet-zmeny-v-komunalnich-volbach-i-volebni-pravo-od-16-let/>
23. HOLMAN, Robert. *Ekonomie*. 6. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2016. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-278-6.
24. HOLMAN, Robert. *Dějiny ekonomického myšlení*. 4. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2017. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-641-8.
25. HOLMAN, Robert. *Mikroekonomie: středně pokročilý kurz*. 3. aktualizované vydání. V Praze: C.H. Beck, 2018. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-397-4.
26. CHLÁDEK, Michal. Přehledně: Zrušený volební zákon – a co dál?. *Pravý břeh: Institut Petra Fialy* [online]. 2021 [cit. 2023-04-24]. Dostupné z: <https://pravybreh.cz/prehledne-zruseny-volebni-zakon-a-co-dal/>
27. CHYTILEK, Roman, Jakub ŠEDO, Tomáš LEBEDA a Dalibor ČALOUDEK. *Volební systémy*. Vyd. 4. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-548-6.
28. IDNES.CZ a ČTK. Předčasné parlamentní volby na Slovensku budou 30. září, rozhodla sněmovna. In: *IDnes.cz* [online]. 2023 [cit. 2023-02-05]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/slovensko-volby-parlamentni-predcasne.A230131_173006_zahranicni_dtt
29. JACKSON, P. M. a C. V. BROWN. *Ekonomie veřejného sektoru*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003. Ekonomie. ISBN 80-86432-09-2.
30. JUREČKA, Václav. *Mikroekonomie*. 3., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada Publishing, 2018. Expert. ISBN 978-80-271-0146-7.
31. Koaliční smlouva. *Vláda ČR* [online]. Vláda ČR, 2022 [cit. 2023-04-23]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/media-centrum/dulezite-dokumenty/koalicni-smlouva-193771/>
32. *Kohonevolit.cz* [online]. 2021 [cit. 2023-04-23]. Dostupné z: <https://kohonevolit.cz/>

33. KREJČÍ, Oskar. *Nová kniha o volbách*. Praha: Professional Publishing, 2006. ISBN 80-86946-01-0.
34. KUBITA, Jan. Měli by mít lidé volební právo od 16 let? Ne, nejsou zralí, říká psychiatr Honzák. In: *Hospodářské noviny* [online]. 2022 [cit. 2023-01-31]. Dostupné z: <https://archiv.hn.cz/c1-67143250-maji-mit-moznost-ucastnit-se-v-cesku-voleb-lide-uz-od-16-let>
35. KUK, Michal. Financování politických stran: jaká pro něj platí pravidla a jak ho kontrolovat. In: *Frank Bold* [online]. 2018, aktualizováno 2021 [cit. 2023-01-31]. Dostupné z: <https://frankbold.org/poradna/korupce-a-transparentnost/korupce-a-jednani-uredniku/hospodareni-s-verejnymi-prostredky/rada/financovani-politicky-str>
36. LEBEDA, Tomáš. *Volební systémy poměrného zastoupení: mechanismy, proporcionalita a politické konsekvence*. V Praze: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1523-3.
37. LOUŽEK, Marek. *Evropská integrace z pohledu teorie veřejné volby*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2017. ISBN 978-80-246-3064-9.
38. MAAYTOVÁ, Alena. *Veřejné finance*. Praha: Vysoká škola ekonomie a managementu, 2012 [i.e. 2014]. ISBN 978-80-86730-90-5.
39. MAAYTOVÁ, Alena, František OCHRANA a Jan PAVEL. *Veřejné finance v teorii a praxi*. Praha: Grada Publishing, 2015. Expert. ISBN 978-80-247-5561-8.
40. Materiál č.j. 1287/08. *Návrh variant upravujících volební systém pro volby do Poslanecké sněmovny*. Vláda České republiky: Ministerstvo spravedlnosti České republiky, 2008. Dostupné také z: https://www.vlada.cz/assets/media-centrum/aktualne/ma_rack7hpc76ix.doc
41. MELZOCHOVÁ, Jitka, et al. Homo economicus—překonáný předpoklad. *E-LOGOS, Electronic Journal For Philosophy. University of Economics Prague*, 2013, 18: 1211-0442.
42. MIKUŠOVÁ MERIČKOVÁ, Beáta a Jan STEJSKAL. *Teorie a praxe veřejné ekonomiky*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-526-9.
43. MINISTERSTVO VNITRA, Česká republika. Volební okrsky. In: *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. 2021 [cit. 2023-01-31]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/volby/clanek/volebni-okrsky.aspx>

44. MLEJNEK, Josef. *Smíšené volební systémy a většintvorné modifikace systémů poměrných*. V Praze: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1782-4.
45. MUELLER, Dennis C. *Public Choice III*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003. ISBN 05-218-9475-1.
46. NGUYEN, Thuong Ly. Vláda chce zkrátit volby na jeden den. Lidé by měli jít k urnám jen v pátek. In: *E15* [online]. 2022 [cit. 2023-01-31]. Dostupné z: <https://www.e15.cz/domaci/vlada-chce-zkratit-volby-na-jeden-den-lide-by-meli-jit-k-urnam-jen-v-patek-1390664>
47. NISKANEN, William A. *Bureaucracy and representative government*. Chicago: Aldine, Atherton, 1971. ISBN 02-020-6040-3.
48. NOHLEN, Dieter a Mirjana KASAPOVIC. *Wahlssysteme und Systemwechsel in Osteuropa*. 1. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, 1996. ISBN 978-3-8100-1586-0.
49. NOVÁK, Miroslav, Lubomír BROKL, Petr DRULÁK, et al. *Úvod do studia politiky*. Druhé vydání, rozšířené a doplněné. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2019. Studijní texty., 50. svazek. ISBN 978-80-7419-263-0.
50. ODDĚLENÍ ZPRACOVÁNÍ VÝSLEDKŮ VOLEB ČSÚ. *Metody pro přepočítání hlasů na mandáty*. In: *ČSÚ* [online]. 2021 [cit. 2023-01-31]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/metody_pro_prepocet_hlasu_na_mandaty
51. OCHRANA, František. *Veřejné rozpočty jako nástroj veřejné politiky a strategického vládnutí*. Praha: CESES FSV UK, 2005. Studie CESES. Analytik.
52. OCHRANA, František. *Veřejný sektor a efektivní rozhodování*. Praha: Management Press, 2001. ISBN 80-7261-018-X.
53. OCHRANA, František, Jan PAVEL a Leoš VÍTEK. *Veřejný sektor a veřejné finance: financování nepodnikatelských a podnikatelských aktivit*. Praha: Grada, 2010. Expert. ISBN 978-80-247-3228-2.
54. ONDRÁČKA, David. ČSSD, ODS a ANO získaly na státních příspěvcích za posledních deset let tři a půl miliardy korun ze státního rozpočtu: Financování politických stran a hnutí. In: *Transparency International: Česká republika* [online]. 2020 [cit. 2023-01-31].

- Dostupné z: <https://www.transparency.cz/cssd-ods-a-ano-ziskaly-na-statnich-prispevcich-za-poslednich-deset-let-tri-a-pul-miliardy-korun-ze-statniho-rozpoctu/>
55. Państwowa Komisja Wyborcza: *Wybory do Sejmu i Senatu Rzeczypospolitej Polskiej 2019 – Wyniki Sejm* [online]. 2019 [cit. 2023-02-02]. Dostupné z: <https://sejmsenat2019.pkw.gov.pl/sejmsenat2019/pl/wyniki/sejm/pl>
56. PETRUSEK, Miloslav. *Velký sociologický slovník*. [Svazek] 2, P/Ž. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-310-5.
57. *Politický slovník: Volební klauzule* [online]. 2023 [cit. 2023-04-23]. Dostupné z: <http://www.politicky-slovník.cz/volby/volebni-klauzule/>
58. PROKOP, Daniel. Politiků je moc, bědují Babiš a Zeman. Data je však usvědčují z omylu. In: *IDnes.cz* [online]. 2017 [cit. 2023-02-04]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/prilis-mnoho-politiku-v-cesku.A170705_091506_domaci_zt
59. REYNOLDS, Andrew, Ben REILLY a Andrew ELLIS. *Electoral System Design: The New International IDEA Handbook*. Stockholm: IDEA, 2005. ISBN 91-85391-18-2.
60. RIKER, William H. *The Theory of Political Coalitions*. New Haven: Yale University Press, 1962. ISBN 978-03-1324-299-1.
61. SÁL, Karel. Velká česká volební revoluce. In: *Institut pro politiku a společnost* [online]. POLICY PAPER, 2019 [cit. 2023-04-25]. Dostupné z: <https://www.politikaspolecnost.cz/wp-content/uploads/2019/11/Velk%C3%A1-%C4%8Desk%C3%A1-volebn%C3%AD-revoluce-IPPS.pdf>
62. SAMUELSON, Paul Anthony a William D. NORDHAUS. *Ekonomie*. Praha: Svoboda, 1991. ISBN 80-205-0192-4.
63. SARTORI, Giovanni. *Srovnávací ústavní inženýrství: zkoumání struktur, podnětů a výsledků*. 2. vyd. Přeložil Jana OGROCKÁ. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2011. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-048-3.
64. *Seznam Zprávy: Rozdělení křesel po volbách do Poslanecké sněmovny 2021* [online]. 2021 [cit. 2023-04-01]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/p/vysledky-voleb/2021/parlamentni-volby/rozdeleni-kresel>

65. SPÁČ, Peter. Ako (de)stabilizovať preferenčné hlasovanie. *Středoevropské politické studie*. 2011, XIII, (4), s. 325-353. ISSN 1212-7817.
66. STASIAK, Jakub. Subwencja dla partii z budżetu państwa. Zobacz, ile poszczególne komitety zarobią na naszych głosach. In: *Money.pl* [online]. 2019 [cit. 2023-03-18]. Dostupné z: <https://www.money.pl/gospodarka/subwencja-dla-partii-z-budzetu-panstwa-zobacz-ile-poszczegolne-komitety-zarobia-na-naszycyglosach-6434955680233601a.html>
67. STEJSKAL, Jan, František OCHRANA a Beáta MIKUŠOVÁ MERIČKOVÁ. *Rozhodování o věcech veřejných*. Praha: Wolters Kluwer, 2020. ISBN 978-80-7598-829-4.
68. STRECKOVÁ, Yvonne a Ivan MALÝ. *Veřejná ekonomie: pro školu i praxi*. Praha: Computer Press, 1998. Ekonomie. ISBN 80-7226-112-6.
69. SVITÁK, Matěj. V Polsku začaly volby. PiS míří k jasnému vítězství, opozici nepomáhá ani spojování sil. In: *ČT24* [online]. 2019 [cit. 2023-02-02]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/2946908-polaci-pred-volbami-ocenuji-socialni-politiku-vlady-opozici-chybi-pozitivni-program>
70. SYLLOVÁ, Jindřiška. *Parlament České republiky: podle stavu k 1.5.2007*. 2., podstatně přeprac. vyd. Praha: Linde, 2008. ISBN 978-80-7201-689-4.
71. ŠEDO, Jakub. *Volební systémy postkomunistických zemí*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007. Srovnávací politologie, sv. 9. ISBN 978-80-7325-137-6.
72. ŠKODA, Jan. Dvoudenní volby považujeme za historický relikt, sdělil Rakušan. Chce prosadit změny. In: *Česká televize* [online]. 2022 [cit. 2023-01-31]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/3541928-dvoudenni-volby-povazujeme-za-historicky-relikt-sdelil-rakusan-chce-prosadit-zmeny>
73. ŠPAČEK, Adam. Máme nový volební zákon. Jaké byly jeho zamýšlené varianty?. In: *Právo21* [online]. 2021 [cit. 2023-01-31]. Dostupné z: <https://pravo21.cz/pravo/mame-novy-volebni-zakon-jake-byly-jeho-zamyslene-varianty>
74. Štatistický úrad Slovenskej republiky: *Volby do Národnej rady Slovenskej republiky* [online]. 2020 [cit. 2023-02-03]. Dostupné z: <https://volby.statistics.sk/nrsr/nrsr2020/sk/data01.html>

75. TAAGEPERA, Rein a Matthew S. SHUGART. *Seats and Votes: The Effects and Determinants of Electoral Systems*. New Haven: Yale University Press, 1989. ISBN 978-03-0004-319-8.
76. TETŘEVOVÁ, Liběna. *Veřejná ekonomie*. [Praha]: Professional Publishing, 2008. ISBN 978-80-86946-79-5.
77. TETŘEVOVÁ, Liběna. *Veřejný a podnikatelský sektor*. 2. vyd. [Praha]: Professional Publishing, 2011. ISBN 978-80-7431-043-0.
78. USTAWA z dnia 5 stycznia 2011 r.: *Kodeks wyborczy* [online]. Wolters Kluwer, 2011 [cit. 2023-02-02]. Dostupné z: [https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/kodeks-wyborczy-17679859?unitId=art\(1\)](https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/kodeks-wyborczy-17679859?unitId=art(1))
79. USTAWA z dnia 27 czerwca 1997 r. o partiach politycznych [online]. Wolters Kluwer: *Journal of Laws* 2022.372 [cit. 2023-03-18]. Dostupné z: <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/partie-polityczne-16798734>
80. Ústav územního rozvoje. NUTS. *Informační web územního plánování* [online]. Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, aktualizováno 2022 [cit. 2023-02-08]. Dostupné z: https://portal.uur.cz/spravni-usporadani-cr-organy-uzemniho-planovani/nuts.asp#index_2
81. VOLEJNÍKOVÁ, Jolana. *Moderní kompendium ekonomických teorií: od antických zdrojů až po třetí tisíciletí*. Praha: Profess Consulting, 2005. ISBN 80-7259-020-0.
82. WIRNITZER, Jan a Jan TVRDOŇ. Velký přehled: Jaké varianty volebního systému jsou na stole a komu by pomohly. In: *Deník N* [online]. 2021 [cit. 2023-02-01]. Dostupné z: <https://denikn.cz/591025/velky-prehled-jake-varianty-volebniho-systemu-jsou-na-stole-a-komu-by-pomohly/>
83. Zákon 1/1993 Sb., Ústava České republiky úplné a aktuální znění. *ASPI* [online]. ASPI: Wolters Kluwer ČR, [cit. 22.01.2023]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/40450/1/2/ustavni-zakon-c-1-1993-sb-ustava-ceske-republiky?rem=%C3%9Austava>
84. Zákon 62/2003 Sb., o volbách do Evropského parlamentu a o změně některých zákonů úplné a aktuální znění. *ASPI* [online]. ASPI: Wolters Kluwer ČR, [cit. 25.01.2023]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/55330/1/2>

85. Zákon č. 85/2005 Z. z., o politických stranách a politických hnutiích [online]. *Zákony pre ľudí.sk*, 2005 [cit. 2023-02-05]. Dostupné z: <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2005-85>
86. Zákon č. 180/2014 Z. z., o podmienkach výkonu volebného práva a o zmene a doplnení niektorých zákonov [online]. *Zákony pre ľudí*, 2014 [cit. 2023-02-03]. Dostupné z: <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2014-180>
87. Zákon 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky a o změně a doplnění některých dalších zákonů úplné a aktuální znění. *ASPI* [online]. ASPI: Wolters Kluwer ČR, [cit. 22.01.2023]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/43269/1/2/zakon-c-247-1995-sb-o-volbach-do-parlamentu-ceske-republiky-a-o-zmene-a-doplneni-nekterych-dalsich-zakonu>
88. ákon 424/1991 Sb., o sdružování v politických stranách a v politických hnutích úplné a aktuální znění. *ASPI* [online]. ASPI: Wolters Kluwer ČR, [cit. 24.01.2023]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/39464/1/2/zakon-c-424-1991-sb-o-sdruzovani-v-politickyh-stranach-a-v-politickyh-hnutich>
89. ZILVAR, Tomáš. Kolik peněz jste svými hlasy ve volbách poslali politickým stranám? A ještě budete posílat?. In: *Měsíc* [online]. 2021 [cit. 2023-01-31]. Dostupné z: <https://www.mesec.cz/clanky/kolik-penez-jste-svyymi-hlasy-ve-volbach-poslali-politickym-stranam-a-jeste-budete-posilat/>
90. Zpráva o financování volební kampaně 2021. *Starostové a nezávislí* [online]. 2022 [cit. 2023-04-13]. Dostupné z: <https://www.starostove-nezavisli.cz/volby/parlamentni-volby-2021>
91. Zpráva o financování volební kampaně ANO 2011 – volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR v roce 2021. *ANO – politické hnutí* [online]. 2022 [cit. 2023-04-13]. Dostupné z: <https://www.anobudelip.cz/cs/o-nas/financovani-ano/volebni-kampane-2021/>
92. Zpráva o financování volební kampaně pro volby do Poslanecké sněmovny. *ODS* [online]. 2022 [cit. 2023-04-13]. Dostupné z: <https://www.ods.cz/clanek/22067-spolu-odevzdali-jsme-zaverecnou-zpravu-o-financovani-volebni-kampane-na-udhphsh>
93. Zpráva o financování kampaně pro volby do PS 2021. *SPD* [online]. 2022 [cit. 2023-04-13]. Dostupné z: <https://www.spd.cz/volby2022/volby-do-poslanecke-snemovny-2021/>